

KAMU'DA

SOSYAL POLİTİKA

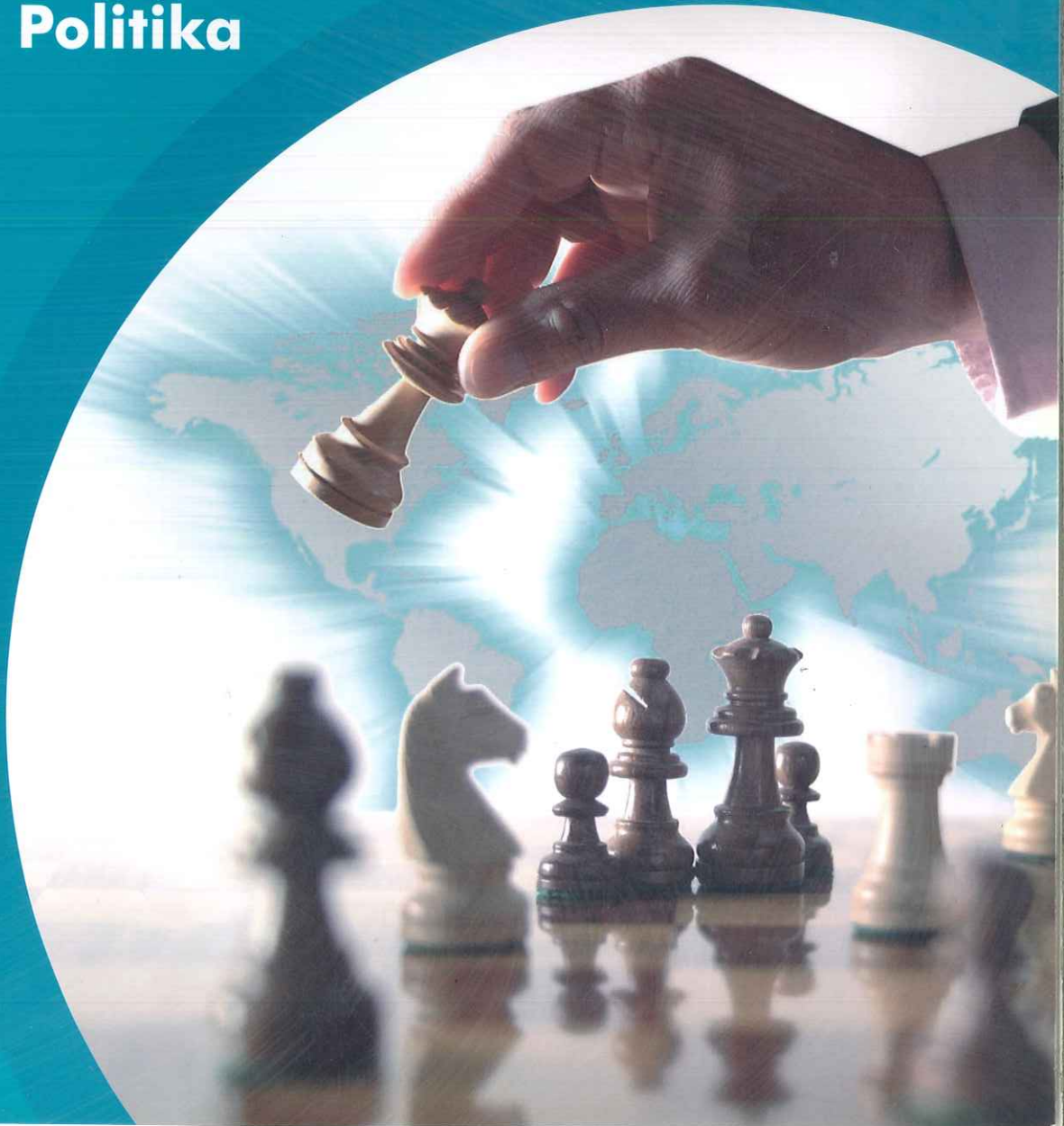
Yıl/Year: 5

Sayı/No: 18

2011/3

ISSN: 1306-8334

Küresel Dengeler ve Dış Politika

KAMU'DA SOSYAL POLİTİKA

Memur-Sen Adına Sahibi
Ahmet Gündoğdu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Editör
Halit Ortaköy

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Güçlü

Yayın Kurulu
Günay Kaya
Metin Memiş
Mehmet Bayraktutar
Hacı Bayram Tonbul
Ahmet Kaytan

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Naci Bostancı
Prof. Dr. Ali Seyyar
(Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa Şentop
Prof. Dr. Yasin Aktay
(Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kadir Arıcı
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Çaha
(Fatih Üniversitesi)
Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Oya Akgönenc
(Ufuk Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Anık
(Gazi Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Veysi Erken
Doç. Dr. Erdinç Yazıcı
(Gazi Üniversitesi)
Alaettin Şahin
Şahin Ali Şen

Bilimsel makaleler ile ilgili tüm soru ve yazışmalarınız için;
Mustafa Güçlü
m.guculu@memursen.org.tr

Yayın İdare Merkezi:
Memur-Sen
GMK Bulvarı Özveren Sokak No:9/4
Demirtepe/Ankara
Tel: (0312) 230 09 72-73 - 230 48 98
Bürocell: (0533) 657 97 03-04
Faks: (0312) 230 39 89
www.memursen.org.tr

Grafik Tasarım - Baskı
Norm Yazılım Ltd. Şti.
GMK Bulvarı Özveren Sokak No:13/18
Demirtepe/Ankara

Yayın Türü: Yaygın - Süreli
Basım Tarihi: Kasım 2011

5000 adet basılmıştır.
Ücretsiz Dağıtılır.

Editörden

MEDENİYET COĞRAFYAMIZA YENİDEN DÖNERKEN

Halit Ortaköy

Genel Basın Yayın ve İletişim Sekreteri

İnsanlık tarihinin başlangıcına ve aynı zamanda bütün semavi dinlerin doğuşuna, yayılışına tanıklık etmiş bu topraklar, dünyanın dört bir tarafına dağılmış inanç gruplarının kendilerini yakın ve bağlı hissettikleri, kalplerini, gönüllerini, yönlerini çevirdikleri bu coğrafya, tarih boyunca hep cezbedici bir özellik taşıdı. Kendisinde güç bulunduran bütün kralların, hükümdarların, imparatorların, devletlerin gözü hep bu bölgeye odaklandı, oraya hakim olunamadıkça dünyaya egemenliğin tescil edilmeyeceği algısı, tasavvurların tasarrufa dönüşmesine yol açtı. Bu durum, Orta Doğu'yu çevreleyen tüm havzaların ama özellikle de Anadolu'nun stratejik olarak sürekli ön planda yer almasını sağladı.

Bütün inanç ve kültürlerin asırlar boyunca sulh ve sükun içinde yaşadığı, toplumların tamamının kendisini aynı medeniyet ve milletin önemli bir parçası hissettiği ve adına Cihan Devleti de denilen Osmanlı asırları boyunca, sadece Şam'ın, Bağdat'ın, Kudüs'ün, Kahire'nin değil, Bosna'nın, Kosova'nın,, Bakü' nün, Trablus'un, Yemen'in başı dara düştüğünde, doğrudan İstanbul'un, Anadolu'nun da başı ağrıdı. Tabii olarak, 1. Dünya Savaşı ve akabinde İstanbul' un ve Anadolu'nun işgali sürecinde sadece yakın coğrafyada yaşayanlar değil çok uzak topraklarda yaşadıkları halde aynı medeniyet değerlerini taşıyan topluluklar da aynı duyarlılığı ve asil davranışları göstererek yanımızda oldular.

Bu havzanın kadim medeniyetinin üzügün, umutsuz ve yorgun çocukları, zorlama sınırlarla onlarca zorlama devlet kurulup başlarına şedid diktatörler oturtulsa da, bitip tükenmek bilmeyen karışıklıklar, iç savaşlar, işgallerle kan revan içinde kalsa da, yer

altı zenginlikleri ve enerji kaynakları iştahları kabartıp derin pazarlıklara malzeme edilse de, 2. dünya savaşından sonra bölgeye İsrail monte edilip koruma altına alınsa da, öteden beri kardeş olmanın verdiği güvenle yaşayan topluluklar arasında nifak tohumları ekilse ve aralarına yüksek duvarlar örülse de, devlet düzeyinde değilse bile, kendi yüreklerinde, gönüllerinde, evlerinde, sokaklarında geçmişte olduğu gibi birbirlerinin elinden tutmaya, dertleriyle dertlenmeye, medeniyet değerlerine sahip çıkmaya devam ettiler.

Türkiye' de ise, kurucu felsefe ve resmi ideoloji gereği, yeni bir ulus devlet, yeni bir kimlik oluşturma amacına binaen uzun yıllar dört yanımızın düşmanla çevrili olduğu hikayesini okuyan ve memleketin içini dizayn etme kaygısını, iç tehdit ve özellikle irtica paranoyasına dönüştüren devlet aklı, küresel rüzgarlara dayanamayan Demirperde'nin çok sağlam zannedilen duvarlarının yıkılma sürecini ıslıkladı.

Türkiye şimdi başka bir dış politika gerçeği ile karşı karşıya. Çevresindeki diktatöryaların hızla devrildiği ve büyük dönüşümlerin gerçekleştiği bu günlerde, attığı adımlarla Balkanlara ve Arap sokaklarına yeniden girdi. Ancak, sorun çözme kabiliyeti gittikçe yükselen Türkiye'nin hala darbe sonucu yapılan bir anayasayla yönetiliyor olması, hem içe hem de dışa dönük devasa hamleler esnasında önüne çıkan engelleri aşma bakımından zorlanmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye' nin dış politika vizyonuna ayırdığımız bu sayıda Yeni Anayasa' ya dair tahlil ve tekliflere de yer verdik. Katkı sağlayan bütün yazar ve akademisyenlere şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

- 3 | **Ahmet GÜNDOĞDU**
Tarihsel Mirasımızı Stratejik Avantaja Dönüştürmek İçin
- 6 | **Doç. Dr. Mehmet Akif OKUR**
Değişen Dünyada Yeni Ortadoğu Denklemi ve Türk Dış Politikası: Uzun Vade Perspektifinden Bir Değerlendirme
- 14 | **Prof. Dr. Çağrı ERHAN**
Dış Politika'da İnce Ayar İhtiyacı
- 21 | **Ahmet ÜNAL**
Sorunsuz Dış Politika Mümkün mü?
- 28 | **Prof. Dr. Mevlüt UYANIK**
Arap Dünyasında Dönüşümler: Yemen
- 43 | **Prof. Dr. Hakan TAŞDEMİR**
Gazze Ablukası ve Türk Dış Politikası
- 47 | **Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ**
Türk Dış Politikasını Etkileyen Yeni Global Akımlar ve Stratejik Değişiklikler
- 57 | **Cemil ERTEM**
Türkiye'de Rejimin Anayasal Kurgusu Bağlamında Ekonomik ve Politik Yapılanma
- 67 | **Doç. Dr. Erdinç YAZICI**
Yeni Türkiye'ye Açılan Kapı: Demokratik Anayasa Perspektifi

TARİHSEL MİRASIMIZI STRATEJİK AVANTAJA DÖNÜŞTÜRMEK İÇİN

Ahmet GÜNDOĞDU
Memur-Sen Genel Başkanı

Siyaset bilimciler, daha önce öngöremedikleri Soğuk Savaş'ın bitişi, Varşova Paketi'nin ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Çin'in önlenemeyen yükselişi gibi büyük dönüşümlere şimdi de Türkiye'deki Sessiz Devrim ve Arap Baharı'nı ilave ettiler. Neden böyle beklenmedik sonuçlarla karşılaşırız? Pek çok neden ileri sürülebilir. Çok önemli bulduklarından bir kısmını burada zikretmeliyim. Bu tespitleri, pek çok konuda önce tutarsızlığa, sonrasında türlü "yenilgilere davetiye çıkaran nedenler" olarak da okumak mümkün.

İnsanoğlu çok erken dönemden başlayarak soruları/sorunları parçalara ayırmaya, dünyayı bölümlenmeye alıştırılır. Görünüşte bu yöntem, karmaşık ödevler ve konularla daha kolay baş edilmesini sağlar ama bunun bedeli ağır olur. Bütün çabasının, sorunu ötelemekten öte bir şeye yaramadığını, kendisini daha büyük sorunlarla karşı karşıya bıraktığını esefle görür. Oysa insanı ilgilendiren eğitim, kültür, siyaset, ekonomi, bilim, teknoloji, uluslar arası ilişkiler gibi alanlar; görünmeyen, birbiriyle ilişkili eylemler dokusuyla bağlıdır. Söz konusu alanların birbirini etkilemesi çoğu zaman yıllar alır. İnsan da bu dantelin parçası olduğundan, tüm bu değişimleri ön görmesi de, doğal olarak zor olur. Bu yüzden, sistemin birbirinden tecrit edilmiş parçalardan biri üzerine odaklanır, sonra da en derin problemlerinin neden bir türlü çözülemediğine şaşar.

Ön yargılar başka bir neden. Bu yargı biçimi, bireyde başka bireylere veya toplumsal kümelerle karşı sevgi ya da düşmanlık duygusu uyanmasına yol açan, koşullanmış bir duygusal tutumu yansıtan, insanın kimliğinin bir parçasına dönüşen peşin hükümlerdir ve olup bitenlerin gerçek nedenlerine ulaşılmasını engeller. Başka bir söyleyişle ön yargılar nedeniyle insan, olana göre değil olmasını istediği gibi düşünmeye başlar ki buradan da gerçekçi sonuçlara ulaşması da mümkün olamaz.

Sosyal bilimlerin kullandığı yöntemler de toplumsal olayları yorumlamada başka bir engel. Laboratuvar imkânından yoksun olan bu alan, geliştirdiği teorileri sınamak yerine, zorunlu olarak, tarihsel süreç içinden seçilmiş verilerden hareket etmek zorunda kalır. Buna bir de bireysel olarak akademik unvan veya marka değerine duyulan güven eklenince teori enflasyonundan geçilmez oluyor.

Bilgi patlaması, sözünü etmemiz gereken başka bir neden. Bugün bilgi bolluğunun bir "bolluk paradoksu"na yol açtığı konusunda yaygın bir ittifak var. Her konuda olduğu gibi bolluk, seçenekleri çoğaltırken dikkat azalmasına yol açar. İnsanlar, önlerine yığılan bilgi hacmi altında ezilince neye odaklanacaklarını belirlemede, doğal olarak, zorlanırlar. Geçmişten farklı olarak, bu sefer de, bilgiden ziyade değerli bilgiyi arka plandaki karışıklıktan ayırabilenler güç kazanmakta, neye odaklanmamız gerektiğini söyleyenler için bu durum bir güç kaynağı haline gelmektedir. Başka bir söyleyişle, bilginin sağladığı gücün, bilgi yığını arasından önemli ve doğru olanı seçip ayıklayan, düzenleyip geçerliliğini güvenilir bir şekilde denetleyenlere aktığını kabul etmeliyiz.

En son WikiLeaks belgelerinin içeriğini ve devasa boyutunu burada hatırlayabiliriz. Belgeler yayınlanmaya başladıktan sonra, "Uluslararası diplomasiye balans ayarı. Buzdağının şimdilik ucunu gördük. Dünya diplomasisinin kozmik odalarındaki kapılar aralandı ve sırlar dökülmeye başladı; Üçüncü Dalga, WikiLeaks'ten" sonra artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Bu devirde kimse imparator değil... Ama kral, emir, sultan da değil; ABD, diplomaside güvenilirliğini sıfırlarken çok şey değişecek!" gibi şeyler yazıldı. Bu belgeler şimdilerde unutulmuş gibi görünüyor. Oysa orada, ABD'nin, 1979 yılından bu yana 'terörist örgüt' olarak tanımladığı PKK'ya yardım ettiği ortaya konuluyor. Askeri belgelerde PKK militanları, "özgürlük savaşçıları ve Türk vatandaşları"

olarak nitelendirilirken, ABD'nin Irak'taki tutuklu PKK üyelerini serbest bıraktığı öne sürülüyor. ABD güçlerinin, PKK'ya silah verdiğini ve örgütün Türkiye'deki saldırılarını göz ardı ettiğini okuyabildik. Bu belgelerden sonra uluslar arası ilişkiler gerçekten değişti mi? Ya da tüm dünyada yeni bir sansür biçimi mi işliyor?

Sorunlar ele alınırken insanoğlunun bugüne kadar deneyimlerinden öğrendiği en temel ilkelere hareket edilmelidir. Bunlardan bir tanesi "Ortaya çıkan sorunların temel nedenleri bulunup, bunlarla ilgili karşı önlem geliştirilmelidir; bunun dışında her girişim, o problemi başka bir yere ya da zamana itmekten başka bir işe yaramaz." olmuştur. En başta böyle temel bir ilkenin öncülüğünde yola çıktığımızda, elimizdeki mevcut verileri çok daha iyi değerlendirir, eldeki materyalden hangilerinin bizi temel nedenlere götüreceğini görür, sorunun asıl sahibinin kim olduğunu bulmaya daha çok yaklaşıyoruz. Hangi faaliyete ihtiyaç duyacağımızı, kimin hangi işten sorumlu olacağını, geliştirdiğimiz önerilerin temel nedenleri nasıl etkiyeceğini, bilinen doğruların problemleri alana neden dâhil edilemediğini bulmaya daha çok yaklaşıyoruz. En önemlisi, biliyor görünmek yerine, gerçekten öğrenmeye açık hale geliriz.

Türkiye ne yazık ki, pek çok konuda olduğu gibi, uluslar arası ilişkilerde de, yeni özgün karakterli, sahip olduğumuz potansiyeli ve bizi bekleyen tehditlerin de farkında olan, yukarıda değinmeye çalıştığımız sakıncalardan arınmış araştırmalara, teorilere, hipotezlere hasret. Çünkü teori dediğimiz şeyler dünyadaki gelişmeleri sistematik şekilde ele almamızı, olayları anlamamızı sağlayan zihinsel aletlerdir. Bu teoriler sayesinde hem kendi gerçekliğimizle hem de dünyanın gerçekleriyle sağlıklı bir şekilde yüzleşebilir, böylece gerçek güç dengelerini görebilir; tarihsel kırılmaları, yön değiştirmeleri, temel çatışma alanlarını kavrayabilir ve dünyada hak ettiğimiz yere ulaşabilmek için uygulanabilir politikalar geliştirebiliriz. Gerçek şu ki, uluslar arası ilişkiler alanındaki teorik çalışmalar ağırlıklı olarak Amerika ve İngiltere'de geliştirilmektedir.

"Büyük güç geçişleri/değişimleri, büyük çatışmaların ve egemenlik savaşlarının önde gelen ne-

denlerinden biridir." teorisi uluslar arası ilişkileri yorumlamada işimize yarayabilir. Bu bağlamda Almanya'nın her iki dünya savaşından önce yükselişi, Soğuk Savaş dönemi sonrası ABD ve Çin'in yükselişi ve Rusya'nın geri çekilişi bundan kaynaklanan rekabet de dâhil, son dönemdeki büyük çatışmalarda gücün el değiştirmesi önemli nedenlerden biridir. Yine milletler/toplumlar gücün el değiştirmesine bağlı olarak bütün doğrularını ve konumlarını yeniden kurmaya zorlanır. Türkiye de bu baskıyı yoğun olarak hissetmesine rağmen, Batı Blok'u içinde yer almakla birlikte, AB ve ABD'nin stratejik hamleleri arasında kalan boşlukta ayakta kalmaya çalışmaktan öte bir strateji geliştirememiştir.

Büyük dönüşümlerin yaşandığı, uluslar arası dengelerin yeniden kurgulandığı dönemlerin içinden geçerken, toplumun kolektif bilinçaltının ve bilincinin/kimliğinin önemli bir kısmını oluşturan medeniyet değerleri ve yüz elli yıllık Batılılaşma tecrübesinden sağlıklı, dinamik bir toplum/devlet modeline geçilemedi. Medeniyetler arası etkileşimin de somut örneği olabilecek bu birikim, yazık ki, toplumu kompartımanlara ayırmanın, iç çatışmanın aracına dönüştürülmüştür. Böylelikle de bürokratik vesayet kendi egemenlik alanını genişletmenin ve derinleştirmenin nedenlerini de hep elinin altında tutmuş oldu. Özetle, millet olarak top yekûn kalkınmamızı sağlayacak olan birikimimiz ve enerjimiz kirli senaryolarla kendi kendimizi yok etmek için kullanılmıştır.

Ahmet Davutoğlu'nun formülleştirdiği, tarih, coğrafya, nüfus ve kültür gibi sabit verilerimiz; ekonomi, teknoloji ve askeri kapasitemizin; stratejik zihniyet –stratejik planlama ve siyasi iradenin yer aldığı güç denklemi daha önceden öngörülebilir ve yaşama geçirilmesi için çaba gösterilebilirdi. Mevcut gerçeklik, ideal ve iddia arasındaki boşluklar gerçekçi bir şekilde analiz edilip, zaman ve mekânın bizden beklediği meydan okuma- cevap verebilme gücümüzü geliştirebilirdik. ABD'nin kuyruğu gibi hareket etmeyen, müttefiklerinden farklı düşünme ve hareket edebilmeyi göze alabilen "yeni bir Türkiye" daha önce inşa edilebilirdi. Bu ülke dünya siyasetinde, son iki yüzyıldır sahip olamadığı bir güce ve ağırlığa kavuşmak için bu kadar beklemez, onca acı-

ya, aşağılanmaya maruz kalmazdı. Kendine özgü senaryolar geliştirmeye çalışan, dünyadaki dengeleri kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeye zorlayan, kendisiyle ve geçmişiyle gurur duymaktan öte, tarihsel mirasını ahlaki bir sorumluluk ve stratejik bir avantaja dönüştürmesini bilen bir ülke olmamız bu kadar ötelenmezdi.

Bugüne kadar bu ülkeye eksen diye dayatılan, ABD'nin bir eyaleti gibi davranmaya, AB'nin her dediğini yapmaya, kayıtsız şartsız İsrail'in Orta Doğu politikalarını desteklemeye isyan edebilirdik. 28 Mart 1949 tarihinde Türkiye İsrail'i tanıyan, halkının çoğunluğu Müslüman olan ilk ülke olmak yerine; Bağımsızlık Savaşında, 1,5 milyon şehit veren Cezayir'i tanıyabilirdik. Hiç Türkiye'ye gelmediği halde romanlarının hepsini Türkiye Türkçesi ile yazan Cengiz Aytmatov'un vatandaşlık talebini reddetmek zorunda kalmazdık. Yani başımızda, Irak'ta, ABD katliam yaparken seyirci kalmazdık ve günah galerimiz bu şekilde uzayıp gitmezdi.

Şimdi Avrupa merkezli modernleşme devri kapıyor. Sahne alan küreselleşme, Uzak Doğu'dan Batı'ya bütün insanlık birikimini tekrar devreye sokmayı gerektirecek araçlar sunmaktadır. Bu dönemle ilgili olarak nükleer silahların gelişmesi, coğrafyanın ve toprağın önemini kısmen azaltan bilgi devrimi, karşılıklı bağımlılıkta muazzam büyüme, ulusal sınırları aşan değerler, insan hakları konusunda daha bilinçli olan küresel bir toplumdan sıkça söz ediliyor. Bu yenedünyada durdurulamaz bir değişim yaşanacağı; devletlerarası güç dengesinde, gelişen uluslar arası kuruluşların yeni fikir ve normlarla baskı oluşturacağı; devlet dışı aktörlerin, ekonomik araçların ve refah hedeflerinin güvenlikten daha önemli olduğu, karmaşık bağımlılığın daha çok kabul göreceği; eski dünya düzeninin halktan çok devletlerin egemenliğine dayanan, yine devletlerin bilardo topları gibi düşünüldüğü, aralarındaki çarpışmalar ve dengelelerin de bu anlayış üzerinden yürütülmesinin yeni dönemde mümkün olamayacağı ileri sürülüyor.

Gelişmeler hangi hızda ve yönde olursa olsun, günümüzde ülkeler arasındaki ilişkiyi en iyi anlatan mecaz, satranç oyunun üç katlı olanıdır. Üst katında askeri meselelere ait olanları vardır, burada ABD tek başına süper güç(?) ola-

rak yer alır ve büyük ölçüde tek kutupludur. Ekonomik meselelerin bağlı olduğu orta kattaki satranç tahtasında ABD tek başına egemen bir güç ya da imparatorluk değildir; Avrupa birlik içinde davrandığında onunla eşiti olarak pazarlık etmek zorunda kalır, Çin hesaba katılmalıdır. En altta oynanan oyunda, hükümetlerin denetimi dışında iş yapan uyuşturucudan terörizme, ekonomik korsanlara kadar değişik güçler yer alır. Bu üç katlı oyunda katlar arasındaki dikey ve yatay geçişleri, neden sonuç bağıntılarını, bağımlılıklarını gözden kaçıranların dünyada yaşananları anlaması, anlamlandırması ve tutarlı bir strateji geliştirmesinin mümkün olmadığını bugün eskieye oranla çok daha iyi biliyoruz. Böylesi kaotik bir dünyada sivil toplum ve örgütlerinin varlığı daha bir önem kazanmaktadır.

Artık kesin olarak bildiğimiz bir gerçek var, gerek ulusal gerekse uluslararası arenada etkin olmak isteyen her örgüt, bağımsız eylemler geliştirebilme yeteneğine sahip olmak zorundadır. Etkin kabul edilmek ya da aktör sayılmak için kullanışlı bir ölçüt var, "diğer aktörlere etki edebilen otonom birim olmak". Yani ülke olarak uluslar arası arenada etki edebildiğimiz ülkeler oranında aktör sayılırız; örgüt olarak ülke içinde- hükümet dâhil -etki edebildiğimiz kitle ve örgütler oranında aktör sayılırız. Daha adil bir ülke, daha adil bir dünya umudumuzu taşımakla birlikte bunun kolay olmayacağını kabul etmeliyiz. İçeride, siyaset kurumunda, örgütlerin; uluslararası arenada oluşturulan BM gibi kuruluşlarda devletlerin adil bir şekilde temsil edilmediği çok açık iken; her iki düzlemde de daha adil, daha demokratik sonuçların ortaya çıkması kolay olmayacak. Küreselleşme ile beraber karşılıklı bağımlılığın arttığı doğru olmakla birlikte en az bağımlı olanın daha güçlü olduğu gerçeğini de unutmamalıyız.

Sonuç olarak, ülkemiz modern dünyanın ürettiği bütün sorunlarla doğrudan yüzleşmenin yanında, kendi özgün medeniyet birikim ve kimliğini bütün insanlığa açık, yeni formlarla üretebilme sorunuyla daha çok karşılaşacaktır. Aslında her iki sorunlu alan bütün İslam coğrafyasının en can yakıcı ama bir o kadar da umut vadeden alanları olmaya devam edecektir.

DEĞİŞEN DÜNYADA YENİ ORTADOĞU DENKLEMİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI: UZUN VADE PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

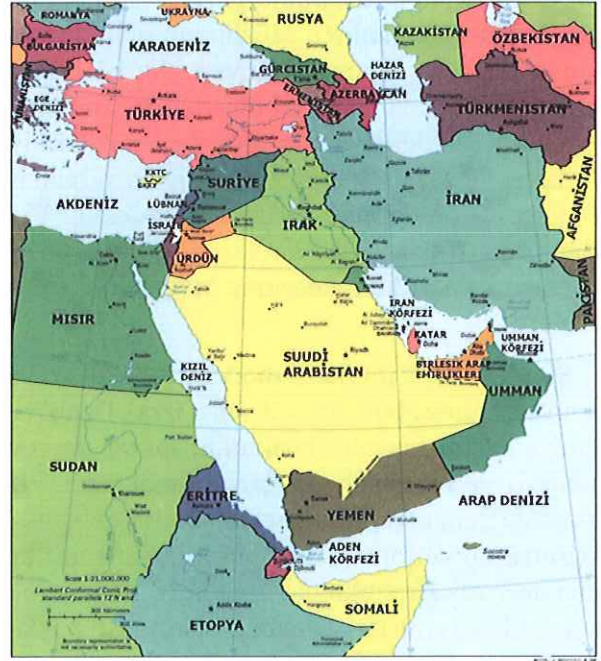
Doç. Dr. Mehmet Akif Okur

Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş

İnsanlık tarihinin çok az dönemi, bölgemizin geçtiğimiz on yılına damgasını vuran şiddeteki alt-üst oluş dalgalarına şahitlik etmiştir. Irak'ın işgaline giden süreçte başlayıp günümüze uzanan bu çatışma ve dönüşüm zincirinin son halkası ise "Arap Baharı". Söz konusu ifade, kitlelere bir şeyleri gerçekten değiştirebileceklerini düşündürten Tunus'taki ilk feryadın yarattığı iyimser heyecan atmosferinin hatırası olarak zihinlerimize yerleşti. Dünya medyasının çok sevdiği bu niteleme, Doğu Avrupa'daki Sovyet zulmüne ve Varşova Paketi'nin çöküşüne yaptığı göndermelerle, bizleri bölgede yaşananlara nostalji izleri taşıyan Batılı bir romantik çerçeveden bakmaya davet ediyor. Çağrışımlarının barındırdığı ümit iklimine sempati ve hatta ihtiyaç duyulsa da, "aşlında neler oluyor" sorusunun cevabı için hem madalyonun barut kokan diğer yüzünün farkına varmamız hem de merceğimizi zaman oku üzerinde tahlillerimize derinlik kazandıracak bir mesafeye ayarlamamız gerekiyor.

Gelişmelere bu gözle yeniden yaklaştığımızda, 2000'li yıllarda BOP/GOKAP'la başlayıp, Yeni Osmanlılık ile devam eden geleceğin Ortadoğu'suna dair tartışmanın ne kadar hayati bir kavşaktan geçtiğini daha kolay görebiliyoruz. Ufkumuzu buradan da öteye taşımak istiyorsak, bazıları hedefine yaklaşmış intibâ verirken diğerleri ise iç savaşlara dönüşme yolunda ilerleyen halk ayaklanmalarının yarattığı belirsizlik iklimini, bir yandan dünya sistemi ve ABD, diğer yandan da Ortadoğu ülkeleri ve özellikle

Türkiye'yle ilişkilerini merkeze alan bir perspektiften analiz etmeye girişmeliyiz.

Dikkatlerimizi sistemik değişimlere yönelttiğimizde, birbiriyle bağlantılı iki hususun, diğer tali değişkenlerle beraber mevcut dünya düzenini temelden dönüştürdüğünü farkederiz. Bunlardan ilki, küresel ekonominin sıklet merkezinin büyük bir hızla Asya'ya doğru kayışıdır. Kimi analizcilere göre "Asya çağı"nın kapısını aralayarak tek kutuplu dünyanın sonunu getirmekte olan bu önemli gelişme, en azından geleceğin dünyasının nasıl bir mimari etrafında şekilleneceğini haber veriyor. Nitekim madalyonun diğer tarafında, "bölgeselleşme" yolunda yeryüzünün değişik coğrafyalarında katedilen mesafe bulunuyor.

Uluslararası sistem güç dağılımı bakımından gittikçe çok merkezli hale gelirken, finanstan savunmaya kadar birçok önemli alanda küresel kurumların işlevlerini üstlenen bölgesel yapılanmalar ortaya çıkıyor. Dünya sisteminin mad-di dengelerini alt üst eden bu dinamiğin önemli bir özelliği yaşananlara sanayi devrimi sonrası dönemde benzeri bulunmayan bir mahiyet kazandırıyor. Geleceğin yeni büyük güçleri olan millet-imparatorluklar, Batı dışı coğrafyalar-dan doğuyor ve etraflarında yalnızca ekonomik

bir çekim merkezi inşa etmekle yetinmiyor. Bu “yeni bölgencilik”, sadece sosyo-ekonomik işbirliğine yönelik inisiyatiflerle sınırlı değil. Aynı zamanda bölgesel güç merkezlerinin, çok taraflı kurumlara ait fonksiyonlarla birlikte kültürel, ideolojik, siyasi ve askeri diğer alanlara yayılan egemenlik iddialarını da içeriyor.

Ortadoğu'nun 2000'li yıllarda şahit olduğu önemli gelişmelerin ardında söz konusu küresel eğilimin bölge üzerindeki yansımalarını görmek mümkün. Tek kutuplu ânın tarihe karıştığı bu döneme ABD, şekillenme halindeki çok merkezli yeni düzenin bünyesinde barındırdığı meydan okumayı geleceğin en ciddi jeopolitik tehdidi

kabul eden bir siyasi aklın idaresi altında girdi. Bu akıl, Ortadoğu'ya hem yeni/yeniden yükselen güçlerin nüfuz etmeye çalışacağı temel bir rekabet alanı hem de iç dinamikleri kontrolsüz biçimde serbest kaldığı takdirde ABD'yi bölgeden uzaklaşmaya zorlayabilecek potansiyel dinamizme sahip bir coğrafya olarak yaklaştı. Bu potansiyelin yeni bir millet-imparatorluğa hayat verme ihtimali, algılanan tehdidin düzeyini artırıyor.

Nitekim 11 Eylül'ü takiben ABD, ülkesine yönelik saldırıların yarattığı tepkisellikten ziyade geleceğe kaygıyla bakan bu stratejik vizyonu sebebiyle bölgedeki askeri ve siyasi varlığını tahkim etti. İkiz kulelerin vuruluşundan günümüzdeki değişim ve kargaşa dalgasına uzanan olaylar zinciri de büyük ölçüde, yeni küreseldengeler karşısında cevap üretmek iktidarını uzatmaya çalışan müdahaleci Amerikan gücünün bölgesel dinamiklerle etkileşiminin ürünü. Çizmeye çalıştığımız bu portrenin daha da belirginleşebilmesi için analizimizin bu noktalara tarihsel bir derinlikle odaklanacak diğer katmanını devreye sokmamız gerekiyor.

A. Ortadoğu En Zor Yüzyılını Tamamlayabilecek mi?

Ortadoğu'daki yakın geçmişin en büyük dönüştürme dalgasını mümkün kılan iç dinamiklerin hayat bulduğu tarihsel süreci uzun vade perspektifinden okumak istediğimizde, işe en azında Osmanlı Devleti'nin çözüldüğü tarihten başlamamız gerekir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Batı'nın ekonomik ve askeri gücü dünyanın kalan kısmına kıyasla doruk noktasına doğru yaklaşırken, emperyalizm de dünyanın neredeyse tamamını tesir sahası içine almıştı. Nitekim 1914'e gelindiğinde, halen Avrupa sömürgesi olan ya da daha önce Avrupalılar tarafından bir kez sömürgeleştirilmiş bulunan kara parçaları yeryüzünün % 84.4'ünü kaplamaktaydı (Fieldhouse, 1984: 1). Bu tarihten sonra ise Ortadoğu'yu dışardan gelen saldırılara karşı 400 yıl koruyan Türk kalkını tamamen parçalandığı için söz konusu oran % 90'lar civarına ulaşmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından manda rejimlerinin kurulmasıyla bölge halklarının, büyük bölümünde öznesi olmaktan çıktıkları bir zamanı yaşayacakları, en zor yüzyılı başlamıştır. Batılılar tarafından bazen bizzat kimi zaman da yerel unsurlar aracılığıyla inşa edilen kurumların hayat verdiği farklı kolonyal devlet biçimleri, bağımsızlık sonrası döneme miras bıraktıkları zihniyet ve kadrolarla Ortadoğu için mümkün olanın sınırlarını çizmişlerdir. Post-kolonyal dönemin idarecileri bu sınırlar içinde birbiriyle bağlantılı iki önemli meseleyi çözmeye çalışmışlardır. Bunlardan ilki yeni devletlerin kimlik ve meşruiyet sorunları, diğeri ise modernleşme ihtiyacıdır.

Bağımsızlığa anlam zemini sağlayacağı düşünülen kimlikler biçimlendirilirken iki temel kaygı gözetilmiştir. Bunlar nüfusun mümkün olduğunca büyük bölümünün sınırları aşan aidiyetlerini arka plana iterek kendilerini yeni iktidar yapılarıyla özdeşleştirmeleri ve kalkınma hedefine hizmet edecek bir vizyonun desteklenmesidir. Söz konusu gerekçelerle istiklal mücadelelerine sahne olan manda dönemiyle Osmanlı asırları arasında, yaşanan olumsuzluklar bakımından neredeyse ayırım yapmayan bir tarih kurgusu hafıza tasarımına esas alınmıştır. Eğitim ve değişik düzeylerdeki özel ilişkiler yeni iktidar seçkinlerini Batılı değerler etrafında sosyalleştirmiş, modernleşme ve maddi kalkınma vaadi de yeni kimliklerle gelenek arasındaki mesafenin meşrulaştırılmasına yardım etmiştir.

Ancak birçok örnekte, metropol devletlerin de desteğiyle sivriltilen bu ilk kuşak seçkinler bağımsızlığı takiben iktidarı uzun süre ellerinde tutamamışlardır. Kalkınma yönünde tatmin edici adımların atılamayışı ve İsrail saldırganlığının sömürgecilik tarafından bölgede yaratılan travmayı büyütmesi, tepkisel bir ulusalcılık anlayışını Soğuk Savaş iklimine uygun otoriter yöntemler ve devletçi sosyalizm yorumlarıyla sentezleyen militer kadroların önünü açmıştır. Böylece günümüze kadar varlığını koruyan, bir tarafta geleneksel monarşilerin diğer yanda ise daha sonra iktidarın veraset yoluyla el değiştire-

diği tek adam yönetimlerine dönüşecek sözde cumhuriyetlerin yer aldığı dualist doku ortaya çıkmıştır.

Kalkınma ile ilgili taahhütlerini yerine getiremediği gibi en temel özgürlük taleplerine bile müsamaha göstermez hale gelen bu dokunun zamana direnerek istikrar kazanmasında sahip olunan enerji kaynakları ve bloklararası rekabet önemli roller oynamıştır. Kendilerini destekleyen toplumsal zeminin gittikçe daraldığını farkedenden rejimler, ayakta kalabilmek için değişik stratejiler geliştirmişlerdir. Bir kısmı, ulusal çıkarlarını doğrudan ilgilendiren petrol dahil olmak üzere birçok alanda büyük güçlerle daha eşitsiz ilişkiler kurmaya razı olmuşlardır. Diğerleri ise özellikle İsrail tehdidini bahane göstererek hayatın her alanını denetlemeye çalışan "güvenlik devletleri"ne(Perthes, 2000: 149) dönüşmüşlerdir. Çatışma ve boyun eğme şeklinde niteleyebileceğimiz her iki strateji de uzun vadede bu rejimleri toplumlarına daha fazla yabancılaştırmıştır. Ortadoğu, devletlerinden ve resmi seçkinlerden ümidi kesen kitlelerin yüzlerini İslamla irtibatlandırdıkları ideolojiler etrafında muhalefet eden gruplara çevirdiği bir örgütler cenneti haline gelmiştir.

Bölgede paralel toplumsal yapılara hayat veren ve yönetimleri reform doğrultusunda zorlayan bu durum Batı'da, özellikle 70'lerden itibaren yakından izlenmeye başlanmıştır. Dünya ekonomisindeki petrol krizleriyle eş zamanlı olarak gündeme taşınan "İslam'ın Uyanışı mı?" sorusu, yaklaşık on yıl sonraki Medeniyetler Çatışması tartışmalarının önsözü gibidir. "Uykuyla uyanıklık arasında"(Güngör, 1993: 29-45) geçen bu yıllar, Soğuk Savaş'ta inen son perdeyle yerini Batılı güçlerin değişik gerekçelerle yaptıkları müdahalelere bırakmıştır.

11 Eylül sonrası dönem, bu sıcak çatışma sürecinde yeni bir aşamayı temsil etmektedir. Söz konusu safhayı layıkıyla kavrayabilmenin yolu ise "güvenlik için demokrasi" yaklaşımını analiz etmekten geçmektedir. Afganistan ve Irak'ın işgal edilip, II. Dünya Savaşı'nın ardından Japonya ve Almanya'nın maruz kaldıkları türden ulus

inşâsı süreçlerine tabi tutulmaları bu politikanın pratikteki en radikal tezahürüdür. Yelpazenin diğer ucunda ise, BOP/GOKAP tartışmalarıyla kendisini açığa vuran "pasif devrim"(Okur, 2010: 60-61) stratejisi bulunmaktadır.

Ortadoğu'da halihazırda uygulandığı haliyle bu stratejiyi; baskıcı rejimlerdeki muhalefet hareketlerini dönüştürme ve bu sayede önlenemez boyutlara ulaşan değişim taleplerini yönlendirebilme gayreti şeklinde tarif edebiliriz. Pasif devrimlerle, doğal mecranda gelişecek bir devrimin sebep olacağı tahribatı hafifletebilmek için değişim enerjisi hesaplanabilir bir doğrultuya kanalize edilir. Günümüzdeki pratiklerinde, otoriter yönetimler üzerindeki yukarıdan sosyal denetimin yerini sivil toplum katmanlarının etkilenmesi ve biçimlendirilmesi yoluyla oluşturulan alttan sosyal kontrole bırakmasının amaçlandığı görülmektedir. Düşman yönetimler karşısında mevcut iktidar yapılarının dostlarla değişimini, hiç değilse istikrarsızlaştırılmasını hedeflemektedir. Dost otoriterler sözkonusu olduğunda ise arzu edilen şey, az sancılı bir değişimle istikrarın devam etmesidir. Despot rejimleri desteklediği için Batı'ya duyulan öfkenin, muhalefetin dayandığı özgürlük taleplerine arka çıkılmasıyla sadece yerel liderlere yönelmesi, değişim gerçekleştiğinde ise yönetime gelenlerin yine Batının dostları olması umulmaktadır. Bu süreçte muhalefetin ideolojik karakteri de dönüşüme uğramakta, iktidara giden yolların açılması karşılığında sunulan meşruiyet çerçevesi içinde yeniden tanımlanmaktadır.

Temel mantığına işaret ettiğimiz bu strateji 11 Eylül sonrasında Ortadoğu'ya yönelik Amerikan "dönüştürücü diplomasi"sinin kılavuzlarından biri haline gelmiştir. 2004'te bir G-8 projesi olarak ilan edilen BOP/GOKAP da, Batının güvenliği için pasif devrimler aracılığıyla Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi gerektiğini savunan bu yaklaşımın ürünüydü(Al-Hayat, 2004). Arap bilim adamları tarafından hazırlanan insani kalkınma raporları dayanak gösterilerek bölgenin "objektif" sorunlarına dikkat çekiliyor, bunların çözümü için Ortadoğu ülkeleri

ile G-8'leri buluşturacak ortak mekanizmalar, projeler öngörüliyordu. Bu faaliyetler, otoriter yönetimlerin dış dünyaya karşı ördükleri duvarları aşarak sivil toplumlarla doğrudan temas kurulmasını sağladı.

Ancak iki önemli faktör, bu Batı, daha çok da ABD kaynaklı adımları durdurdu. Bunlardan ilki Irak'ta akmaya devam eden kandır. Özellikle işkence haberleri, demokrasi projesinin arkasındaki gücün inandırıcılığını yok etti. Amerika ile ilişkilendirilen her kişi ve grubun itibar erozyonuna uğradığı bir döneme geçildi. Seçimlere girmesi için teşvik edilen Hamas'ın sandıkta kazandığı zaferden hemen sonra seçmenleriyle birlikte cezalandırılması, projenin iflas noktasını temsil etmektedir. Amerika, İsrail ve Mübarek yönetimi gibi aktörleri buluşturan bölgesel statüko bloğu karşısında geri adım atmıştı.

Obama iktidarının projeyi raftan indireceğine dair işaretlerden biri, Dışişleri bakanı Clinton'ın 2009'da göreve başlarken Senato'da savunduğu "akıllı güç" yaklaşımıydı. İç politikanın ihtiyaçlarına cevap verme kaygısının izlerini taşıyan bu tanımlama çok fazla yenilik içermese de, pasif devrimler dizisinin desteklenmeye devam edileceğini ima etmekteydi(Clinton, 2009). Obama yönetimi ve İsrail arasında daha ilk günlerden başlayan gerilim değerlendirilirken bu husus da dikkate alınmalıdır. Nitekim, örneğin Kahire'deki halk ayaklanmasının başladığı sıralarda yayınlanan Wikileaks belgeleri Amerika'nın Mısır'da sivil toplumun geliştirilmesi için yakın dönemde yeniden gayret sarf ettiğini ortaya koymaktadır(CNN Türk, 2011). İsrail ise bu politikaya karşı muhalefetini sürdürmektedir. Türkiye'nin Palmer raporunun basına sızdırılmasını müteakip attığı adımlar Ortadoğu'yu ısıtırken İsrail lobisi de süreci durdurmak için Washington'daki faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu çabalarındaki artışla neredeyse eş zamanlı biçimde, son dönem Türk dış politikasının "Yeni Osmanlılık" olarak etiketlenmeye çalışılması, değerlendirmemizi tamamlamak için dikkatlerimizi sıradaki analiz katmanımıza çevirmemiz gerektiğini göstermektedir.

B. Yeniden Kucaklaştığımız Dünya: Normalleşme Sürecinde Türkiye-Ortadoğu İlişkileri

İsrail'in Gazze'ye yönelik ağır sivil kayıplarıyla sonuçlanan saldırılarına Türkiye'nin gösterdiği sert tepki, hem içerde hem de dünya kamuoyunda Türk dış politikası üzerinde halen sürmekte olan yoğun tartışmanın en önemli kavşak noktası sayılabilir. "Eksen kayması" ve "yeni Osmanlıcılık" da, bu tartışmada özellikle Türkiye'nin Ortadoğu'daki artan prestijini örtülü ya da açık bir kaygıyla izleyen kesimler tarafından gelişme-

Millet-imparatorluklar kavramı etrafında izaha çalıştığımız dünya sistemindeki çok merkezliliğe geçiş süreci, Türk dış politikasının yeni sistemik çevresidir. Bu çerçevede geçmişle kıyaslandığında bölgesel güçlerin hareket alanlarını genişleterek işbirliği yapmalarını kolaylaştırmakta, hatta kimi durumlarda teşvik etmektedir. Türkiye'nin son dönemde şahit olduğu siyasi ve ekonomik süreçler de özellikle seferber ettikleri maddi imkanlar ve bölgeyle ilgili temel algıların parametrelerini belirleyen kültür, kimlik ve zihniyet kodları üzerindeki tesirleriyle yeni dış politikanın içerdeki zeminini hazırlamıştır.

Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde katedilen merhale, Osmanlı tarihini ve komşu toplumları ötekileştiren ideolojik bakışa zemin kaybettirmiştir. Osmanlı Devleti'nin 700. yılı münasebetiyle düzenlenen etkinlikler ve gördüğü ilgi bu bakımdan önemli bir dönüm noktasıdır. Türk siyasi hayatının son önemli askeri müdahalesi olan 28 Şubat'ın üzerinden henüz iki sene geçmeden gerçekleştirilen bu organizasyonlar demeti, normalleşme sürecini besleyen sosyolojik dinamiklerin 21. yüzyılın eşiğinde eriştikleri kudreti gözler önüne sermiştir.

leri anlamlandırmak için başvurulacak temel kavram çiftini oluşturuyor. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından bu yana izlenen Batı eksenli dış politikanın terk edilmeye başlandığı, Türkiye'nin eski Osmanlı hinterlandında neo-emperyal bir vizyonu hayata geçirmeye niyetlendiği iddiaları ısrarla dillendiriliyor.

Biz en üst düzey Türk dış politika yapıcılarının defalarca yalanladığı her iki iddianın da gerçeği yansıtmadığı, üzerinde iyi düşünülmüş analitik değerlendirmelerden ziyade politik kaygılardan kaynaklandığı kanaatindeyiz. Bununla birlikte Türkiye'nin yalnızca Ortadoğu'yla değil, dünya sisteminin geneliyle ilişkilerinde de bir mahiyet farkının ortaya çıktığı açıktır. Söz konusu farklılaşmanın temel sebepleri ise, dünya düzenindeki önceki kısımlarda değindiğimiz yeni eğilimler ile bunlara paralel biçimde Türkiye'de yaşanan dönüşümdür.

Türkiye'nin modelliği meselesi, yukarıda işaret ettiğimiz farklılaşma sebeplerinden ilkinin nasıl okunması gerektiğini göstererek "eksen kayması" argümanının anlamsızlığını ortaya koymaktadır. Türk diplomasisi, Ortadoğu'da Batı'yı dışlayan, hasım bir iktidar alanı inşa etmeye çalışmamaktadır. Bölgenin iç dinamiklerinin ürettiği taleplerle, Batı'nın ihtiyaç ve beklentileri arasında uyum kurabilmek için uğraşmakta, bunu başarabildiği ölçüde de etkili olmaktadır. Tartışmayı doğuran şey ise, ABD ve Avrupalılarınkiler ile bölge halklarının çıkarları arasındaki meşru dengenin günümüzde artık çok daha eşitlikçi bir noktayı işaret ediyor oluşudur. Küresel düzeyden bölgesel merkezle doğru güç akışını hızlandıran sistemik dinamikler, daha eşitlikçi ilişki biçimlerini mümkün ve arzu edilir kılmıştır. Eleştirilerin önemli bir kısmı, yeni dengenin lehlerine işleyen eski statü-

ko bakımından tehlikeli olduğunu düşünen çevrelerden yükselmektedir. Bu endişeli odaklar, bölgede geçmişe kıyasla daha yüksek bir profil sergileyen Türk diplomasisini "Yeni Osmanlıcılık" başlığıyla takdim ederek Ortadoğu toplumlarını ürkütmeye, içerde de kültürel fay hatlarıyla örtüşen siyasi ayrışmayı dış politika alanına taşımaya çalışmaktadır. Bu hususun önemi, diğer Ortadoğu ülkelerindekilere benzer biçimde Türkiye'nin de imparatorluk sonrası dönemde derin yarılmalara sebep olan kimlik tartışmalarından geçtiği hatırlandığında daha iyi anlaşılabilir.

Nitekim Türk dış politikasındaki değişimin ikinci kaynağı da bu meselenin merkezi bir yer işgal ettiği Türkiye'nin iç dinamikleridir. Ortadoğu ile rasyonel zeminlerde ilişki kurulmasına mani olan psikolojik engellerin yıkılması, dış politikanın normalleşme sürecini hızlandırmıştır. Söz konusu engeller, büyük ölçüde Türk kimliğinin mahiyeti üzerine kökleri 20. yüzyılın ilk çeyreğine dayanan uzun tartışmanın ürünüydüler.

Kimlikler, tarihi tecrübenin sırtlarına yüklediği anlam katmanlarıyla evrilerek şekillenirler. Tarihi Türk kimliği de üç ana havzanın ürünüdür. Sırasıyla, Orta Asya, Anadolu ve Balkanlar ile Ortadoğu'da geçen uzun asırlar, Türklük kavramının üzerine her biri farklı çağrışımlar taşıyan anlam elbiseleri giydirmiştir. 1918'den sonra Türkiye'nin bu bölgelerle teması, bazılarıyla zorunlu diğerleriyle ise ideolojik sebepler yüzünden en alt düzeye inmiştir. Osmanlı Devleti'nin bıraktığı miras üzerinde kurulan yeni Türkiye'nin en hayati önceliği, Batı yönelimli cumhuriyet rejiminin geniş kitlelere nasıl benimsetilebileceği sorusuna cevap vermektir. Geleneği ve kurumlarını imparatorluğun yıkılışından sorumlu tutan yeni devlet elitinin bulunduğu cevaplar arasında, Türk kimliğinin, ötekisi olarak müslümanlıkla özdeşleştirilen Osmanlı geçmişini kabul eden bir formatla yeniden tasarlanması da yer almaktaydı.

Eski-yeni ikilemi üzerine inşa edilen yeni kimliğin hayat verdiği zihniyet, neredeyse her türlü gerilikten Osmanlı mirasını sorumlu tut-

makta, Batı'yla özdeş gördüğü şeylere ise mutlak bir hüsnü kabulle yaklaşmaktaydı. Bu zıtlıklar dünyasında Ortadoğu ve Araplar da, artık geride bırakılmak istenen kötü hatıralarla dolu mazinin bir parçası olarak kodlandılar. I. Dünya Savaşı'ndaki Arap isyanının abartılı bir versiyonu, kolektif hafızanın parçası haline getirildi. Hanioglu'nun "Türk oryantalizmi"(Hanioglu, 2011) dediği aşağılayıcı perspektif, bu psikolojik iklimde doğmuş ve günümüze kadar hatırı sayılır bir etkinliğe sahip olmuştur.

Çok partili hayata geçişle birlikte tek parti döneminin Türklük tasavvuru ve bununla bağlantılı dış politika anlayışı, yüksek sesle tenkid edilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler, resmi söylemin dışında milli kimliğe dair farklı imajları siyaset sahnesine taşımıştır. Normalleşme yönündeki diğer önemli dönüm noktası, Türk kimliğine besliklik eden tarihi havzaların uluslararası sistemdeki dönüşümler sayesinde yeniden Türkiye ile etkileşime açılmalarıdır. Türk cumhuriyetleriyle kucaklaşma, kimliğin ilk katmanına, köklere dair hafızayı canlandırmış; Balkanlar üzerindeki demir perdenin kalkışı ise ikinci anlam elbisesini tarihin gardrobundan çıkarmıştır.

Bu gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde katedilen merhale, Osmanlı tarihini ve komşu toplumları ötekileştiren ideolojik bakışa zemin kaybettirmiştir. Osmanlı Devleti'nin 700. yılı münasebetiyle düzenlenen etkinlikler ve gördüğü ilgi bu bakımdan önemli bir dönüm noktasıdır. Türk siyasi hayatının son önemli askeri müdahalesi olan 28 Şubat'ın üzerinden henüz iki sene geçmeden gerçekleştirilen bu organizasyonlar demeti, normalleşme sürecini besleyen sosyolojik dinamiklerin 21. yüzyılın eşliğinde eriştikleri kudreti gözler önüne sermiştir.

Irak'ın işgalinin tetiklediği olaylar zinciri, tarihi Türk kimliğini besleyen son havzayla da yeniden güçlü köprülerin inşasına zemin hazırlamıştır. Takip eden dönemin siyasi gelişmeleri ise, psikolojik ve fiili engellerin bertaraf edilmesinin nasıl pratik sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymuştur. Gerçi Arap sermayesinin

Türkiye'deki yatırımlarını hedef alan tepkiler gibi örnekler, oryantalist söylemin bazı durumlarda hâlen alenilik kazanabildiğini göstermektedir. Ancak, Türk dizilerinin Arap dünyasında uyandırdığı alakayı açıklamaya çalışan bazı yorumlardan (Özkök, 2011) da anlaşılacağı üzere bu söylem daha çok savunmacı bir alana sıkışmış vaziyettir.

Sonuç Yerine: Geleceğine Yürüyen Ortadoğu'da Tehditler ve Fırsatlar

Ortadoğu, 1. Dünya Savaşı'ndan bu yana şahit olduğu en büyük alt üst oluş dalgasıyla yüz yüze. Osmanlı Devleti'nin yıkılışını takiben farklı zamanları yaşamaya başlayan toplumlar, aralarındaki duvarların yıkıldığı yeni bir geleceğe doğru adım atıyorlar. Değişimin yönünü kavrayabilmek ve açığa çıkan toplumsal enerjiyi yapıcı/geleceğin yapılarını kurucu mecralara kanalize edebilmek için bugünü mümkün kılan temel dinamikleri uzun vade içinden yakalayarak yorumlayabilmemiz gerekiyor. Bu nokta, çalışmamızın sınırlılıkları içinde vurgulamaya çalıştığımız temel perspektifimizi oluşturuyor.

Söz konusu bakış açısı bize farklı kanallardan ancak birbirlerine paralel biçimde akan üç zaman ırmağının kesiştiği tarihsel bir ânı yaşadığımızı söylüyor. Bunlardan ilki, dünya sistemi içinde kuvvet ve zenginliği geçmişte emsali rastlanmayan yoğunlukta Batı'da toplayan trendin istikrarlı biçimde tersine dönüşüdür. Batı dışı coğrafyalardan yeni güç merkezlerinin, millet-imparatorlukların yükselişlerinin habercisi olan bu hayatî değişme, analizimize konu ettiğimiz ikinci zaman ırmağını da kesiyor. Ortadoğu'da son on yıla damgasını vuran gelişmeleri ancak, bölgenin asırlık bir uzun vadeye yayılan kendi alt zamanıyla söz konusu küresel eğilimin nasıl kesiştiğine bakarak anlayabiliriz. Ayrıca analizimizin son katmanında Türk dış politikasının yeni Ortadoğu açılımını da benzeri bir zaman derinliğinden incelememiz gerekiyor.

Katmanların tamamını üst üste yerleştirdiğimizde ise karşımıza, değişim enerjisi ve dinamiklerinin artık dizginlenemediği bölge ülkele-

ri, yeni statükonun şeklini belirleyebilmek için Ortadoğu'daki dalgalanmaya elde kalan tüm imkanlarıyla müdahil olan Batılı devletler ve bu ikisi arasında mekik dokuyarak herkesin kabul edebileceği yeni bir siyasi mimarinin inşasına katkıda bulunmaya çalışan Türkiye çıkıyor. Tüm işaretler, Ortadoğu'da geleceğin bu iki farklı vizyon arasındaki denge noktası üzerinde kurulacağını gösteriyor.

Makalemizi, bu noktanın hangi koordinatlara denk düşeceğini belirleyecek bazı parametrelere dikkat çekerek sonlandırmak istiyoruz.

Bu parametrelerin ilki, bölgede kitlelerin değişim taleplerini yönlendirmeye çalışan temel aktörlerin pozisyonlarına ilişkindir. Bugünün Amerikası, doğmakta olan çok merkezli dünya düzeniyle daha rahat yüzleşebilmek için eski müttefikler ve geleceğin millet-imparatorluklarının çekirdeklerini temsil eden bölgesel güçlerle işbirliği yaparak geri çekilişini örgütlemeye çalışmaktadır. 1990'larda tarihin sonunun geldiği inancıyla tek kutupluluğa yürüyen ABD ile günümüzdeki Amerika arasındaki farklılığın somut dış politika pratikleri bakımından ne türden sonuçlar doğurabileceğini Kosova ve Libya operasyonlarını kıyaslayarak görebiliriz.

Kosova örneğinde ABD, NATO'da liderlik rolünü üstlenerek askeri müdahaleye huku-ki dayanak teşkil edecek bir BM kararı bulunmaksızın hareketin gerçekleşmesini sağlamıştı. Libya'da ise meşruiyet zeminini, bölge içinden Arap Ligi ve İslam Konferansı Örgütü'nün BM'ye yaptıkları çağrılar tesis etmiştir. Güvenlik Konseyi'nin kararını takiben ne ABD ne de NATO müdahaleyi başlatmıştır. NATO, ancak Fransa Akdeniz'in güneyindeki komşusunu vurmaya başladıktan sonra hareketin merkezine yerleşmiştir. ABD, tüm bu gelişmeler sırasında kendisini üçüncü planda göstermeyi tercih etmiştir. Hem aralarında Türkiye'nin de yer aldığı bölge içinden güçlerin desteği aranmış, hem de iç çatışmaların başladığı ülkeyi "yakın çevreleri" kabul eden Avrupalı müttefiklere rol verilerek önleri açılmıştır.

Dikkat edilmesi gereken ikinci önemli parametre de, bu strateji değişikliğiyle ilgilidir. İlk bakışta bölgesel güçlerin daha geniş bir hareket sahasına kavuşmalarını destekler gibi görünen yeni Amerikan politikası, Türkiye gibi ülkeler bakımından bünyesinde fırsatlarla birlikte riskler de barındırmaktadır. Bunların en önemlisi ülkemizin, kontrol edilemeyecek kadar fazla değişken tarafından yönlendirildikleri için kolaylıkla çatışmalara dönüştürülebilecek krizlere, kendisini istisnâ kılan nitelikleriyle uyumsuz biçimde çekilme ihtimalidir. Örneğin NATO'nun Libya harekatı sırasında, Türk uçaklarının Kaddafi'ye ait hedefleri bombardıman etmesi istenmiştir. Krizlere "müttefiklerle" birlikte angaje olurken, Türkiye'yi bölge toplumları nazarında Batılı güçlerle aynı kefeye yerleştirebilecek taleplere karşı gerekli direncin gösterilebileceği mesafenin korunmaya devam edilmesi gerekmektedir. Aksi halde, yalnızca Osmanlı mirasından kaynaklanan prestijin yitirilmesi şeklinde bir "yumuşak güç" kaybıyla değil, Suriye krizi gibi örneklerde tecrübe edilebilecek çok ciddi maddi sonuçlarla da yüzleşilmesi muhtemeldir.

Bu türden zararların önlenbilmesinin yolu, atılacak en küçük taktik adımlarda bile şu temel gerçeğin sürekli hatırd tutulmasından geçiyor: Bölge dışı güçlerin Arap baharı hakkındaki hesapları ile Türkiye'nin destekleyebileceği Ortadoğu merkezli bir reform stratejisi arasında önemli farklılıklar bulunuyor. Hafızalarımızda hâlen sıcaklığını koruyan tecrübelerimiz, iç savaşlara dönüşebilecek çatışmalar pahasına İran gibi jeopolitik hasımların bertaraf edilmesini yahut değişik şekillerdeki kâr beklentilerini öncelleyen bir stratejik bakışın ürkütücü boyutlarda tahribat yaratabileceğini gösteriyor.

Önümüzdeki dönemde, etrafı bu riskler ve imkanlar yumağı tarafından örülen Türkiye, Ortadoğu'daki dönüşüm enerjisinin bir kaos ortamına doğru hedefinden saptırılışını engelleyebilecek yapıcı adımlar atabilecek mi? Türk dış politikasının halihazırdaki en acil gündemi, bu sorunun cevabını vermektir.

KAYNAKÇA

AL-HAYAT (2004), "U.S. Working Paper For G-8", Al-Hayat, 13.02.2004.

CLINTON, Hillary Rodham (2009), Nomination Hearing To Be Secretary of State, January 13, 2009, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/01/115196.htm>

CNN Türk (2011), "WikiLeaks'e göre ABD Mısır'ı öngörmüş", CNN Türk, 01.02.2011, <http://www.cnnturk.com/2011/dunya/02/01/wikileakse.gore.abd.misiri.ongormus/605352.0/index.html>

FIELDHOUSE, David Kenneth (1984), *Economics and Empire, 1830-1914*, London, Macmillan.

GÜNGÖR, Erol (1993), "Uykuyla Uyanıklık Arasında", *İslâmın Bugünkü Meseleleri*, Ötügen, 9. Basım

HANIOĞLU, M. Şükrü (2011), "Osmanlı yapamadı ama biz başardık: Türk oryantalizmi", *Sabah*, 27.02.2011.

THE INTERNATIONAL MONETARY FUND (2011), *World Economic Outlook Database* (April 2011), <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php>

OKUR, Mehmet Akif (2008), "Millet İmparatorluklar Çağı'nın Eşiğinde: Genişleyen Dünyada Küresel Kapitalizmin Yeni Mimarisine Doğru", *Türkiye Günlüğü*, No.95

OKUR, Mehmet Akif (2010), *Emperyalizm Hegemonya, İmparatorluk: Tarihsel Dünya Düzenleri ve Irak'ın İşgali*, A Kitap, Ankara.

PERTHES, Volker (2000), "Si Vis Stabilitatem, Para Bellum: State Building, National Security, and War Preparation in Syria, War, Institutions and Social Change in the Middle East, (Ed.)Steven Heydemann, USA: University of California Press, 2000

ÖZKÖK, Ertuğrul(2011), "Şu lafı bir kenara kaydedin", *Hürriyet*, 20 Mart 2011

DIŞ POLİTİKA'DA İNCE AYAR İHTİYACI

Prof. Dr. Çağrı ERHAN

Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Son on yıldır Türkiye’de dillendirilen değişim ve dönüşüm söylemlerinden Türk dış politikası da etkilenmektedir. Bilhassa 2009 başından itibaren dış politikanın teorik çerçevesinde çok önemli değişiklikler yapılması söz konusu olmuştur. Teorik alandaki bu değişiklikler, pek çok konuda pratiğe de yansımıştır. Fakat 2010 ortalarından itibaren bölge-mizde meydana gelen gelişmeler, dış politikada çok yoğun ama bir o kadar da sancılı bir döneme girilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu makalede, 2009’dan başlayarak Türkiye’nin dış politika yaklaşımlarında nasıl bir dönüşüm gerçekleştirmeye giriştiği tahlil edilirken, içinden geçmekte olduğumuz çalkantılı uluslararası konjonktürün, Türk dış politikasını nasıl etkilediği de değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, uluslararası ilişkiler alanındaki derin akademik birikimini, Başbakanlık Başdanışmanı olduğu altı yıllık süre zarfında Türk Dış Politikası’nın önceliklerinin ve ana hedeflerinin çağın gereklerine uygun biçimde değiştirilmesi için kullanmaya başlamıştı. Fakat Prof. Davutoğlu’nun Türk diplomasisinin dümenine geçmesiyle birlikte, daha önce sınırlı kalan bu değişim çabalarında daha somut bir çerçevenin çizilmesi söz konusu oldu. “Yeni Türk Dış Politikası” olarak isimlendirilen bu yeni yaklaşımın temelini esas itibarıyla altı ana ilke oluşturmaktaydı. Başlangıçta birbiriyle uyumlu ve Türkiye’nin daha dinamik bir diplomasi izlemesi için yerinde bir formül olarak gözükten bu ilkeler,

çok kısa süre içinde ciddi meydan okumalarla karşı karşıya kaldılar.

Birinci ilke, güvenlik ile özgürlükler arasında bir dengenin kurulmasıydı. Buna göre, Türkiye kendi bölgesinde ve küresel ölçekte ne güvenliğin zedelenmesini arzu etmekte, ne de güvenliği sağlamak adına yönetimlerin bireylerin özgürlüklerini kısıtlamasını mazur görmekteydi. Elbette, demokrasiyle yönetilen birçok ülke için uygulanması çok da zor olmayan bu ilke, Türkiye’nin bölgesinde ve ilgi alanında olan bazı anti demokratik, hatta diktatoryal rejimlerle ilişkilerinde sıkıntılara sebep olabiliyordu. Nitekim Türkiye’nin başta Suriye ve Özbekistan olmak üzere demokratik olmayan şekilde idare edilen bir takım ülkelerle sorunlar yaşamasında olduğu gibi, bu ilkenin uygulama alanının sadece demokratik ülkelerle sınırlı olabileceği kısa sürede ortaya çıktı.

Kamuoyunda “komşularla sıfır sorun” olarak isimlendirilen, Yeni Türk Dış Politikası’nın dayandırıldığı ikinci temel ilke, komşu ülkelerle yaşanan sorunları büyük ölçüde çözmeye ve tehdit algısına dayalı değil, karşılıklı fırsatlar ve çıkarlar üzerine bina edilmiş yepyeni bir komşuluk ilişkisi kurmayı amaçlıyordu. Şüphesiz üniversite hocası yıllarında savaş ve güvenlik üzerine dersler vermiş bir akademisyen olarak Prof. Davutoğlu, Türkiye’nin tüm komşularıyla, yıllardır süre gelen sorunlarının tümünü bir çırpıda çözmesinin mümkün olmadığını çok iyi bilmekteydi. Yapıl-

maya çalışılan, sorunları çözmek için olumlu yönde adımlar atmak, bekleyip-görmek yerine, çözüm yönünde inisiyatif almaktır.

Bununla birlikte, “komşularla sıfır sorun” birkaç açıdan risk taşıyan bir ilkeydi. Birinci risk, sadece Türkiye’yle değil, birbirleriyle de sorunları olan komşularla diyalogun ne şekilde evrileceğinin bilinmemesiydi. Özellikle Ermenistan’la ilişkilerde bu risk, gerçeğe dönüştü. Türkiye’yle Ermenistan arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını ve sınır kapılarının açılmasını ön gören protokollerin imzalanmasına rağmen,

geliştirilen ve yeni dış politika anlayışı çerçevesinde, ortak bakanlar kurulu toplamaya, ortak askerî tatbikat yapmaya ve vizeleri kaldırmaya varacak ölçüde derinleştirilen sıcak ilişkiler, Beşar Esed yönetiminin kendi halkına uyguladığı zulüm sebebiyle 2011’in yaz aylarından itibaren kopma noktasına geldi. Sorunlarımızın sıfırlanmadığını zannettiğimiz komşumuz Suriye ile sorunların çeşitlendiği bir döneme girmiş olduk. “Ben Beşar Esed’le defalarca konuştum. Bir daha konuşmam” diyen Başbakan Erdoğan bu ülkeyle ilişkilerde geline noktaı özetliyordu.

Denizden “komşu” olduğumuz Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’yle de ilişkilerimizin, bilhassa Rumların Akdeniz’de doğalgaz sondajına başlamasıyla birlikte yeni bir problemle karşı karşıya kaldığımızı da dile getirmemek mümkün değildir. Türkiye 2003’ten itibaren bir yandan Annan Planı’na destek olarak, diğer yandan Kıbrıslı Türk ve Rum taraflar arasında BM Genel Sekreteri himayesinde yürütölen görüşmelere yapıcı katkı sağlayarak, Kıbrıs sorununun çözölmesini, AB üyeliğı önünde bir engel olmaktan çıkmasını amaçlıyordu. Fakat Rum Yönetimi, AB müzakere sürecini baltalamaya devam ettiğı gibi, buna ek olarak kendi münhasır ekonomik bölgesi olarak ilan ettiğı deniz alanında sondaja başlayınca, Akdeniz’de sular ısındı.

topraklarının beşte biri Ermenistan tarafından işgal edilmiş olan Azerbaycan’ın itirazı karşısında, Türkiye söz konusu protokolleri onaylayıp, yürürlüğe sokmadı. Dahası, başta hiç hesapta yokken Bakü’den yükselen bu itiraz, Başbakan Erdoğan’ın Azerbaycan Parlamentosu’nda, “Karabağ sorunu adil biçimde çözölüne kadar protokollerin uygulanmayacağı”nı dile getirmesine yol açtı. “Komşularla sıfır sorun”un en önemli örneğı olarak gösterilen “Ermenistan açılımı” böylece donduruldu.

İkinci risk, komşu ölkelerin yönetimlerinin bazı uygulamalarının Türkiye’nin tahammöl sınırlarını zorlayabileceğiydi. Bu risk de gerçek oldu. Türkiye’nin uzun yıllardır çeşitli sorunlar yaşadığı Suriye’yle 2000’lerin başından itibaren

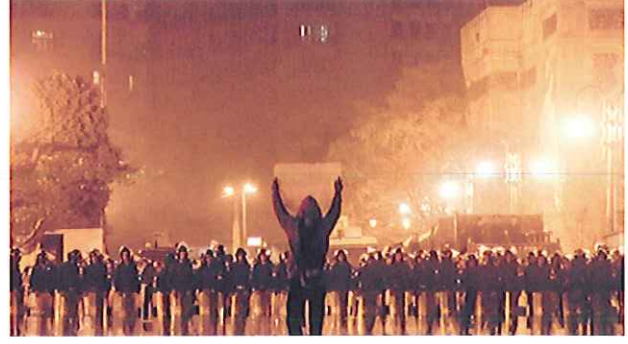
Üçüncü risk, sorunların sıfırlanması düşünölen komşu ölkenin, Türkiye’nin müttefikleriyle sorunlar yaşamasının, ikili ilişkileri gölgelemesiydi. Bu üçüncü risk de, İran konusunda gerçeğe dönüştü. Türkiye ve Brezilya’nın yoğun çabalarına ve Mayıs 2010’da imzalanan bir anlaşmaya rağmen, nükleer programında Batılı müttefiklerimizin istediğı düzenlemeleri yapmayan İran, Türkiye’nin de geçici üye olarak temsil edildiğı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Haziran 2010’da yeni yaptırımlara muhatap kılındı. Türkiye bu oylamada ret oyu vermiş olmakla birlikte, sadece yaptırımları uygulamakla kalmadı, aynı zamanda, evvelce “İran’a karşı olmadığı” ifade edilmesine rağmen, bu ölkeden gelebilecek saldırılara karşı geliştirildiğı Fransa Devlet Başkanı Nicholas Sarkozy tarafından ifa-

de edilen “Füze Savunma Sistemi”nin (Füze Kalkanı) bir unsurunun Malatya’ya yerleştirilmesi-ne izin verdi. Bu ise İran’ın Türkiye’ye diplomatik düzeyde sert çıkışlar yapmasının önünü açtı.

Bu üç örnekte de görüldüğü gibi, “komşularla sıfır sorun” politikasının taşıdığı potansiyel risklerin bir bölümünün gerçeğe dönüşmesi karşısında, komşularımızla var olan sorunların ötesinde, yeni sorunların da yaşanmaya başlaması kaçınılmaz hale geldi.

Bu kapsamda, denizden “komşu” olduğumuz Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’yle de ilişkilerimizin, bilhassa Rumların Akdeniz’de doğalgaz sondajına başlamasıyla birlikte yeni bir problemle karşı karşıya kaldığını da dile getirmemek mümkün değildir. Türkiye 2003’ten itibaren bir yandan Annan Planı’na destek olarak, diğer yandan Kıbrıslı Türk ve Rum taraflar arasında BM Genel Sekreteri himayesinde yürütülen görüşmelere yapıcı katkı sağlayarak, Kıbrıs sorununun çözülmesini, AB üyeliği önünde bir engel olmaktan çıkmasını amaçlıyordu. Fakat Rum Yönetimi, AB müzakere sürecini baltalamaya devam ettiği gibi, buna ek olarak kendi münhasır ekonomik bölgesi olarak ilan ettiği deniz alanında sondaja başlayınca, Akdeniz’de sular ısındı. 2002’den itibaren, Kıbrıs konusunda geçmiş iktidarların politikalarının, sorunun çözümsüzlüğe mahkûm edilmesine sebep olduğunu sayısız kez ifade eden, hatta kendi politikalarını “ezber bozmak” olarak nitelendiren isimlerin, Eylül 2011 başından itibaren, 2002 öncesini hatırlatırcasına, Rum Kesimi’ni hedef alan gayet sert cümleleri kurmaya başlamaları, gelinen noktanın, eskiden ne ölçüde farklı olduğu sorusunu, haklı olarak akıllara getirdi.

Yeni Türk Dış Politikası’nın dayandırıldığı üçüncü ilke, sadece komşularla değil, komşu bölgelerle de daha yoğun ve çok katmanlı bir ilişkinin geliştirilmesiydi. Bu çerçevede Balkanlardan, Orta Asya’ya, Karadeniz Havzası’ndan Ortadoğu’ya uzanan geniş bir alanda yer alan ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmekteydi. Bu yapılırken de, söz konusu bölgelerde, Türkiye’nin siyasi olduğu kadar ekonomik ve kültürel unsurlarıyla da etkin

olabileceği uygun ortamların meydana getirilmesi hedeflenmekteydi. Türkiye’nin “yumuşak gücü” olarak isimlendirilen, bazı yeni dış politika araçlarının kullanılmasıyla, etrafımızda yer alan bölgelerdeki çatışma ortamının giderilmesi en önemli önceliklerden biri haline geldi. Bu kapsamda, Türkiye’nin aracılığıyla Balkanlar’da, Bosna-Hersek ve Sırbistan arasında yeni bir diyalogun kurulması sağlandı. Yine Türkiye’nin aktif politikaları sayesinde Irak’taki Sünni grupların birbirleriyle daha yakın bir işbirliğine girmeleri, Şii ve Sünni partiler arasında olumlu bir müzakere sürecinin inşa edilmesi yollarında mesafe kat edildi. Keza Türkiye, Afganistan’da siyasi istikrarın sağlanabilmesi için bu ülkeyle ilgili toplantılarda önemli görevler üstlendi. Filistin’de El Fetih ve Hamas arasında bir barışın tesis edilmesi için Türkiye ciddi çabalar sarf etti. Türkiye, “Arap Baharı” boyunca Mısır ve Libya’da, yeni yönetimlere geçişte yaşanmakta olan sıkıntıların ortadan kaldırılabilmesi için de önemli adımlar attı.

Fakat Türkiye’yi çevreleyen alanlarda olumlu olanlar kadar, beklenmedik derecede olumsuz durumlar da ortaya çıktı. Türkiye’nin “yumuşak gücünün” en önemli göstergelerinden kabul edilen İsrail ile Araplar arasında “arabuluculuk” yapabilecek tek ülke olma özelliği, İsrail’in 2008 sonunda başlattığı Gazze operasyonu ve ardından yaşanan gelişmeler sebebiyle ortadan kalktı. 31 Mayıs 2010’da İsrail komandolarının Gazze’ye insani yardım taşıyan Mavi Marmara gemisine, uluslararası sulara düzenledikleri saldırıda 9 Türk vatandaşının öldürülmesi, bu ülkeyle ilişkileri kopma noktasına getirdi. Türkiye’nin İsrail’le diplomatik ilişkilerini ikinci kâtip düzeyine in-

dirmesi, ister istemez bu ülkeyle Filistinliler arasında “arabuluculuk” yapabilme özelliğini de yitirmesine sebep oldu. Eş zamanlı olarak Türkiye-Suriye ilişkilerinin de, neredeyse Suriye’nin PKK’yı desteklediği 1990lı yıllar düzeyine gerilemesi, Türkiye’nin, Suriye’yi İsrail’le bir barışa yönlendirebilecek etkileme kabiliyetini de şimdilik sonlandırdı.

Diğer taraftan, gerek Türkiye’nin bu bölgelerde etkinliğini artırmasını kendi çıkarlarına aykırı gören devletlerin, gerek bizzat bu bölgelerde yer

rağmen, “Yeni Osmanlı” etiketi, Arap Baharı’na paralel olarak, daha fazla özgürleşmeye başlayan Arap münevverleri tarafından da sıklıkla kullanılır oldu. Arap dünyası için Türkiye modelinin ne ölçüde geçerli olabileceği münazarasının daimi argümanlarından biri haline gelen “yeni Osmanlılık” yakıştırmasının, Türkiye’nin söz konusu bölgelerdeki etkinlik çabalarına olumludan ziyade, olumsuz bir katkısı olduğu inkâr edilemez.

Yeni Türk Dış Politikası’nın dayandığı dördüncü ilke, “küresel aktörlerle uyum” olarak be-

Türkiye, Afganistan’da siyasi istikrarın sağlanabilmesi için bu ülkeyle ilgili toplantılarda önemli görevler üstlendi. Filistin’de El Fetih ve Hamas arasında bir barışın tesis edilmesi için Türkiye ciddi çabalar sarf etti. Türkiye, “Arap Baharı” boyunca Mısır ve Libya’da, yeni yönetimlere geçişte yaşanmakta olan sıkıntıların ortadan kaldırılabilmesi için de önemli adımlar attı.

alıp da, görece demokratik Türkiye’nin kendi halkları için “kötü örnek” oluşturduğunu düşünen demokratik olmayan rejimlerin liderlerinin yönlendirmesiyle, Türk dış politikasının amaçlarını sorgulayan ciddi bir eleştiri dalgası da gelişti. Türkiye’nin Balkanlardan, Ortadoğu’ya uzanan bir coğrafyada en önemli aktör haline gelmesini, “yeni Osmanlılık” olarak nitelendiren bazı organize kesimler, Türkiye’nin aslında “bölgesel emperyalizm” peşinde olduğu haksız eleştirisini geliştirdiler. Günlük medya organlarından taşarak, bilhassa Batı’da yayınlanan ciddi akademik dergilerde yer alan Türkiye ile ilgili makalelere bile sirayet eden bu “yeni Osmanlılık” safasatı, Türkiye’nin kendi çıkarlarını tehdit ettiğini düşünen her kesim tarafından kolaylıkla benimsenip, dillendirilmeye başlandı. İlginç biçimde, kendi orijinal eleştirilerini geliştirmek imkân ve kabiliyetine sahip olmalarına rağmen, dışarıdan tercüme yoluyla fikir ithal etmeyi alışkanlık haline getiren Türkiye içindeki bazı kesimler de Türk Dış Politikasını, “yeni Osmanlı” olmakla itham etmeye giriştiler. Dıştan ve içten karşılıklı olarak birbirini besleyen, mesnetsiz bir eleştiri olmasına

lirilenmişti. Özellikle 2009-2010 döneminde sürdürdüğü BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği sırasında, Kuzey Kore’nin nükleer programından, küresel terörle mücadeleye kadar pek çok konuda Türkiye’nin, başta Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesi olmak üzere küresel güçlerle yakın bir teşrik-i mesaisi oldu. BM’ye paralel olarak, Türkiye, G-20 toplantılarında da, dünya toplam GSMH’nın üçte ikisini üreten ülkelerle aynı masanın etrafında yer alarak, küresel ekonomik krizin çözüm yolları başta olmak üzere, pek çok konuda görüş alışverişinde bulunma imkânına sahip oldu.

Lakin “küresel aktörlerle işbirliği” ilkesi de, diğer ilkeler gibi bazı riskler taşımaktaydı. En önemli risk, küresel bir aktörle, Türkiye’nin bir komşusu ya da yakın ilişki içinde olduğu bir ülke arasında sorunlar yaşandığında, bu durumun “işbirliği” sürecine olumsuz yansıyabilecek olmasıydı. Böyle durumlarda, ya birinden, ya ötekenden vazgeçmek söz konusu olabilirdi. Nitekim İran’ın nükleer programına yaklaşım konusunda Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa ile ters düştü.

Wikileaks tarafından internet ortamına sızdırılan ve yakın dönem siyasi tarih çalışmaları açısından “altın değeri” taşıyan Türkiye ile ABD yetkilileri arasında yapılan diplomatik müzakere tutanaklarına göre, Ankara, Washington’u, İran’a karşı ek yaptırımlar uygulamaktan caydırmaya çalışsa ve sorunun Türkiye ve Brezilya’nın yürüttüğü görüşmeler yoluyla çözülmesine bir şans verilmesi konusunda ısrarcı olsa da, ABD’nin tutumunu değiştirmeye muvaffak olamadı. BM’den ek yaptırım kararı çıkmasını müteakip, ABD’nin özellikle Türk bankacılık sektörünün İran’la yapılan para transferleri hususunda, BM kararlarına uymasıyla ilgili baskılarında bir artış gözlemlendi. Buna paralel olarak, Türkiye, iç kamuoyuna bizzat Başbakan’ın ağzından İran’la ilgisi olmadığı bilgilendirmesini yapmasına rağmen, Füze Kalkanı’nın önemli bir bacağını oluşturan bir radar istasyonunun Türkiye topraklarında kurulmasına izin verdi.

Dolayısıyla, küresel aktörlerle uyum politikası son 3 yıl içinde yavaş yavaş “ABD politikasıyla uyum”a dönüşmeye başladı. Bunun bir diğer çarpıcı örneği de Libya’da yaşandı. Türkiye 2011’in ilk üç ayında “NATO’nun Libya’da ne işi var” noktasından, “Türkiye Libya’nın Kaddafi

rejiminden kurtulması için NATO İttifakı içinde üzerine düşeni yapacaktır” noktasına geldi.

Hâlbuki başlangıçta “küresel aktörler” sadece ABD olarak tanımlanmamaktaydı. Rusya ve Çin gibi devletlerin sıcak bakmamalarına rağmen, Türkiye onlarla da istişare etmek yerine, Libya politikasını ABD-Fransa-İngiltere çizgisinde tespit etmek zorunda kaldı. Buna benzer bir diğer durum Suriye’ye yönelik BM yaptırımları sürecinde de yaşandı. BM Güvenlik Konseyi’nin, Rusya ve Çin’in vetoları sebebiyle Şam rejimine karşı bir yaptırım kararı alamadığı bir ortamda, Türkiye ABD ile yürüttüğü görüşmeler neticesinde, Suriye’ye karşı tek taraflı yaptırımları uygulamaya sokma aşamasına geldi. Sadece 16 ay önce, Haziran 2010’da Türkiye-Suriye-Ürdün-Lübnan arasında Serbest Ticaret Alanı anlaşması yapılmış, Ortadoğu’nun en önemli gümrük birliği bölgesinin oluşturulabilmesi için çok önemli bir adım atılmıştı. Karşılıklı olarak Suriye ile vizelerin kaldırılmış olması da, bu hedefin ileride sadece gümrük birliğiyle sınırlı kalmayarak, AB benzeri siyasi boyutu da olan bir bütünleşmeye doğru gidildiği yorumlarının yapılmasına bile yol açmıştı.

Yeni Türk Dış Politikası'nın, "küresel aktörlerle uyum" ilkesi, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra takip etmeye başladığı Batı ittifakı içinde üzerine düşen görevleri yerine getiren, "uyumlu bir üye" olma işlevini yeniden üstlenmesi ihtimalini su yüzüne çıkardı. Bu da ister istemez, bir yandan bölgesel bir güç olma-ya çalışırken, diğer yandan da, küresel güçlerin –ama esas olarak da ABD'nin- Ortadoğu bölgesindeki politikalarının uygulayıcısı olma eleştirilerini beraberinde getirdi. Hâlbuki Türkiye'nin bu bölgedeki gücü ve etkinliği, ABD'yle uyumlu olduğundan değil, 1 Mart 2003'te tezkerenin reddedilmesinden sonra, bölge halklarının çıkarlarını önceleyen bir ülke olduğu imajının Arap sokaklarında yankı bulmasıyla artmıştı. Dahası, yıllarca bölge diktatörlerini, ulusal çıkarlarına uygun hareket ettikleri sürece destekleyen ABD'nin aksine, Türkiye'nin insan hakları, demokrasi, özgürlükler gibi kavramları öne çıkaran yaklaşımları Arap muhalefeti tarafından coşkuyla karşılanmıştı. Böyle olunca, Türkiye aslında bölgenin içinden ama görece demokratik bir ülke olarak, gerçekten de pek çok kesim tarafından imrenilerek bakılan bir örnek oluşturmaktaydı. Son zamanlarda Arap münevverlerinin dillendirmeye başladığı, "Türkiye'nin aslında ABD politikalarının bölgedeki ortağı olduğu" eleştirisi, Türkiye'nin imajını zedelemeye başladı. Bunun önüne geçmek, ABD'yle birebir uyum sağlamak değil, tam aksine, mümkün olduğunca bölgenin ihtiyaçlarının, belki de Batı'ya rağmen karşılanmasını her zaman en önde tutan bir duruş sergilemekle mümkün olabilir. Söylem düzeyinde zaman zaman bu türden "anti-emperyalizm" içeren çıkışlar yapılsa da, icraat alanında da, Türkiye'yi hedef alan bölge kaynaklı eleştirilerin üstesinden gelinebilecek şekilde kararlı adımların atılması icap etmektedir.

Yeni Türk Dış Politikası'nı oluşturanlar, Türkiye'nin geleneksel olarak üye olduğu uluslararası örgütlerin dışındaki örgütlere üye olmasını ve yine geleneksel olarak yoğun diplomatik faaliyet gösterdiği alanların dışına da açılmasını beşinci ilke olarak benimsemişlerdi. Afrika Birliği Örgütü, Karayib Ülkeleri Örgütü ve Arap Bir-

liği gibi uluslararası örgütlerde gözlemci statüsü elde eden Türkiye, özellikle Afrika'ya büyük bir açılım başlattı. Afrika ülkelerine yapılan çok sayıda üst düzey ziyareti, bu kıtada yeni büyükelçiliklerin açılması izledi. Pek çok Afrika ülkesiyle ticari ve ekonomik ilişkilerimizin hacmini geliştiren ikili anlaşmalar imzalandı. Küreselleşme döneminde, ekonominin, dış politikanın en önemli destekleyici unsurlarından olduğu gerçeğinden hareketle, Türk işadamlarının dünyanın her yerinde yatırım ve ticaret yapmaları, daha önce hiç olmadığı kadar desteklenmeye başladı. Fakat bu ilkenin yürütülmesinde de, Türk dış politikasının kapsama alanı içine yeni sokulan ülkeleri iyi tanıyan, dil bilen, tecrübe sahibi uzman eleman eksikliği ortaya çıktı. Dışişleri Bakanlığı bir yandan, son iki yıldır yaptığı meslek memuru alım sınavlarında aldığı eleman sayısını geçmiş yılların üç katına çıkararak, diğer yandan da, diplomasi kariyerine sahip olmayan ama yeni bölgeleri bilen uzman kişileri, büyükelçilik de dâhil olmak üzere, çeşitli kademelerde görevlendirerek, bu açığını kapatma yoluna gitti. Bunu yaparken Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı başta olmak üzere, uluslararası alanda çalışan aralarında STKların da bulunduğu yardım kuruluşlarıyla işbirliği eksenini oluşturuldu. Kuşkusuz, biraz zaman alacak olsa da, Türkiye gibi büyüyen ekonomiye sahip olan bir ülkenin, dünyanın her ülkesinde diplomatik temsilcilik açmak suretiyle bayrak göstermesi, gelecek yıllarda son derece olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

Etkin bir kamu diplomasisinin yürütülmesi de, yeni dış politikanın altıncı ilkesi olarak belirlenmişti. Türkiye'nin hem AB ülkeleri ve ABD gibi lobicilik açısından sıkıntı çektiği yerlerde, hem de dış politikanın yeni yeni öncelik vermeye başladığı alanlarda doğru tanınırlığının yaygınlaştırılması için gerekli olan kamu diplomasisinin, farklı araç ve imkânlarla yoğunlaştırılmasına özel bir önem atfedilmeye başlandı. Çok sayıda önemli uluslararası toplantıya Türkiye'nin ev sahipliği yapmasından, yurtdışındaki önemli medya kuruluşlarında Türkiye'nin politikalarının doğru anlatılmasının sağlanmasına kadar geniş bir yelpazede yürütülen kamu diplomasisi

faaliyetleri, dış politikanın ayrılmaz bir parçası haline geldi. Ancak, Türkiye'yle sorun yaşayan ülkelerin karşı faaliyetleriyle mücadelede zaman zaman ciddi yetersizlikler de yaşandı. Bazen bir devlet yetkilisinin konuşmasının çarpıtılarak yabancı ajanslar tarafından servis edilmesi, bazen Türkiye'de yaşanan bir iç gelişmenin Türkiye imajını karalayacak biçimde kasıtlı olarak yabancı kamuoyuna sunulması şeklinde ortaya çıkan bu türden husumet içeren karşı faaliyetlerle mücadele için uzman yetersizliği önemli bir kısık olarak ortaya çıktı. Billhassa, ABD medyasının bir bölümünün, Türkiye-İsrail ilişkilerini ele alış tarzı, Ermeni iddiaları konusunda Türk tezlerinin göz ardı edilmesi, AB ülkelerinde Türk ve İslam düşmanlığını körükleyen görüşlerin yaygın biçimde dillendirilmesiyle mücadelede, henüz istenen başarı yakalanamadı. Bunu aşmak için bir yandan kamu diplomasını yürüten ekiplerin güçlendirilmesi ve ilgili birimler arasındaki koordinasyonun artırılması, diğer yandan da, yurtdışında profesyonel lobicilik faaliyetleri yapan firmalarla ilişkilerin gözden geçirilip, aksayan noktalara ince ayar yapılması icap etmektedir.

Bütün bu ilkeler ve daha ziyade son bir yıl içinde su yüzüne çıkan yeni sorunların Türk dış politikasına etkileri dikkate alındığında, diplomamızın teorik kısmıyla, pratiğin zaman zaman çeliştiği görülmektedir. Uzun yıllar yeterli ve çağın gereklerine uygun bir teorik altyapıdan uzak olduğu eleştirilerine maruz kalan dış politikanın, Soğuk Savaş sonrası dünya gerçekleri ve Türkiye'nin yeni öncelikleri çerçevesinde yeniden kurgulanması gayet yerinde ve doğal bir eylemdir. Fakat dış politika gibi dinamik, sürekli değişen, çok bilinmeyenli ve çok aktörlü bir ortamda, söz konusu teorik altyapının da sürekli güncellenmesi icap eder. Aksi takdirde, geçmiş yıllardaki Türk dış politikasının maruz bırakıldığı, "çağı okuyamayan", "statükocu zihniyetin esiri olan" şeklindeki ithamlar, bu kez başka ifadelerle de olsa, mevcut dış politikaya da yönelebilir.

Olup bitenler karşısında reaksiyon vermek elbette dış politikanın da bir gereğidir. Fakat reaksiyoner değil, ön alıcı (proaktif) bir siyaset

izlemek, tüm devletlerin dış politika başarısı açısından gereklidir. Proaktif dış politika üretebilmek, sürekli değişen uluslararası ortamı çok iyi okuyup, geniş katılımlı istişare heyetleriyle birden çok alternatifli davranış biçimlerinin oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Dış politikanın teorik çerçevesinin sağlıklı biçimde güncellenmesi ve beklenmedik gelişmelere göre yeniden kurgulanabilmesi ise, her şeyden evvel, dış politikaya siyasi değil, tüm ülkeyi ilgilendiren bir mesele olarak bakmaktan geçer. Bu perspektif benimsenmedikçe, dış politika alternatiflerinin üretilmesi, hiçbir öz eleştiri yapmayan, kendilerine dönük en küçük bir eleştiriye de "siyasi taarruz" olarak nitelendirmekten çekinmeyen dar bir kesimin görevi olarak kalır ki, bu durumda hata yapmama ya da yapılan hatalardan kısa süre içinde dönme ihtimali zayıflamaktadır.

Bu görüntüye kısaca "içten beslenme" adı verilebilir. İçten beslenme, zaten sizinle aynı görüşe sahip, hatta aranızda ast-üst ilişkisi olan, dahası sizin aktardığınız fonlarla geçinen, dolayısıyla size karşı, yapıcı da olsa herhangi bir eleştiri geliştirmeleri mümkün olmayan bir kadroyla çalışmak demektir. Tümü aynı yaklaşımları benimsemiş bir grubun, kendileri için çizdikleri şablonun dışından hadiselerle bakabilmeleri son derece güçtür. Akademik dünyada da, iş dünyasında da, bürokraside de, daha kaliteli iş çıkarmanın yolu, işi üreten kadroların çeşitlenmesi, ele alınan konuya farklı açılardan bakabilen insanlarla çalışılmasıdır. Dış politika üretiminde de benzer bir durum söz konusudur.

Türk Dış Politikasının çok kısa süre içinde derin bir öz eleştiriye tabi tutulması ihtiyacı hâsıl olmuştur. Sürekli dönüşen küresel ve bölgesel ortama adapte olabilmenin ön şartı olarak, bir ortak akıl mekanizmasının oluşturulması, daha sağlıklı ve ülke için daha tutarlı adımların atılması ihtimalini güçlendirecektir. Unutulmamalıdır ki, iç siyasette bir yanlış adım, çoğu zaman o adımı atan siyasetçinin sandıkta bedel ödemesiyle sonuçlanır. Ama benzer yanlışların dış politikada yapılmasının bedelini tüm ülke birlikte ödemek durumunda kalabilir.

SORUNSUZ DIŞ POLİTİKA MÜMKÜN MÜ?

AHMET ÜNAL
Gazeteci Yazar

Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel politikası yurtta ve dünyada sorun çıkarmadan, güçlülerin yanında yer almak ve batıdan esen rüzgarla yelkenleri doldurmakla özetlenebilir.

Tanımlama maksadıyla kullandığımız bu ifadeler herhangi bir şahıs için kullanıldığında hakaret olarak kabul edilebilirse de uluslararası ilişkilerde reel politikanın gereği sayılır.

Hatay'ın anavatana katılma süreci ve Kuzey Kıbrıs'ın Barış Harekatı geleneksel politikanın sapma noktaları olarak tarihe geçmiştir. Fakat ikisinde de güçlü müttefiklerle ciddi bir sorun yaşamamaya özen gösterilmiştir. Özellikle ABD ve İngiltere'nin net bir üslupla 'hayır' dediği konularda onlara tamamen ters düşen bir politika izlenmemiştir. 1960'larda, "Bu dünya yıkılır, yenisi kurulur" söylentileri gazetelerde yer alsa da Türkiye eski dünyadaki konumunu korumaya gayret etmiştir.

İsmet İnönü, "Büyük devletlerle komşuluk, ayı ile yatağa girmeye benzer!" dese de ayaklarının üzerinde henüz durmaya başlayan genç Cumhuriyet, başka bir yatak seçme lüksünü kendisinde göremiyordu. Nitekim rahmetli Adnan Menderes'ten 4 yıl sonra İnönü de, doğuya doğru açılma izlenimi vermeye kalkışıp Moskova'ya özel elçi gönderdiklerinde muhtemelen bir daha Başbakan olamayacağını tahmin edebilirlerdi. Menderes ve İnönü'nün hatası, kredi borçlarını ödeyemeyecek noktaya gelmiş ve dış yardımlarla ayakta güçlkle duran devletin en zayıf dönemlerinde Doğu Bloku'na yönelmeleriydi.

Stratejik müttefiklerimiz, dış politikayı doğrudan ilgilendirmeyen konularda bile hükümet-

leri sarsabiliyordu. ABD'nin haşhaş ekilmemesi karşılığında söz verdiği tazminatı geciktirmesi üzerine Ecevit hükümeti 1974'te haşhaş üretimini serbest bırakınca Türkiye ilk kez Amerikan ambargosu ile tanıştı. Kıbrıs Harekatı ile eşzamanlı gündeme geldiği için ambargonun nedeni konusunda kafalar karışsa da Türkiye buna cevap mahiyetinde Savunma ve İşbirliği anlaşmalarını iptal etti. Bu dönemde kısa süreli gerginlikler yaşansa da her seferinde çok daha kapsamlı anlaşmalarla "stratejik ittifak" güçlenerek devam etti.

Bugün de mevcut durumun ülkemiz lehine artılarına rağmen çok değiştiği söylenemez. ABD yine "en imtiyazlı" ortağımızdır. Söz konusu artılardan biri, akıntıya karşı kürek çekilmese de diplomasi gemisinin daha kontrollü bir rota izlemesi, ikincisi ise ekonominin borç ödeme kapasitesidir. Amerika'nın denge unsuru olarak karşımıza "tarihi düşmanımız" Yunanistan yerine bu kez kendi kadim dostu İsrail'i çıkartmak zorunda kalması da ilginç bir ayrıntıdır.

Türkiye şimdiye dek terör ekseninde ilişki kurduğu güney ve doğu komşularıyla son yıllarda sınırları tamamen açmaya varan stratejik hamleler gerçekleştirmiştir. Hatta birçok süper devletin ambargo uyguladığı ve işgalini tartıştığı İran ve Suriye ile yakın temas halinde bulunmakta ve bu devletlerin avukatlığına dahi soyunmaktadır. Üstelik İsrail'le 'one minute' krizini çıkarmayı, hatta daha da ileri giderek Mavi Marmara olayından dolayı savaşmayı bile telaffuz edebilecek kadar gözü kara bir görüntü sergilemektedir.

ARAP SOKAĞINDA LAİKLİK NASİHATI!

İç siyasette kaos yönetimindeki acemiliklere karşın dış politikada daha göz alıcı adımlar atılmaktadır. Fakat nihayetinde yaza mı yoksa kışa mı döneceği konusunda kuşkular taşıyan 'Arap Baharı'ndan sonra yeni dış politika da hedef tahtasına yerleştirilmiştir. Üstelik yeni tartışma batı orijinli "eksen kayması" iddiasına göre daha yerli unsurların kalemiyle alevlenmektedir. Bu kez Davutoğlu'na ve Başbakan Erdoğan'a yakın kimi yazar ve bilim adamları da, Libya, Mısır ve Suriye örneklerinden sonra komşularla sıfır sorun politikasının iflas ettiğini öne sürmektedir.

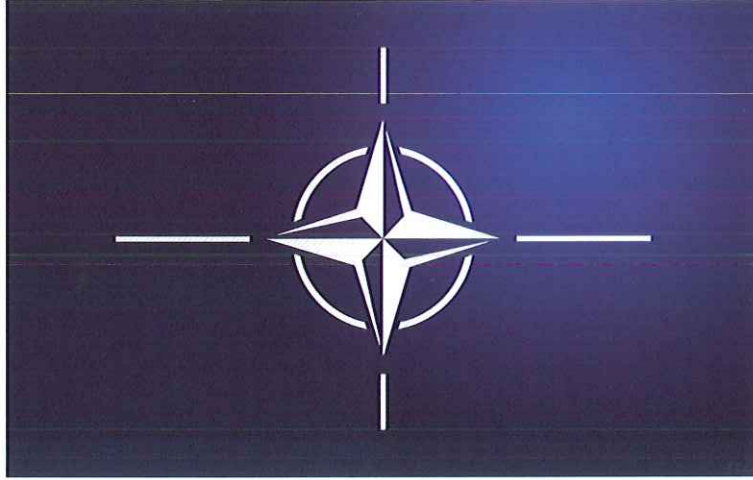
Dışişleri Bakanını Ahmet Davutoğlu ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "komşularla sıfır sorun" politikasının geleneksel "yurtta sulh cihanda sulh" politikasının devamı olduğunu, her iki politika arasında kopukluk olmadığını ifade etmektedir. İsrail'e karşı cephe açılırken Batı'nın "Türkiye İslamcı bir siyaset mi izleyecek?" şeklindeki kaygılarını ise Başbakan Erdoğan, Mısır'da Arap Baharı estirmeye çalışanlara hitaben yaptığı türden laiklik tavsiyeleri ile izale etmeye çalışmaktadır. Başbakan'ın bu konuşmasının laikliği dinsizlik şeklinde algılayan kimi İhvan-ı Müslimin taraftarları ve Türkiye'deki İslamcı düşünürler tarafından tepkiyle karşılandığını da belirtmek gerekir.

Diğer yandan gelişmelere 'ulusalcı' gözlükle bakanlar ise, Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerinin bozulmasının, ABD'nin "Büyük Ortadoğu" projesinin uygulanabilmesi açısından bir danışıklı dövüş olduğunu ileri sürmektedir. Bu kesimin

elindeki en önemli delillerinden biri NATO'nun Füze Kalkanı projesine Türkiye'nin topraklarını açmasıdır. Ayrıca Libya, Mısır ve Suriye yönetimleriyle diplomatik ilişki dostluk seviyesine yükselirken Arap Baharı eylemlerinin hemen ardından bu ülkelerdeki rejim değişikliklerinin desteklemesindeki çelişkiye yönelik eleştiriler de tutarlıdır. Birkaç ayda ne değişmiştir? Bu ülkelerdeki anti demokratik yahut insanlık dışı uygulamalar bilinmiyor muydu?

Yukardaki eleştirilerin yabancı yorumcular tarafından benzer ifadelerle tekrarlanması da üzerinde düşünülmesi gereken bir ayrıntıdır. Financial Times gazetesi yazarlarından Gideon

Rachman, "Erdoğan'ın Kuzurlarını Görmezlikten Gelmeyin" başlıklı yazısında, "Arap sokağından Batılı salonlarına kadar" her yerde hayranlarının bulunduğu belirttiği Erdoğan'ın son Ortadoğu gezisindeki tavrını şöyle eleştiriyor;

"Erdoğan Kahire'de Türkiye'nin laik modelinin Mısır'a örnek olabileceğini söyledi. Ancak Libya'daki konuşmasında Arap sokağının komplocu içgüdülerine seslendi. Libya devrimini alkışlarken, İngiltere ve Fransa'nın ticari nedenlerle müdahale ettiğini belirtti. Bu baş dönürücü bir ikiyüzlülük. Erdoğan bir yıldan kısa bir süre önce Muammer Kaddafi'den insan hakları ödülü aldı. Ayrıca kısmen, Türk ticari çıkarlarını korumak için, başta NATO müdahalesine karşı çıktı."

ABD'nin dümenindeki NATO, 'belirsizlik dönemi' sonrasında yeni düşman tanımının odağına Ortadoğu'daki radikal örgütleri ve İran'ı koyarken Türkiye'nin bölgede barışı sağlama iddiasıyla ortaya çıkması elbette çok farklı yo-

rumlara yol açacaktır. “Komşu ülkelerle sıfır sorun” stratejisi, aynı zamanda Türkiye’nin yakın çevre güvenliğini de hedeflemektedir. Onlarca yıldır, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’ni (MGSB) NATO’nun önceliklerine göre yazan Türkiye belki de tarihinde ilk kez bağlı bulunduğu ittifakın önceliklerini öteleyerek bir tavır geliştirmektedir.

Öte yandan Türkiye’nin bu alternatif hareket tarzı yerli ve yabancı stratejistler tarafından eleştirilirken NATO’dan ve ABD’den kurumsal olarak tepki görmemesi yine kayda değer bir husustur. Bu tepkisizliğin üç nedeni olabilir: 1) İttifakın cephe ülkesi Türkiye’yi tamamen kaybetme

Bu yönüyle Türk dış politikasının 20 yıl önce Adriyatik’ten Çin Seddi’ne doğru uzatılmaya çalışılan eksenini bugün güneye doğru esnemektedir.

Öte yandan engin sulara açılırken ve yaşadığı coğrafyadaki etki alanını artırırken özellikle ABD ile ters düşmemeye özen göstermektedir. Mavi Marmara olayında bile, Türkiye ABD’yi devreye sokarak İsrail’le arasındaki anlaşmazlık için arabulmasını talep etmiştir.

Çoğu yabancı analist Türkiye’nin ekseninin kaydığını, fakat kaybedilmemesi gereken bir müttefik olduğunu vurgulamaktadır.

ABD’nin dümenindeki NATO, ‘belirsizlik dönemi’ sonrasında yeni düşman tanımının odağına Ortadoğu’daki radikal örgütleri ve İran’ı koyarken Türkiye’nin bölgede barışı sağlama iddiasıyla ortaya çıkması elbette çok farklı yorumlara yol açacaktır. “Komşu ülkelerle sıfır sorun” stratejisi, aynı zamanda Türkiye’nin yakın çevre güvenliğini de hedeflemektedir. Onlarca yıldır, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’ni (MGSB) NATO’nun önceliklerine göre yazan Türkiye belki de tarihinde ilk kez bağlı bulunduğu ittifakın önceliklerini öteleyerek bir tavır geliştirmektedir.

korkusu, 2) Gizli anlaşmalarla Türkiye’ye Büyük (veya Genişletilmiş) Ortadoğu Projesi’nde liderlik görevi verilmesi, 3) Irak’taki acı tecrübenin yaşanmaması için Türkiye’nin geliştirdiği özgün siyasi çözümün etkilerini bekleyip görme düşüncesi.

EKSEN KAYIYOR MU ESNIYOR MU?

Bugünkü Türkiye, geleneksel dış politik akışı zorlamakta ve batının genelde karşı çıktığı var sayılan konulara dahi el atabilmektedir. Düşük profilli dış politika, pro-aktif diye tanımlanan bir seviyeye yükselmekte, eski diplomatlarımızın hiç uğramadığı yerlerde büyükelçilikler açılmakta, kamu kuruluşu niteliğindeki özel statülü kurumlar varlık alanlarını genişletmektedir.

Türkiye’nin ABD’ye bağımlılığı veya bağımsızlığını savunan her iki tezi doğrulayan ve yanlışlayan argümanlar sözkonusudur. Bu makalede, Türkiye’nin dış politikasına üçüncü bir bakış açısı sunulması hedeflenmektedir.

Bunun için temel kabullerimizi sıralayalım:

- Türkiye’nin çevresinde (Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu) ciddi bir istikrarsızlık vardır ve burada bölgesel dengeyi kuracak güçlü bir devlete yahut ulus/lar üstü bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa ABD ve NATO bölge halkları tarafından sevilmemekte aksine bizzat sorunun kaynağı olarak görülmektedir. Bu vasatta Türkiye’nin ön plana çıkmasına genel anlamda Batı kamuoyunun pek fazla itirazı yoktur.

- Atlantik Okyanusu'nun iki yakasındaki ülkelerde sermaye ve ekonominin yapısında ciddi değişiklikler yaşanmaktadır. Savaşlar ve kanla beslenen yeraltı kaynakları ve silah lobisine karşılık daha barışçıl ortamlar isteyen iletişim, bilgisayar ve beyaz eşya sektörlerinin oluşturduğu lobiler arasında eski dünya düzeninin değişmesi yönünde görüş farklılıkları vardır. Birincisi savaş ve çatışmalar sayesinde işgal ettikleri ülkelerin petrol, doğalgaz ve kıymetli madenlerine güvenlik harcamalarına karşılık el koyabilmektedir. İkinciler ise demokrasi ortamında gelişecek orta sınıfa iletişim ve tüketim ürünlerini satmayı hedeflemektedir.

- Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun eski düzenini devam ettiren diktatörlerinin her birinin şahsi servetleri ortalama 50 milyar dolar civarındadır. Batı bankalarındaki bu paranın yarısının halka aktarılması halinde güçlü bir orta sınıf ve sağ-

gellenerek halkın demokrasi umutları söndürülmelidir!

- Bugün, silah-petrol lobileri ile savaş karşıtı lobilerin etkinlikleri dünya genelinde hemen hemen dengede görünmektedir. Avrupa'da Fransa dışında silahlanmaya ayrılan pay giderek düşmektedir. Amerika'da ise sivil toplum, ülkeleri aleyhinde yükselen Amerikan karşıtlığı dalgasından endişelenmekte ve 11 Eylül travmasının tekrarlanabileceğinden endişe duymaktadır. Ekonomik krizle cedelleşen Amerikan yönetimi sırtlarına yeni bir güvenlik harcaması masrafı yüklenmesinden ve İsrail'i de taşımaya devam etmekten rahatsızdır.

- Afrika ve Ortadoğu, Atlantik'in iki yakasındaki ülkeler arasında 2. Dünya Savaşı ertesinde nüfuz alanları bağlamında paylaşılmıştır. Soğuk Savaş döneminde bölgeye girmeye çalışan Sov-

İsrail'in BM kararlarını tanımayan, sürekli çatışma ile beslenen yönetim tarzından rahatsızlık duyan kesimlerin varlıkları her geçen gün artmaktadır. İsrail'e dur diyecek bir devletin varlığı, Amerika'daki Yahudi lobilerinde bile sempati ile karşılanabilmektedir. Kimi Museviler, İsrail'in çatışmacı politikasının bütün Yahudiler aleyhine sonuçlar doğurabileceğini görmektedir.

lıklı bir demokratik zemin oluşabilecektir. Böyle bir sosyal sınıf araba, ev, beyaz eşya, bilgisayar ve cep telefonu talebini vs artıracaktır.

- Demokratik parlamentolarla yönetilen ülkelerin savaş kararı alması düşük bir ihtimaldir. Ancak halkının ekonomik refahı yerinde olan Suudi Arabistan gibi ülkeler 100 milyar dolar değerinde sofistike silah sistemleri ve jet almak için para ayırabilmektedir. Bu durum silah lobisi ve bu lobiyle göbek bağı bulunan İsrail açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Savaş lobisinin baronları açısından, demokratikleşme ya askıya alınmalı yahut sağlıklı bir şekilde gelişmesi en-

yet yönetimi dağıtılmış ve Rusya Orta Asya ile Kafkaslardaki mevcut statüsünü koruyamayacak kadar zayıflamıştır. Ancak dünyanın en hızlı büyüyen Çin ekonomisi için Afrika muazzam fırsatlar kıtasıdır. Ve Çin açısından ABD ve Avrupa devletlerinin kendi aralarındaki gizli veya açık nüfuz alanlarının bağlayıcılığı bulunmamaktadır! Bu devletlerin ambargo uyguladığı Zimbabve ve Sudan'la ilişkilerini geliştirmiştir. Nijerya ve Sudan'dan petrol, Zimbabve'den maden çıkararak Çin, son olarak Kaddafi ile petrol pazarlığı yürütürken Libya NATO tarafından işgale uğramıştır.

BATI'DA TÜRKİYE BAŞARIR MI MERAKI!

Yukarda sıralanan kabuller doğrultusunda genel durum bölgeyle tarihi bağları bulunan Türkiye için de kaçırmaması gereken avantajlar sunmaktadır. Bölgesel bir güç olarak yükselen Türkiye'nin bölgede barışı sağlayabilmesi batılı kamuoylarında da destek görmektedir. Ekonomik seviyesi yükselmiş toplumlar savaştan uzak durmaya çalışmakta ve kendi ülkelerini de riske atacak girişimlere sıcak bakmamaktadır.

Bu bağlamda, BM'de İran'a uygulanacak ambargoya karşı çıkan, Filistin'e devlet statüsü verilmesini savunan bir Türkiye, "medeniyetler çatışması" tezine karşı çıkan veya "medeniyetler ittifakı" tezlerine inananları da memnun etmektedir.

şan havayı görmüş ve İsrail'deki hükümeti değiştirecek ülke olma rolüne soyunmuştur. Üstelik böyle bir Türkiye, bölgede İran'ın etkinliğini de kırarak ve Doğu Akdeniz'de (Suriye, Lübnan ve Filistin'de) düzeni sağlayabilecektir. Nitekim Türkiye'nin bu rolüne en sert eleştiriler molların ağırlığını koruduğu İran yönetiminden gelmektedir. Füzü Kalkanı'nı ülkesinde konuşturarak Türkiye'nin Sünniliği yaymak amacıyla özellikle Suriye'deki Şii yönetimi değiştirmeye çalıştığı iddia edilmektedir.

DIŞ POLİTİKAYA "AHLAKİ BOYUT"

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, öğretim üyeliği sırasında kaleme aldığı "Stratejik Derinlik" kitabında, bugün takip ettiği dış politikanın ana hatlarını nehir örneği ile veriyor. Davutoğlu'na göre, "... bir toplumun bireyi olarak o toplum-

Davutoğlu, "stratejik derinliği", ahlakî ve bilimsel sorumluluk dengesi içinde ele almaktadır. Davutoğlu'nun Bakan olarak üstlendiği siyasi sorumluluk da bu çerçevede değerlendirilebilir. Merkezinde Türkiye'nin olduğu tarih ve kültür coğrafyamıza duyulan ahlaki sorumluluğun yansımaları hükümetin ve sivil toplumun Somali konusundaki hassasiyetinde net olarak görülmektedir.

İsrail'in BM kararlarını tanımayan, sürekli çatışma ile beslenen yönetim tarzından rahatsızlık duyan kesimlerin varlıkları her geçen gün artmaktadır. İsrail'e dur diyecek bir devletin varlığı, Amerika'daki Yahudi lobilerinde bile sempati ile karşılanabilmektedir. Kimi Museviler, İsrail'in çatışmacı politikasının bütün Yahudiler aleyhine sonuçlar doğurabileceğini görmektedir. Üstelik sertlik yanlısı partilerin inisiyatifi ele aldığı İsrail'deki mevcut koalisyon hükümetinden kurtulmak isteyenler de çoktur.

Türk dış politikası yapıcılar ABD ve Avrupa'da İsrail'e ders verilmesi yönünde olu-

la ilgili stratejik analizler yapmak, hızla akan ve debisi yüksek bir nehrin içinde seyrederken o nehrin yatağı, akış hızı, akış istikameti ve başka nehirlerle olan ilişkisi konusunda fikir yürütmeye" benzemektedir. Nehrin dışına çıkarak baktığınızda toplumun ruhuna ve kaderine yabancılaşsınız; nehrin akıntısına kendinizi bırakarak sürüklendiğinizde ise gerçekliği hakkıyla anlayamadığınız gibi kendi iradenizi oluşturarak tarihe ağırlık koyamazsınız.

"Bu ikilem içinde nehrin ruhuna ve kaderine yabancılaşmak ahlaki sorumluluk, nehrin akıntısına kapılmak ise bilimsel sorumluluk alanını

daraltır” diyen Davutoğlu, “stratejik derinliği”, ahlakî ve bilimsel sorumluluk dengesi içinde ele almaktadır. Davutoğlu’nun Bakan olarak üstlendiği siyasi sorumluluk da bu çerçevede değerlendirilebilir. Merkezinde Türkiye’nin olduğu tarih ve kültür coğrafyamıza duyulan ahlaki sorumluluğun yansıması hükümetin ve sivil toplumun Somali konusundaki hassasiyetinde net olarak görülmektedir

da en azından uluslararası kamuoyundaki görünürlüğünü azaltmaktadır. Ayrıca bünyeye girmiş ayrılıkçı ve bölücüleri, yaşadıkları toplum nezdinde; yer küredeki hayati sorunlara çözüm bulmaya uğraşan Türkiye’ye za-

rar vermek isteyen basit teröristler konumuna indirmektedir.

Dış politika anlayışına eklenen “insani boyut” ve “ahlaki sorumluluk” ilkeleri özellikle ya-

Son zamanlarda artan terör dalgası, belki de yeni Türkiye’nin yapmak istediklerini keşfeden

Davutoğlu, “stratejik derinliği”, ahlakî ve bilimsel sorumluluk dengesi içinde ele almaktadır. Davutoğlu’nun Bakan olarak üstlendiği siyasi sorumluluk da bu çerçevede değerlendirilebilir. Merkezinde Türkiye’nin olduğu tarih ve kültür coğrafyamıza duyulan ahlaki sorumluluğun yansıması hükümetin ve sivil toplumun Somali konusundaki hassasiyetinde net olarak görülmektedir

bancı stratejistlerin ilgisini çekmektedir. Sürüp gitmekte olan ve güçlülerin haklılığına dayanan dünyanın genel geçer stratejilerinde bu ilkelerin karşılığını bulmak pek kolay değildir. Türkiye bir anlamda zoru başarmak iddiasındadır. Sadece komşularında değil, uzak coğrafyalarda yaşanan haksızlıklar ve felaketler karşısında sessiz kalmamak, bunun da ötesine geçerek duruma müdahale etmek yeni dönem Türk dış politikasının en bariz unsurlarından birisi olmuştur. Bu yöntem aslında hükümetin ülke içi siyasette de elini güçlendirmektedir. Dikkatleri dışarıya yöneltmek, içerdeki sorunların önemini azaltmaya

‘dış mihrakların’ Türkiye’yi yeniden kendi kabuğuna hapsetme teşebbüsleridir.

Son birkaç yıldır, kapatma davası, Cumhurbaşkanlığı seçimi ve e-muhtıra sarsıntılarına rağmen iç siyasetini dengeye oturtan Türkiye’de, hukuk erki de kendine güven duygusunu pekiştirmiş ve statükonun değişmesine direnen derin yapıları Ergenekon ve Balyoz davaları ile büyük ölçüde bastırmıştır.

Öte yandan iç barışı sağlamaya yönelik Kürt ve Alevi açılımları ise genel hatlarıyla başarısız kalmıştır.

İSRAİL: YA TÜRKLER YA BİZ!

Türkiye'nin kendisine biçtiği yeni rol Batı dünyasında ciddi bir karşılık bulurken, İsrail hükümeti, Mavi Marmara olayında durumu gerinleştirerek inisiyatifi ele geçirmeye çalışmıştır. Böylece savaş hali psikolojisiyle hükümete yönelik eleştirileri sustururken, Amerika'daki Yahudi lobisini "ya Türkler ya Biz" makasına alarak kendi lehine çevirebilmeyi başarmıştır.

Anlaşıldığı kadarıyla Türk Dışışleri, Batı'daki genel havanın hâlâ kendi lehlerine estiğini değerlendirmekte ve İsrail'i köşeye sıkıştırmaktan vazgeçmeyecektir. İsrail'in özür için kullanacağı üzgünüm anlamına gelen 'sorry' yerine doğrudan af dilemek diye çevrilebilecek 'apologize' kelimesinin kullanılmasını istemektedir. İsrail'de olası bir hükümet değişikliğine kadar da sözkonusu politikanın devam edeceği değerlendirilebilir.

Ülkemizde strateji kavramı yaygınlaşsa da içini dolduran kurumsallaşmış resmi bir yapıdan bahsetmek zordur. Öncelikle bilinmelidir ki her büyük şirket yatırım yaptığı veya yapacağı bölgeyle ilgili olarak kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapar ve fizibilite raporları hazırlar. Kimi devlet yöneticileri ihmal etse bile yatırım yapan dev holdinglerin bölgeyle ilgili gelişmeleri es geçmesi mümkün değildir.

Ancak Türk Dışışleri'nin büyükelçilik veya konsolosluk açma dışında belirgin bir tecrübesi yoktur. Ticari ve Kültürel ataşeliklerinin, Türk yatırımcılara faydalı olacak bilgi bankası ve uzman desteği verme geleneği de oluşmamıştır. Bölgeden düzenli olarak öğrenci getirilmemiş, kendi imkanlarıyla gelenlerin de takibi yapılmamıştır. Üniversitelerin ve strateji kurumlarının sahaya bilen uzman eksikliği vardır ve fakültelerin uluslararası ilişkiler bölümlerinde henüz bölgeye yönelik master ve doktora programları açılmamaktadır.

Yine önemli bir sorun da Türkiye'nin bölgede petrol kuyusu açacak, rafineri kuracak ve boru hatları döşeyecek ekonomik kapasitesinin yetersizliğidir. Enerji sektöründeki yetersizliklerine

rağmen inşaat, ulaştırma, iletişim sahalarında önemli ölçüde göz doldurmaktadır.

Bütün olumsuzluklara rağmen Türkiye bugün medeniyet coğrafyasıyla yeniden buluşmaktadır. Toplumun tarihi dinamikleri çoktan harekete geçmiş, akademik yönden "Stratejik Derinlik" kitapları yazılırken, pratikte özel sektör ve sivil toplum kurumları dünyanın her köşesine süratle yayılmaktadır. Bir yandan büyük altyapı yatırımlarının inşaatları yükselirken alış veriş merkezleri kurulmakta diğer yandan Türk Kültür Merkezleri açılmakta, Türkçe öğreten ilk, orta ve yükseköğretim kurumları ile kurslar faaliyete geçmektedir.

Dışışleri Bakanlığı'nın yanısıra TİKA, Türk ve Akriba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü gibi kamu kurum ve organizasyonları artık kültür ve medeniyet coğrafyasına adım atmış ve önemli başarılarla imza atmıştır. Diyanet ve Kızılay ise insani yardım konusunda sivil toplum kuruluşları ile yarışmakta hatta ilerisine geçebilmektedir.

Yabancı kamuoyunun, "Türkiye'de askeri kurumlar ve sivil otorite arasında çekişme var" algısı önemli ölçüde giderilmiş, özellikle Libya'daki kurtarma harekatı kalkınmış ülkeleri dahi gıpta ettirecek kadar başarıyla icra edilmiştir. Mavi Marmara olayı sırasında gölge düşse de, Donanmamızın Akdeniz'de Güney Kıbrıs'la yaşanan petrol arama faaliyetlerine katkısı düşmanlık besleyen ülkeleri sindirecek kadar başarıyla yönetilmiştir.

Son birkaç yılın belki de en önemli kazanımlarından biri, resmi ve sivil kadrolar arasında çatışma yerine karşılıklı yardımlaşma duygu ve düşüncesinin ağırlık kazanarak kurumlaşmasıdır.

Dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise yaklaşık 20 yıl önce Orta Asya'ya açılırken yapılan yanlışların tekrarlanmamasıdır. Türk Birliği'ni sağlamak ve bölge ülkelerine 'abilik' yapmak gibi içi doldurulmamış, hatta soydaşlarımız tarafından bile özünsenmemiş sloganik yaklaşımlardan ders alınmalıdır.

ARAP DÜNYASINDA DÖNÜŞÜMLER: YEMEN

Prof. Dr. Mevlüt Uyanık
Hitit ve Yemen Sana Üniversitesi
Öğretim Üyesi

Giriş: Arap dünyası, Tunus'ta "Yasemin Devrimi" adı altında başlayan Mısır'da ivme kazanan ve Libya'da iç savaşa dönüşen dünya ölçeğinde en fazla bireysel silahlanmanın olduğu Yemen'de ise "sivil itaatsizlik" eylemleriyle başlayıp kabile-yönetim ve terör (El-Kaide) savaşlarına dönüşen bölgesel bir uyanış/diriliş rüzgârının etkisindedir. Araplar bunu "2. Arap Baharı" diye isimlendiriyor ve 1848 yılında Avrupa'da başlayan uyanışın bölgesel izdüşümü olarak görüyorlar. Ortadoğu bölgesindeki bu direnişlerin I. Dünya savaşından (1914-1945) sonra Arap dünyasını paylaşan İngiltere, İtalya, Fransa gibi istilacı güçlere karşı verilen 1. uyanışın devamı olduğunu, 2. uyanışla bu küresel güçlerin bakiyelerinin de giderileceğini iddia ediyorlar.¹

Soru(n): Makalede, Yemen'de San'a Üniversitesi önündeki meydanda 11 Şubat 2011 Tarihinde Mısır'da Hüsnü Mübarek istifasını kutlayan ve "Bizim de yapmamız gereken budur" "Yaşasın Mısır" diye başlayan olaylar analiz edilecektir. Daha sonra sistematize "Sivil İtaatsizlik" eylemlerine dönüşen direnişin boyutlarını ve geldiği iç savaş riski aşamalarını tahlil ederek, şu soruların cevabını arayacağız:

- Gerçekten 2. Arap uyanış dalgasıyla küresel güçlerin ve küresel sermayenin temsilcileri konumunda olan kavmiyetçi-patrimonyel yönetimlerin tasfiye mi ediliyor?
- Yoksa hem İran'ın dünyanın önemli enerjisi merkezi olan Ortadoğu'da etkin olmasının önünü kesmek hem de bölgede Irak işgalinden sonra iyice bozulan Batı imajını düzeltmek için soğukkanlı bir reel politika mı izleniyor?

- Çünkü mevcut durum, dünya petrol rezervlerinin 3/2 bulunduran Ortadoğu'da özgürlük, hürriyet ve liberal değerlere yönelik taleplerin öne çıkmasını sağlayan demokrasi rüzgârlarının tersine estiği ve totaliter yapıların daha da baskılarını artırıp kitle ölümleri yaptığını göstermektedir.
- Nitekim Suriye'nin yaptığı kitle katliamlarına dünyadan gelen tepkilere karşılık Rusya'nın mevcut yönetime destek vermesi, burada yaşananların soğuk savaş döneminden beri yapılan mücadelenin izdüşümü olduğu izlenimini vermektedir.

Yemen'in Konumu: Yemen Cumhuriyeti Kuzey Yemen'deki Yemen Arap Cumhuriyeti ile Güney Yemen'deki Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin birleşmesiyle Mayıs 1990 yılında kurulmuştur. Fakat Kuzey ve Güney şeklindeki bu tasnif daha öncelerine aittir. İngilizler Hint yolu üzerindeki stratejik konumundan dolayı Yemen ile yakından ilgilenmişler ve 1839 yılında Aden'i, 1880-1890 yılları arasında ise bütün Güney Yemen'i işgal etmişler, 1905 yılında Osmanlı ile yaptığı anlaşma gereği ikiye bölmüşlerdir. Osmanlı Devleti'nin 1916 yılında Yemen'den çekilmesiyle Kuzey Yemen İmam Yahya'nın egemenliğine geçmiştir. İngiliz hükümlerindeki Güney Yemen ise 1967 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur.

Uzak doğu, Yakındoğu ve Ortadoğu kavramı modern tanımlamalardır. Kültürel, siyasi, stratejik ve iktisadi çerçevelere göre değişen dönemsel ve bağlamsal özellikler taşımaktadır. **Afroavasya anakıtası** içinde merkezi bir konuma sahip olan ve Ortadoğu diye sunulan

coğrafyanın kuzeyinde Türkiye; güneyinde Yemen bulunmaktadır. Her iki ülke de gerçekten stratejik konuma sahipler. Arap Yarımadası'nın Afrika'ya bakan güney ucunda yer alan Yemen, kuzeyden Suudi Arabistan, doğudan Umman, güneyden Hint Okyanusu (Aden Körfezi), batıdan Kızıldeniz'le çevrilidir. Yani Akdeniz ile Hint Okyanusu'nu dolayısıyla Afrika ve Asya kıtalarını; bölgesel olarak ise Kuzey Afrika, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu stratejik eksenlerini birleştirmektedir. Babu'l-Mendeb Boğazı, Kızıldeniz'in ve dolaylı olarak da Akdeniz'in Hint Okyanusuna açılma noktasıdır. Bu da Yemen'i, en önemli petrol arz noktalarından biri kılmaktadır. Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra stratejik önemi yeniden artan Aden Körfezinin Basra Körfezi'nden çıkan petrolün Avrupa'ya taşınmasının yanı sıra Hint Okyanusu'nun ve Uzak Doğu'nun Avrupa'ya bağlandığı en kısa yol olduğunu belirtirsek, Yemen'in önemi iyice artıyor. Dünyadaki dokuz önemli boğazdan üçünün burada, diğer ikisinin de İstanbul ve Çanakkale olduğunu da unutmamak gerekiyor.

Amaç: Yemen'de sivil itaatsizlik ile başlayan direniş, nasıl oldu da kabile ve El-Kaide ile mevcut yönetim arasındaki bir savaşa dönüştürüldüğünün incelenmesi birinci hedeftir. Dünyanın en fakir 48 ülkesinden biri olan Yemen'de bugünlerde halkın yaşam kalitesi gittikçe kötüleşmekte, iç savaşı andıran çatışmalar yaşanmakta, her gün ölüm olmakta, ama Türkiye ve Dünya'nın gündemi sadece Suriye, Libya'da yaşananlardan oluşmakta; Yemen göz ardı edilmektedir.

Yöntem: Arap baharı ve/ya Yasemin Devrimi adıyla özgürlük, eşitlik ve liberal değerleri öncelenmek istenmesini, reel politik ve yapılandırıcı (konstrüktivist) ve yapısalcı teori açısından değerlendirmek gerekiyor. Öyle görünüyor ki, masa başında yapılan akademik kuramlar ile reel politik arasında gittikçe büyüyen bir uçurum söz konusudur. Bu riske rağmen realist, liberal ve yapısalcı yöntemlerin hepsinden faydalanarak pratik için kuramlar geliştirmektir. Bölgeye olası katkı için basit de olsa bir neden-sonuç duygusuna, gerçekliği basitleştirme ve

yorumlama aracına ihtiyaç vardır. Özellikle realist ve liberal yaklaşımların açmazları üzerinde duran yapısalcı yöntem, uluslararası politikanın gerçekliğini ve söylemini şekillendirmede kültürün ve fikirlerin önemi üzerinde durur.² İncelenen ve analiz edilmeye çalışılan alan Ortadoğu olunca gizil bilim ve aşırı yorumların da devreye girdiğini düşününce, yapılacak çalışmanın zorluğu da ortaya çıkar.³

Dünya petrolünün 3/2 içeren bölgede reel politik gereği birbirleriyle savaşmış, şu anda halklarıyla savaşan yönetimlerin bulunduğu Ortadoğu'yu anlamak, dış küresel güçlerin ve devlet dışı aktörlerin (çok uluslu şirketler, OPEC, Arap Birliği, İslam Konferansı Teşkilatı vb) etkinliğini analiz etmekle mümkün olabilir. Zira çift kutuplu dünyada Sovyet ve Batı çekişmesi bölgenin ekonomik ve siyasal yapılarına doğrudan etki etmiştir.⁴ ABD hegemonik sistemi, Körfez ve Irak savaşlarından sonra yenisı dünya düzeni ve imparatorluğunu merkezileştirme projesinin en önemli adımı⁵ analizimizde aklımızda tutarken, buna ilaveten Ortadoğu'da yaklaşık beş yüz yıl kalmış Osmanlı'nın bakiyesi olan bir "entelektüel-siyasi elit" mevcut ve potansiyel etkinliğini de unutmamak gerekir. Bu tarihi birikimin ürün toplumlararası bir jeokültürel bütünlük en yoğun Yemen'de bulunmaktadır.

Bu bağlamda hedefimiz Yemen'deki direniş hakkında birinci elden bilgiler vermek; böylece Ortadoğu'da "Mutlak hâkimiyet ve/ya mutlak terk" politikasını bırakan⁶ ve "güç dengesi sisteminin yapısına yani güç dağılımının olduğu kadar işleyişine" de dikkat eden bir Türkiye açısından olası çözüm önerilerine katkıda bulunmaktır. Çünkü bölgedeki olaylar analiz edilirken "Avrupa karşısında doğrudan hâkimiyet kurmuş yegâne medeniyet havzasının siyasi yapılanması" olan Osmanlı birikimi ve bu tarihi mirasın eseri olan Türkiye Cumhuriyetinin stratejileri olmadan tutarlı analiz yapılamaz.

Bunu söylemek "Neo Osmanlılık" değildir bilakis Türkiye'nin ulaşabileceği güç potansiyeli olabileceğinden daha düşük düzeyde gös-

terilerek Türkiye dışında oluşmuş bulunan güç merkezilerine endeksli politikalara karşı olası çözüm önerileri üretmeye çabalamaktır. Bunu gerçekleştirmek mümkündür çünkü "Türkiye, bu asrın başında Avrasya üzerinde hâkim olan sekiz çok uluslu imparatorluk yapısından (İngiltere, Rusya, Avusturya-Macaristan, Fransa, Almanya, Çin ve Japonya) birini oluşturan Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine kurulmuş modern bir ulus-devlettir."⁷

Bölgede en uzun parlamenter sistem arayışına sahip olan laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak Avrupa Birliğine girme uğraşısı veren Türkiye, bu özellikleriyle "Medeniyetler Savaşı" teziyle oluşturulmaya çalışılan jeo-kültürel kutuplaşma ve dışlanma tuzağını bozacak potansiyele sahip tek ülkedir.⁸ Uluslar arası yapılanmaları anlamak ve analiz etmek için geçmişini temel almak ama geçmişin tuzağına, şanlı tarih sendromuna düşmemek şarttır.

I. ARAP YARIMADASI /ORTADOĞU'DA PATRİMONYAL YAPI VE YASEMİN DEVRİMİ

Ortadoğu, ateş altında yaklaşık on sekiz ülkenin halkları önemli değişim ve dönüşümler yaşıyor. Aslında yeni modern bir terim olan "Ortadoğu" kavramını tarifinde bile anlaşmazlık vardır. Fakat genel olarak kuzeyinde Türkiye, güneyinde Yemen, doğusunda İran, batısında Mısır var. Yemen, dört yüz yıla yakın Osmanlı yönetimi altında kaldı ama Memlûklular döneminden beri Mısır'ın etkisi yoğun olarak hala hissediliyor. Ortadoğu bölgesinin şekillenışı o kadar yapay ki bayrakları bile aynı renklerden oluşuyor. Sadece Mısır, Irak ve Suriye bayraklarında farklı figürler ufak bir fazlalık olarak bulunuyor.

Ortadoğu, Yakındoğu, Uzakdoğu gibi kavramlar, I. Dünya Savaşı'yla birlikte İngilizler tarafından kullanılmaya başladı. II. Dünya Savaşı sonrasında iyice sosyo-politik açıdan kabullenildi. Bunlar bir zamanların üzerinde güneş batmayan imparatorluğu olan İngiltere'nin dünya-daki kontrol ve egemenliklerini sürdürmek için

kullandığı jeo-politik kavramlar ve hepimizde sorgusuz sualsiz benimsemiş gözüktüyoruz.

Sykes-Picot Antlaşması

1916'da İngiltere temsilcisi Sir Mark Sykes ile Fransa temsilcisi M. F. George Picot arasında imzalandığı için adına "Sykes-Picot Antlaşması" denilen metin gereği, Osmanlı topraklarını mezhep ve kabile farklılıkları temel alınarak olası çatışmaları sürekli gündemde tutacak şekilde İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya arasında paylaştırıldığı malumdur.⁹

Osmanlı yönetimi I.Cihan Harbinde bölgeden çekildi. Jeopolitik olarak çekirdek konumunda olan Ön Asya'ya yani Anadolu'ya çekilip yeni bir devlet kuruldu. Arap dünyası "Zulmet ve cehalet dönemi" diye düşündükleri Osmanlı sonrasında özgürleşeceğini düşünürken Batılı güçlerin istilasıyla karşılaştı. Önceden Osmanlı zamanında hilafet ve İslam dini referanslı yönetim yerine, kavmiyetçi- seküler veya aşiret ve dini referanslarla yönetilen ama küresel siyasi ve ekonomik güçlerin himayesinde varlıklarını sürdüren totaliter yapılara dönüştürüldü. Fiili ve fikri sömürgeci kurtulalım derken daha sert bir sarmalın içine düştüler. Özellikle Yasemin devriminin başladığı Tunus, ivme kazandığı Mısır ve şu an bütün dünyanın gözü önünde sivil katliamların yapıldığı Suriye'nin yapısına bakıldığında zaman sosyalist zihniyet belirgindir. Baasçı zihniyetin karşısında ise Arap milliyetçiliği (Nasırcılık) başta Mısır olmak üzere diğer Arap ülkelerinde baskındır.¹⁰

Demokrasi, Cumhuriyet, Sosyalizm ve İslam kavramları her yeri kaplamış ama kimse ataerkil ve patrimonial yapıdan vazgeçmek istemiyor. Irak'ın durumu malum her gün muhtelif şehirlerde bombalar patlıyor ve onlarca insan ölüyor.¹¹ Libya ve Suriye'de kardeş kardeşi öldürüyor. Yakındoğu diye isimlendirilen bölgedeki Afganistan ve Pakistan'ın durumlarının farklı olmadığını görünce soğukkanlı reel bir politik ile bölge yeniden dizayn edilmeye mi çalışılıyor, sorusu akla geliyor. Çünkü gelişmeler demokrasi, insan hakları, yoksulluk ve yolsuzluğu ortadan kaldı-

racak bir sistem arayışını göstermiyor.¹² Tersine dünyada üretim, hammadde ve enerji ihtiyaçlarının karşılanması Çin'in olağanüstü güçlenmesi karşısında yapılan bir nevi "ön alıcı" savaş olduğunu düşündüğümüz zaman bölgede demokrasi, insan hakları ve liberalizm gibi kavramların nasıl örtücü bir şekilde kullanıldığını gözlemlemek mümkündür. Çünkü hegemonya zihniyetinin ahlaki hiçbir değere bağlı olmaz ve hile aldatma üzerine kuruludur.¹³

Halk on yıllardır süren totaliter rejimlerin yolsuzluk ve yoksulluk getiren politikalarından bıktı ve değişiklik

istiyor ama nasıl?

Totaliter rejimler, Arap dünyasındaki azınlık ve/ya mezhep farklılıkları üzerine kurulu, kabilevi-patrimonyal hâkimiyetini iyice pekiştirmiş ve asla bundan vazgeçmeyecek gibi gözüküyor.¹⁴ Hz. Muhammed'in yüzyıllar önce or-

tadan kaldırmaya çalıştığı yapının Haşimi kabilesinden Emeviler tarafından yeniden ihdas edildiği malumdur. O zaman itibaren bölgenin kabile ve aşiret yapısı dikkate alınmadan yapılan analizlerin tutarlı olamayacağı açıktır. Çünkü kabile ve mezhep farklılıkları jeo-kültürel parçalanmayı daha mikro bölünmelere ve kutuplaşmalara götürmüştür¹⁵. Osmanlı bölgeden çekildikten sonra her biri bir aşiretin veya önemli bir aşiret destekli liderler tarafından uzun yıllardır yönetiliyorlar. Kimse elindeki yetkiyi devretmek istememektedir.

Örneğin Ürdün Haşimi Krallığı, Suud Arap Krallığı, Saltanat-ı Umman (Oman), Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap ve Katar devletleri de kabilevi yapılarıdır. Ayrıca cumhuriyet ve sosyalizm kavramlarını

kullanan devletler de vardır. Tunus Cumhuriyeti, Irak Cumhuriyeti, Mısır Arap Cumhuriyeti, Suriye Arap Cumhuriyeti, Sudan Cumhuriyeti gibi. Ama olayların yoğunlaştığı Cezayir ve Libya, hem Sosyalist, hem Cumhuriyet hem Demokratik nitelemelerini birden resmi olarak kullanan devletlerdir. Özgün adlarını verirsem durumun vahametini daha iyi anlarız: el-Cumhuriye el-Cezairiyye ed-Demokratiyye eş-Şa'biyye el-İştirakiyye; el-Cemahiriyeye el-Arabiyye el-Libiyye eş-Şa'biyye el-İştirakiyye el-Uzma.

Bu durumu görünce bölgede yaşanan onca baskı, zulüm ve haksızlığa niçin Petrol ihraç Eden Ülkeler Örgütü, Arap Birliği, İslam Konferansı Teşkilatı, Körfez işbirliği Konseyi gibi yapılanmaların ciddi bir itirazlarının olmasının sebebi de ortaya çıkmış

oluyor. Özellikle Suudi Arabistan bölgedeki olaylardan çok rahatsız ve bunun bir Arap Baharı değil, bir fitne ve fesat hareketi olduğunu söylüyor ve buna yönelik politikalar geliştiriyor. "Karşılıklı bağımlılık" ilkesi gereği Suudi Arabistan, ABD'nin bölgedeki politikasını destekleyici konumdadır.¹⁶

ABD'nin de bölge demokratik bir hayat gibi bir tahayyülünün dahi olmadığı Körfez ve Irak savaşlarıyla zaten ortaya çıkmıştı. Yeni Dünya Düzeni'nin ilk uygulama alanı burası olmuştu. Uluslararası düzen ABD'nin hukuki ve reel politik patronajlığında yeniden yapılanacak, bir nevi imparatorluğunu merkezileştirmeye çalışmaktadır. Üstelik bunun maliyeti, bu düzenin oluşturduğu güvenlik ile ekonomik-politik güç elde eden aktörlerce ortaklaşa paylaşılacaktır.¹⁷

Sorun; bölgede ataerkil ve neo-patrimonyal yapıyı modern terimlerle aynen devam ettirmekten kaynaklanmaktadır. Liberal, çoğulcu ve hesap veren bir demokrasi söz konusu değildir. Her yönetici adı ne olursa monarşik yapının korunmasını; iktidarın babadan oğla geçmesini istemektedir. Arap dünyasının içinde bulunduğu durumu görünce bu patrimonyal yapının son tahlilde bölge halklarının lehine olmadığı ortadadır.

Halk değişiklik istiyor ama gerçekten demokratik bir yönetim gelecek ve kaynakları azami oranda halkın ihtiyaçları için kullanacak mı? Öyle görünüyor ki bu zor; çünkü en son Mısır örneğine baktığımız zaman "Mübareksiz bir Mübarekçilik" söz konusu gibi. Yargılanma süreci başladı ama Mübarek ekibinin Mısır yönetimindeki ağırlığı apaçık ortadadır.

Araplar değişiklik istiyorlar ama bunu din merkezli yani bir nevi İslamcılık şeklinde olmasını istemiyorlar. Zaten oldukça muhafazakâr olan yapıya dini yorumlarla meşruiyet sağlanıyor. İktidar tarafı, Başkanlık sarayı önündeki Seb'in caddesinde kılınan Cuma namazı hutbesinde toptan 'Allah'ın ipine sarılın ve ayrılığa düşmeyin' diyor fitne ile ilgili hadisleri okuyorlar. "Allah'a, Hz. Peygambere ve sizden olan Emir'e itaat edin, eğer ayrılığa düştüğünüz bir husus olursa Allah'a götürün" ayetini vurguluyorlar. Allah'ın sabredenlerle beraber olduğunu ve ayrılığa düşüp enerjiyi boşa harcanmaması gerektiğini söylüyorlar. "İsyan'ul Medeni" denilen itaatsizliğin hayatı kilitlediğini, yolları kesmenin, gazı kesmenin fitne olduğunu anlatıyorlar. Nitekim Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih de muhalefeti yol kesici, terörist ve müfritler olarak niteledi. Meydan okumalarına aynı meydan okumayla cevap vereceklerini söyledi. Kendisine 32 yıl iktidarda olduğunu söyleyenlerin, üç ay içinde memleketi felakete sürüklediğini belirtmesi tam bir paradokstu. Yani mevcut durumun iyi olmadığını o da kabul etmektedir. Nitekim İstanbul'da dünyanın en fakir 48 ülkesinin durumunu görüşmek için yapılan uluslararası toplantıda Yemen var. Buna karşılık,

muhalefette önemli ölçüde ayetlerden hareket ediyor ve silahsız bir direnişi öncelediklerini söylüyorlar.¹⁸

Özgür ve demokratik bir yönetimin olabilirliği için de Türkiye'yi örnek gösteriyorlar. Türkiye'de son onlu yıllarda İslami değerleri önemseyen muhafazakâr bir yönetim var ama Batı ile ilişkilerini geliştirmek isteyen, demokratik değerleri evrensel kriterler ölçüsüne yükseltmek için Avrupa Birliğine girme sürecini hızlandıran bir ülke olarak görüyorlar. Başbakan Erdoğan 1990'lı yıllarda İstanbul belediye başkanlığı döneminden bu yana yaptıklarıyla "pozitif örnek" olarak sunuluyor. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ziyareti ve buralarda hiç rastlanılmayan halkın arasına karışıp onlarla görüşmesi, pozitif örneği iyice pekiştirmiştir. Bireysel bu tutumların örnekliğinde tabii ki Türkiye'nin başta Filistin ve Gazze ablukasına yönelik siyasi tutumları, Suriye ve Libya'da sivil halka yönelik uygulamaların kaldırılmasını talep etmesi, Somali de olduğu gibi açlık gibi toplumsal ve insani dramda çözüm için çabalaması, uluslararası alanda sürekli mazlumun yanında olup, saldırıyı kınamasının oluşturduğu minnettarlığın büyük etkisi vardır.¹⁹

Yemen'den, Arap yarımadasının stratejik noktasından Türkiye demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak gelişmesini örnek alınan bir yapı olarak gözüküyor²⁰ Çünkü İslam âleminde en uzun parlamenter sisteme sahip devlet geleneğini devam ettiren Türkiye, bu sarmalın içine çekil(e)mezse, bölgesel barışın ikinci kez temininde önemli katkılar yapabilir. Eğer bölgede yeniden bir barış imkânından söz edeceksek, yapay isimlendirmelerle değil, gerçekten "Afrikalı, Avrupalı, Asyalı, Balkanlı ve Kafkasyalı" bir geleneğin ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti'nin olası katkıları göz ardı edilemez. Fakat bunu "model ihracı veya model devşirmesi" olarak görmek tutarlı değildir. Belki yeni modernleşme tecrübelerini, bölge halklarının adalet, eşitlik ve özgür bir gelecek kaygılarına cevap verecek şekilde değerlendirme çabası olabilir. Türkiye'nin son yıllarda demokratik ço-

güçlülük ve ekonomik gelişmelerle pekiştirdiği tarihsel-kültürel birikiminin bölgesel ve küresel istikrara katkı sunan bir karşılaştırma söz konusu vardır denilebilir.²¹

I. YEMEN'DE KIRILGAN YAPI

Yemen'e Türkler, ilk defa Selçuklu Sultanı Melikşah döneminde 11. yüzyılda gelmiştir. Yavuz Sultan Selim, başka bir Türk devleti olan Mısır Memluklarıyla yaptığı 24 Ağustos 1516 da Mercidabık savaşıyla Suriye ve Filistin; 22 Ocak 1517'de Ridaniye savaşıyla Mısır ve Hicaz'ı ele geçirerek bölgede önemli bir dönüşümü de başlattı. Yemen hâkimi Baybars, Selim Han adına hutbe okuttu. Baybars öldürülünce Çerkez İskender Bey Yemen'e hâkim oldu. Osmanlı Devleti dönemin önemli sömürge güçlerinden olan Portekizlilere karşı ilk savunma hattını burada oluşturdu. Kanuni Sultan Süleyman zamanında ise Yemen'de ilk Osmanlı yönetimi başladı (1539). Buraya Yemen Beylerbeyliği adı verildi.²²

Osmanlı Yemen'i kontrol altına alınca, İslam âleminin en önemli merkezleri olan Mekte ve Medine'yi koruma altına aldı. Ayrıca stratejik olarak Hicaz'ın korunması, Suriye ve Anadolu'nun korunmasını da sağlamıştı. Bundan dolayı dört yüz yıl, buraya her türlü desteği verdi. Osmanlı Devleti parçalanma sürecinde bile bütün imkânsızlıklarına rağmen 7. kolordusunu burada tuttu. Ekonomik ve Siyasi açıdan oldukça zor dönemler yaşadığı sıralar Hicaz demiryolu ve (1888 İstanbul Anlaşması) Kızıldeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan Süveyş kanalı projelerini hayata geçirmeye çalıştı. Bu iki proje bile günümüz dünyasının enerji üretim ve arz merkezlerinden olan Arabistan bölgesine verilen ehemmiyeti göstermektedir.

Dünyanın dokuz önemli boğazının beşini kontrolünde tutan bir cihan devletinin projelerini bu bağlamda bir kez daha düşünmekte fayda var. Bu bağlamda tarihte Sünni Osmanlı-Şii Safevi devleti ile günümüzde kültürü ve sosyal dokusu İslam ağırlıklı olmasına rağmen bütün dini inanışlara karşı eşit mesafede durmaya ça-

lışan Laik Türkiye Cumhuriyeti ile şii İran devletinin bölgedeki etkinliğinin devam ettiğini²³ unutmadan yorumlar yapmakta fayda var. Buna bir de Mısır'ı ilave edecek olursak, bölgede tarihsel-kültürel etkinliğini sürdüren üç devlet bulunmaktadır. Çünkü bölgede, Hitit-Asur-Mısır, Bizans-Selçuklu-Fatimi-Osmanlı-Safevi-Memluklu ilişkilerine kadar götürülebilecek bir denge faktörü vardır.²⁴

Mevcut Kırılğan Yapı

Yemen Cumhuriyeti, dünyanın en fakir ülkelerinden birisidir. Ortalama ömür yaşı 50 olup okuma yazma oranı bölgede en düşük ülkedir. 1990 yılında Kuzey ve Güney Yemen birleşip tek devlet olduktan 4 yıl geçince Güney Yemen, haksız paylaşım iddiasıyla yeniden ayrılmak istedi. Kısa sürede bu istek bastırılmasına rağmen mevcut direnişte ayrılma riski iktidar tarafından sürekli gündeme getirildi. Zeydi Husiler ile sürekli çatışmalar oluyor ve Arap Baharını destekleyen Ali Muhsin Salih, Husilere karşı savaşan birliklerin lideriydi ve altı kez şiddetli çatışmalar oldu. Suudi Arabistan kendi sınırına yakın yerlerdeki Şii bu yapıdan rahatsız. İran tarafından desteklendiklerini iddia ediyor. Suudi Arabistan, Husilere yapılan operasyonlarda yardımcı olduğu gibi direnişin başladığı aylarda sürekli olarak Ali b. Abdullah Salih yönetimine destek verdi. Suudi Arabistan, sürekli olarak "Küresel bir uyanış" değil, bir "Fitne hareketi" olduğunu vurgulamaktadır. Yemen'deki yönetim de sürekli olarak aynı husus üzerinde durmaktadır.

Yemen'in geleceğinde etkili güçler: Kuzey Hareketi; Şii yani Husi Hareketi ve ayrılıkçı diye nitelendirilen Sünni Güney Hareketi; yani El-Kaide. Aslında Husileri tam olarak İsna Aşeriyeye yani On İki İmam Şiiliği diye adlandırmak doğru değil bunlar ülkenin %45'ini oluşturan ve Sünniliğe en yakın mezhep olan Zeydilerin bir kolu ama biraz da Caferiliğe yakınlar, yani genel Zeydi yapı ile On İki İmam Şiiliği arasında bir yerde duruyorlar. Yemen'de küresel güçlerin ilgisini çeken hususlardan birisi de Yemen'in Usame bin Ladin'in baba yurdu olması ve ona

yönelik herhangi bir hareketin karşısında olunacağına açıklanmasıdır. Ama temmuz ayı sürecinde Güney Yemen'de insansız savaş uçaklarıyla birçok operasyon yapılıyor ve onlarca insan öldürülüyor.

İran Faktörü

Amerika'nın Irak'ı işgaliyle birlikte Ortadoğu'da etkin olmak isteyen iki önemli güç kaldı: Mısır ve İran. Mısır, son rüzgârla epey hasar aldı ve İran daha öne çıktı. Bu sebeple olsa gerek Arabistan yarımadasındaki her yerde direnişlerin safında yer aldığı açıklandı. Arap dünyasının genelinden farklı bir akideye İna Aşeriyye Şiiliği öğretisine sahip olan İran'ın dünyanın önemli enerji üretim ve arz merkezlerinden biri olan bölgede etkili olmaya çalışmasından ABD ve İsrail'in son derece rahatsız olduğu malumdur.²⁵

İran, Yemen'deki az sayıdaki Şiilerin önünü açmak istiyor ama bunu dolaylı yoldan "vekil" kullanılarak yapmaya çalışıyor; yani yine Zeydi olan devlet başkanına karşı sürekli ayaklanan Zeydi Husileri desteklediği iddiaları var. İran'ın ülkedeki Şiiler yerine "vekil" gibi Husileri desteklemesi etkili midir bilemiyorum ama yönetimin Husilerle çatışmalarında Suudi Arabistan'dan ile işbirliğini arttığı ve destek aldığı iddia ediliyor. Hâlbuki 1. Körfez savaşında Irak tarafında yer aldığı için Yemenli bir milyona yakın işçi tazminatları bile ödenmeden sınır dışı edilince Yemen ekonomisi zor anlar yaşamıştır.

Kırılğan yapının en önemli unsurlarından olan Husilik meselesi üzerinde biraz daha duracak olursak soracağımız soru şudur: Devlet başkanı da Zeydi olmasına rağmen Husilerin altı kez ciddi çatışmaya girmelerinin gerekçe-

si nedir? Husiler, devlet başkanının (halifenin) Kureyş kabilesinden olması gerektiğine inanıyorlar. "İmamlar Kureyşten Olmalıdır" hadisini-sözünün (mevzu) tutarsızlığına rağmen dinin hegemonik güç olmasındaki yerini göstermesi açısından önemli bir veridir.²⁶ Yemen'de selefi söylem de etkilidir. Camiuatu'l-İman Üniversitesi mezunları bu bakış açısına yakın görüldüğü için ABD tarafından takip edilecekler listesine alınıyor. Nitekim Selefi lider, Başkan Salih'in yerine gelecek yeni yönetimin el-Kaide ile savaşmasının İslami olmadığını açıkladı ve uyardı. Abdulmacid ar-Raimi, muhalefet partileri sözcüsünün ABD ve diğer batı ülkeleriyle işbirliği yapabileceklerini söylemesini sert sözlerle eleştirerek bunun İslam inancına aykırı olduğunu söyledi.

Arap Baharı adı altında başlayan eylemlerin neticesinde Yemen'deki kırılğan yapı başarısız devlete dönüşmektedir. ABD merkezli insansız uçak destekli operasyonlar, daha demokratik ve insanca bir hayat isteyen Yemen halkının durumunun iyice kötüleştiğinin göstergesidir.

Kısacası, Arap Baharı adı altında başlayan eylemlerin neticesinde Yemen'deki kırılğan yapı başarısız devlete dönüşmektedir.²⁷ ABD merkezli insansız uçak destekli operasyonlar, daha demokratik ve insanca bir hayat isteyen Yemen halkının durumunun iyice kötüleştiğinin göstergesidir. Hâlbuki yoksulluk ve devlet gelirlerinden yoksunluk, bölgede terörist

grupların eleman bulmalarını kolaylaştırdığı bir gerçek. Üstelik Yemen'de El-Kaide üç parça ve her biri diğerine hükümlan olmaya çalışıyor. Özellikle iki yan grup Usame b. Ladin'in kurucu olduğu ve şu an Nasır el-Vahaişi'nin liderliğini yaptığı ana birimi etkilemeye çalışıyor.²⁸

Değişim devrimi ve değişimin adresi: San'a Üniversitesi

San'a üniversitesi önündeki meydana 11.02.2001 tarihinde başlayan direniş hareketin ilk günlerinde iktidar partisi Genel Halk Kongresi taraftarı da gösteri yapıyordu. Daha sonra

Mısır'da Tahrir Meydanı gösterilerinin etkinliğini görmüş olsalar gerek ki, San'a'daki Tahrir meydanı Yönetim taraftarlarının merkezi olmaya başladı. Böylece olası çatışmaların da önüne geçilmiş oldu. Üniversitelerin açılması ertelendi. Üniversite önünde muhalifler, Tahrir meydanında yönetim taraftarları gösterilerini sürdürmeye başladı.

Üniversite'nin önündeki meydandaki direnişi birçok sivil toplum kuruluşu ve muhalefet partileri organize etti. Ama gençliği ve kadınlar arasında etkili olan Yemen Islah Birliği (et-Tecemmu' el-Yemeni li'l-İslahi) ise muhalif ana parti olarak öne çıktı. Sünni ve İhvan-ı Müslimin'e yakın bir siyasi duruş sergileyen parti, üniversiteyi "Değişimin Adresi" olarak ilan ediyor. İngilizce ve Arapça "Fasit Yönetim Defol", "Adalet, özgürlük ve eşitlik istiyoruz" "Fakirlerin Devrimi", "Ya Ali Defol, Yeter Artık", "Akademiya Gençliğin Devrimini Destekliyor" gibi pankartlar her tarafa asılmıştı.

Diğer muhalif büyük siyasal grup ise Yemen Sosyalist Partisi (el-Hizbu'l-İştiraki) olup eski Güney Yemen'de güçlüdür. Parti Başkanı Dr. Numan mustakbel cumhurbaşkanı olarak görülüyor. Bunların dışında Zeydi Hak Partisi (Hizbu'l-Hak) önemli işleve sahiptir.²⁹ Ayrıca Adalet Partisi (Hizbu'l-Adl) var. Nasırcı bir çizgide olan Birlik Partisi ve genel olarak sosyalist fikirleri taşıyan Ulusal Arap Sosyalist Partisi de direnişe destek veriyor. San'a üniversitesi önündeki en büyük destekçi ise Başkan'ın kardeşi olan Ali Muhsin Salih, Husilerle önemli çatışmalarda bulunmuş bu komutan askeri birliğiyle muhaliflerin korumasını yapıyor.

İktidar taraftarları ise Tahrir Meydanı'nda gösterilerini sürdürüyorlar. Peki, bu "kontrollü gerilim politikası" ne kadar devam edecek? Bir tarafta dünyada bireysel silahlanmanın en üst sınırda Yemen'de nüfusun üç katı silah var ve kabilevi yapı çok önemli olup ağır silahlara sahiptir. Son yıllarda El-Kaide bağlantısı veya diğer nedenlerle terör eylemleri ile ön plana çıkan Yemen'de sivil itaatsizlik eyleminin başlatılması çok önemli bir aşamadır.

Devrim Güncesi:

1. Mart 2011 Gazap Günü. Ülkede ve Arap yarımadasında önemli etkisi olan ve Camiatu'l-İman rektörü Abdülmecid Zindani muhalefeti destekleyen bir konuşma yaptı. 20 binden fazla kişinin katıldığı bir protesto eyleminde yaptığı konuşmada değişimin kardeşkanı dökülmeden, şiddete başvurulmadan ve diyalog yoluyla yapılmasını istemesinin ve herkesi akliseline davet etmesinin, protestoların bundan sonraki seyri açısından ipuçları vermesi açısından önemli bir konuşmaydı. Muhalifler, "Zafere Kadar Barışçı Devrim" için gerekçelerini anlatıyorlar. Nitekim 29.4.2011, ŞEHİTLERE VEFA CUMASINDA SEVRETUNA SİLMİYYE: (Devrimimiz Barışçıdır" başlıklı bir bildiri dağıtıldı: Niçin Halk Düzenin Değişmesini İstiyor? Diye soruyla başlıyor. Çünkü bu yönetim:

1. Ülkeyi yönetmede başarısız oldu. Siyasi ve iktisadi krizleri yönetemedi. Yüce Halkımızın fertleri arasında hoşnutsuzluk ve nefret kültürünü besledi. Dini gruplar arasında gerginliği yaydı ve hızla yükseltti.
2. Demokrasi, cumhuriyet ve devrimin ilkelelerini bireysel ve aile yönetiminin ilkelerine dönüştürdü.
3. Modern bir devlet kurmada başarısız kaldı. Kanun, düzen ve modern medeni toplum gerekliliklerini yerine getirmede.
4. Milletın malı ve ülkenin gelirleri kendisi, ailesi ve çevresi tarafından talan edildi. Bunlar devlet içinde her türlü fesadı işleyenlerdir.
5. Düzen rüşvetle işliyor ve aracısız iş yapılamaz hale geldi.
6. Ülkenin gelirlerini (petrol, balık, gaz, turizm vb) gasp ettiler, halk sürekli bir yoksulluk içinde yaşadı.
7. Kötü yönetim, idari ve mali bozukluklar fesad) iyice arttı. Hukuk bağımsızlığı diye bir şey yok.
8. Salih'in döneminde ülke eğitim, sağlık ve ekonomi vb. açısından tehlikeli konuma getirildi.
9. Daha iyi bir gelecek için değişim isteyen barışçı devrim gençliğinin kanını döktü.

Son olarak, işte sebepler bunlar: “Yemen Yönetiminde kalmayı Hak ediyor mu?” diye bitiriyor bildiri. Gene cuma günü dağıtılan “Hür Ses” diye dört sahifelik küçük bir bültende “**Kim Zelim Bir Hayat Yaşamak İster**” diye bir başyazı var. Burada devrimin üç hedefi olarak şunlar sunuluyor:

1. Mevcut yapının (Başkan, Hükümet ve Parlamento) tamamen gitmesi şarttır.
2. Demokratik, sivil bir devlet kurulmalıdır. Güçler ayrılığı ilkesi üzerine kurulu Demokratik ve sivil bir Parlamenter sistemin tesisi gereklidir.
3. Ülke ekonomisinin ziraat, sanayi ve ticaret temelleri üzerine kurulması elzemdir.³⁰

Buna karşılık iktidar taraftarları ise mevcut yapının bölgedeki birçok ülkeden iyi durumda olduğunu söylüyorlar. Her gün resmi gazete işlevi gören gazetede devrimin ilkelerinin korunduğunu iddia ediyorlar. Bu ilkelere bakınca değişim ve süreklilik ikilemini bölgede görebilirsiniz. Parmenides’in öğretisinin ironik bir şekilde yaşandığını, hiçbir şeyin değişmeden nasıl kalabildiğini görmek, yaşamak mümkündür. 33 yıl önce tespit edilen ve her gün tekrar edilen ilkelere bir okuyunuz ve yukarıda muhaliflerin tespitleriyle karşılaştırınız bunu siz de göreceksiniz.

Yemen Devrimin altı ilkesi şunlardır:

1. İstibdat ve sömürüden kurtulmak, adil bir cumhuriyet yönetimi ikame etmek, halk katmanları arasındaki imtiyazları ve farkları ızale etmek.
2. Devrimini kazanımlarını korumak için Milli ordu oluşturmak
3. Halkın kültürel, siyasi, içtimai ve iktisadi açıdan seviyesini yükseltmek.
4. İslam’ın nezih ruhundan beslenen düzenli kurumlar oluşturarak adil dayanışmayı sağlayarak demokratik toplum oluşturmak.
5. Bütün Arap dünyasının birliği çerçevesinde vatanın birliği ve bütünlüğünü sağlamak için çalışmak.
6. Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Kuruluşların ilkelerine saygı göstermek, Uluslararası barışın sağlanmasına ve Milletlerin barış

içinde yaşamalarını sağlayan ilkelere bağlı olarak katkıda bulunmak³¹

Tekrar devrimin güncesine dönerek sivil itaatsizlik eylemleri ve bunun boşa çıkarmak için ortaya konulan tutumları analiz etmeye devam edelim. Sivil itaatsiz tutumun Tunus, Mısır, Libya’dan farklı bir muhalefet tarzı olduğunu gören resmi birimler, 8 Mart 2011 gece yarısı muhaliflerin üzerine ateş açıldı, 3 ölü ve yaklaşık 70 yaralı direnişçileri silahlı karşılığa itemedi. Bunun üzerine 10 Mart 2011 yönetim geniş katılımlı bir toplantı yapıyor ve kuvvetler ayrılığı, yeni anayasa dahil olmak üzere her şeyin yapılacağını deklare ederek tansiyonu düşürmeye çalıştı fakat bu, kabul görmedi. 11 Mart 2011 Cuma günü onbinlerce insan, San’a Üniversitesi önündeki meydanı ve caddeleri doldurdu. Şehitlere cenaze namazı kılındı ve yönetimin gitmesi gerektiği vurgulandı.

18 Mart 2011 Cuma gününü muhalifler Yevmu’l-inzari yani uyarı gün ilan ettiler ama çok sert bir karşılık gördüler. Açılan ateş sonucunda 56 kişi hayatını yitirdi. Buna karşılık sivil itaatsizliğe devam edileceği vurgulandı. Her evde en az üç silahın bulunduğunu düşünülecek olursa bu tepkinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkar. Bu çerçevede, 25 Mart 2011 Cuma günü ise “Yevmu’l-irhal” yani “yönetimden gitme günü” olarak ilan edildi.

İktidar taraftarları ise Seb’in caddesinde Cuma namazlarını kılıp, muhalifleri fasit, bozguncu ve küresel güçlerin işbirlikçisi olarak ilan etmeye devam ettiler. Kuran’dan ayetler okuyarak fitnenin ne kadar olumsuz olduğunu vurguladılar. Nitekim 6 Nisan 2011 uzlaşma veya diyalogun bittiği Ali Abdullah Salih tarafından ilan edildi. Muhalifler terörist, yobaz ve yol kesiciler diye nitelendirildi, görevden resmi süresi yani 2013 kadar çekilmeyeceğini söyledi.

Muhalifler ise 8.4.2011 Sebat cuması diye ilan ederek Körfez İşbirliği Konseyi üyesi Suudi Arabistan, Kuveyt, İmarat, Uman, Katar, Bahreyn’in hazırladıkları Başkan Ali Abdullah Salih’in görevi bırakmasını öngören plandan dolayı teşekkür eden broşürler dağıtıldı. Barış planı, muhalefe-

tin bir uzlaşi hükümeti kurmasını ve Salih'in bir ay içinde görevini bırakmasını öngörüyordu.

Plan, Salih ve çevresine dokunulmazlık tanırken Salih'in istifasından sonra iki ay içinde devlet başkanlığı seçimi yapılmasını ve referanduma sunulmak üzere yeni bir anayasanın hazırlanmasını içeriyordu. İktidar ise bu planı tanımadığını bir kez daha açıkladı. Muhalefet, tek şartlarının yönetimin gitmesi gerektiğini 15 Nisan 2011 gününe, "Cumatu'-ısrar" ismi vereerek gösterdi. Gene bir ilerleme olmadı.

22 Nisan 2011: "Son Fırsat Cuması" diye güya bir fırsat daha verildi. Cumatu'l-fırsati'l-ahire: ar-Rahili fevri; Matlubu'l-Muctema"); yani hemen git, daha doğrusu defol, toplumun istediği bu, Son Şansın diyor muhalefet ama durum hiç de olmadı. Çünkü Başkan Salih, geçen hafta yaptığı açıklamalarda stratejik ve zekice bir çıkış yaparak kendisine tanınan iki haftalık süreyi reddetti. İktidarı istiyorsanız oy sandığına gideceksiniz, değişim anayasal çerçevede olacak, komploları ve darbeleri reddediyoruz dedi. Yani seçimle gelemeyeceğini bildikleri için bunu yapıyorlar diyerek muhalefete yüklendi. Bu oldukça makul bir öneri gibi gözüküyordu ama muhalifler, mevcut yönetim altında yapılan bütün seçimlerin tek galibin Salih olacağını ve bu tuzağa düşmeyeceklerini belirttiler.

23 Nisan 2011: Muhalefet, genel grev çağrısı yaptı. Güneyde, özellikle Aden'de buna uyulduğu söyleniliyor. Tüp gaz sıkıntısı had safhaya vardı. Normal fiyatı 1200 riyal olan tüp, karaborsada beş liraya yükseldi. 27 Nisan 2011 Suudi Arabistan'da iktidar ve muhalefet tekrar bir araya geldi. Herkes bir çözüm önerisi çıkabilir diye beklerken, aynı gün sabahleyin Sana Üniversitesi arka taraflarında silah sesleri gelmeye başladı. Görüşmeler ülke içinde sabote edildi ve ümitler görüşmeler başlarken söndürüldü.

1 Mayıs Pazar günü yapılan barış toplantısı da başarılı olamadı. Körfez ülkelerinin hazırladığı plana Devlet Başkanı olarak değil de iktidar partisi başkanı olarak imzalamak istediğini söyledi. Sonra bundan da vazgeçti. Muhaliflerin

kendi sarayında kendi önünde antlaşmayı imzalaması gerektiğini vurguladı. Muhalefet ise bunun ne anlama geldiğini iyi bildiği için kesinlikle yanaşmadı.

Başkan Salih, kendisi giderse Güney Yemen'in ayrılacağını Somali gibi olunacağını, El-Kaide terör örgütünün ülkeye musallat olacağını vurgulayınca muhalifler, bunların hepsinin yönetimin oyunu olduğu belirtti.

6 Mayıs 2011 "Güney'e Vefa Cuması" diye isimlendirdiler. İktidar taraftarlarının güney ayrılmak istiyor tezine reddiye olarak bu isim verildi ve birlik mesajı yayımlandı.

10 Mayıs 2011. Muhaliflere ateş açıldı. 12 ölü, onlarca yaralı olunca, karşı silahlı direnişe girilmedi.

13 Mayıs 2011 "Cum'atu'l-Hasım" Yani bıçak kemiğe dayandı diye isimlendirilen Cuma namazında yönetimin gitmesi isteği tekrar vurgulandı. Taiz ve Aden'de başlayan Sivil İtaatsizlik eylemleri olarak işyerlerini kapatılması, toplu taşıma araçlarının çalışmaması gibi uygulamaların başkent Sana'da başlamasına karar verildi. Ama uygulamada diğer iller gibi başarılı olunamadı. KİK hazırladığı barış planında Salih'in yargılanmaması şartını bile kabul ettiklerini belirten muhalefet yetkilileri, yönetimin zaman kazanmak için adımlar attığını, halkı gaz, benzin ve gıda sıkıntısına sokarak muhalefete destek vermemelerini temin etmeye çalışmakla itham etti.

Tabii iktidar tarafı da cumalara isimler veriyordu, bu felsefe tarihinde meşhur nominalizm (isimcilik) ve realizm (gerçekçilik) tartışmasını hatırlatıyordu. Ali Abdullah Salih, muhalefetin bütün isimlendirmelerini realist ama doğru-adil olmayan yöntemlerle boşa çıkarıyor ve adeta kedinin fareyle oynadığı gibi insanlar ve geleceğiyle oynuyordu.

18 Mayıs 2011 Körfez İşbirliği Konseyinin ve bazı Batılı delegelerinde onayı almış yenilenmiş antlaşma metni imzalanacaktı. Fakat son anda Salih, tekrar vazgeçmiş. Başkan, yani köşe kapmaca oyunu devam ediyor.

Bununla birlikte 19 Mayıs 2011 Cuma'nın adı, "Yemen Halkının Birliği" denilerek bir ümit beslendi. Çünkü 22 Mayıs İki Yemen'in birleşme gününde yönetimsiz ilk ciddi birleşme bayramını kutlayacaklarını vurguladılar. Bunun için olsa gerek 20 Mayıs 2011 günü devlet başkanlığı sarayına "İkna Yürüyüşü" kararı alındı ama uygulamaya geçilmedi.

22 Mayıs 2011: el-İdu'l-Vahde Birleşme Bayramı alternatif bir şekilde kutlandı. Yemen halkının dünyaya terörist diye gösterilemeyeceği, gerek Husi gerekse Güney'deki terör eylemlerinin arka planında resmi birimlerin olduğu, halkın demokratik bir yapıyı sivil itaatsizlikle barış içinde istedikleri belirtildi.

Bu açıdan bireysel silahlanmanın en yüksek olduğu bu ülkede, sivil itaatsizliğin denemesi önemliydi. 22.Mayıs 2011 Körfez işbirliğinin önerdiği anlaşmayı muhalefet kabul etti, Salih de imzalayacağını söyleyince gerçekten çifte bayram olacağı varsayıldı. Ama akşama doğru imzalamayacağını açıkladı. Üstelik ertesi gün ana muhalefetin önde gelenlerinden Sadık el-Ahmar'ın evinde yapılan arabuluculuk görüşmelerinin ağır silahlarla basılması üzerine çatışmalar başladı. Ahmar kabilesi ile yönetim birlikleri arasındaki çatışmaya rağmen üniversite önündeki gençlik, barışçı direnişe devam etmeye kararlı olduklarını söylüyor. Kendi güvenlik yetkilisini görüşmeye gönderdi ve oradayken füze ile mekân vurmasıyla istediğini elde etti. Ahmar ailesine bağlı silahlı güçler Hasaba mıntıkasındaki devlet dairelerini ele geçirdiler ve yönetim güçleriyle sokak çatışmaları başladı.

İç savaş gibi devam eden çatışmalar sürecinde San'a Üniversitesi önündeki sivil itaatsizlik eylemleri de devam etti. 3 Haziran Cuma günü devlet başkanı Ali Abdullah Salih Cuma namazında füze ile yaralanmasıyla sokak çatışmaları zirvesine ulaştı.³² Ağır yaralanan Salih, Suudi Arabistan'a götürüldü, ameliyat geçirdi. Hala orada, ama oğlu ve aile hala yönetimde ve geri gelmesi için elinden geleni yapıyor. Nitekim sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıyorlar ve

siyasi krizin çözümü için iktidar partisi ve tedavisi Suudi Arabistan'da devam eden Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih 8.9.2100 tarihinde düzenleyeceğini söylüyor.

Bir ay önce de bunu söylemişti. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) barış planını yeniden devreye sokma kararı aldığı bildirildi. Daha önce birçok defa askıya alınan KİK barış planını yeniden devreye sokma kararı alındığı halkın ekonomik krizine çözüm aranacağını söylemesi karşısında muhalefet ise bu çocuk oyunlarından bıktıklarını bir kez daha tekrarlıyor³³ ve 9.9.2011 Cuma günü halkı tepki vermeye çağırıyor. Cumanın isminin "Nasrun minellah ve fethun garip" yani "Yardım Allah'tandır ve fetih yakındır" ayetiyle isim verilmesi hala bir ilerleme olmadığını, halkın iyice yoksulluklaştığını ve bezgin hale geldiğini göstermektedir. Devrim taleplerini barışçı yöntemlerle olacağını Mısır, Libya ve Suriye olmayacaklarını söyleyen Yemenliler, ³⁴daha kötü bir duruma düştüler ve örtülü bir iç savaş sürüyor, üstelik de dünya kamuoyundan gizlenerek. Devrimin başlamasından yaklaşık yedi ay geçmesine rağmen muhalefetin gözle görülür bir başarı sağlayamaması, Ali Abdullah Salih'in zekice manevralarla, ulusal ve uluslar arası dengeleri kullanması sonucunda halk yöneticilerin istediği aşamaya geldi ve devrimcilere olan desteklerini zorunlu olarak kesmeye başladı.³⁵ Fakat sivil itaatsizliğin başarısız kalması, hükümetin başarısı anlamına da gelmedi, direnişçilere katılım çoğaldı, silahlı çatışmalar artmaya başladı.

Yemen'de eğitimli gençlerin çoğunluğunu oluşturdu Taiz'de güvenlik güçlerinin göstericilere ateş açması sonucu 3 kişi ölü, çok sayıda yaralı olduğunu (15.09.2011) ertesi günü cuma gösterileri tekrar ayaklanmanın ilk günleri gibi oldu. "Sadakat ve sözünde durma Cuması" olarak isimlendirilen günde Cuma öncesi ve sonrasında büyük gösteriler yapıldı. General Ali Muhsin'e bağlı değişik askeri birliklerden moral desteği geldi. Gittikçe artan yoksulluk, düşük hayat standartları ve yolsuzluklar karşısında pes etmesi beklenen halk, direnişlerini yedinci ayını doldururken, sivil itaatsizliği başkent Sana ve

çevresinde büyük çatışmalara katılmaya başladı. Sana'ya 40 kilometre mesafede olan ve Salih'in oğlu Ahmed Salih'e bağlı birliklerin yüzde kırkının bulunduğu Arhab bölgesinde yoğun çatışmalar oluyor.

Üzücü olan taraf kesinlikle şiddet taraftarı olmayan Abdülmecid Zindani'ye bağlı insanlarda silaha sarıldı. Mısır'daki "İhvan-ı Müslimin" hareketlerine yakınlığı ile bilinen "İslah" cemaatinin üyeleri de artık doğrudan Ahmed Salih'in birlikleri arasındaki şiddetli çatışmalar devam ediyor.³⁶

18.9.2011 günü Cumhuriyet özel muhafızlarının gösteri yapan direnişçilere ateş etmesiyle başlayan çatışmalarda 26 kişi hayatını kaybetti. Ali Muhsin Salih'e

bağlı askerler de direnişçilere yardım etmeye çalıştı.³⁷ Ölü sayısı 53 ulaştı ve Suudi Arabistan tankları tıpkı Bahreyn'e olduğu gibi Yemen'e de girdi. Yemen savaş uçakları da Sana çevresindeki köyleri bombalamaya başladı. Muhaliflerin kampına füzeler fırlatmasıyla ölü sayısı 57'ye ulaşmıştır. Öyle gözüküyor ki daha da artıracaktır.³⁸ En az sekiz milyon insanın açlık tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bir ülke ve yöneticilerinin halkını bu derecede katledilmesinin hiçbir izahı olmadığı ortadadır.

Sana ve çevresinin bombalandığı, Hasaba mıntıkasında Haşid kabilesi lideri Ahmar ve askerleriyle cumhuriyet birliklerinin savaştığı bir zamanda Ali Abdullah Salih geri döndü. (23/9/2011) Bunun bir iç savaş ilanı olduğu düşünen, Cuma gününü son günlerde yüze yakın öldürülen insan için vefa günü olarak nitelendirirken, yönetim taraftarları ise kutlamalar

yapıyorlar.³⁹ Ali Abdullah Salih, sanki hiçbir şey olmamış gibi tekrar diyalog çağrısı yaptı, ABD görev ve yetki değişimi önerdi, ama geldiği günün ertesinde yoğunlaşan çatışmalar sonunda 40 kişi öldürüldü. Böylece bir hafta içinde ölenlerin sayısı yüzelliye ulaştı.

ARAP BAHARİ Mİ SOĞUKKANLI REEL POLİTİK Mİ?

Muhalifler, Arap yarımadasında hareketlen-

meleri 2. Uyanış/diriliş olarak görülmüyorlar. 1848 yılında Avrupa'da başlayan uyanışın bölgesel izdüşümü ve Arap dünyasını paylaşan İngiltere, İtalya, Fransa gibi istilacı güçlere karşı verilen 1. uyanışın devamı olduğunu, 2. uyanışla bu küresel güçlerin bakiyelerinin

de giderileceğini iddia ediyorlar. Şimdi bu önermelerin tutarlılığını analiz edelim:

Arap Uyanışı (mı?)

Osmanlı yönetimi 1. dünya harbinde bölgeden çekildi. "Zulmet ve cehalet dönemi" diye düşündükleri Osmanlı sonrasında Arap dünyası özgürleşeceğini düşünürken, Batılı güçlerin istilasıyla karşılaştı. 1. Uyanış dedikleri 1914-1945 arasında bu güçlere karşı özgürlük mücadeleleri vermeleridir. Önceden Osmanlı zamanında hilafet ve İslam dini referanslı yönetim yerine, kavmiyetçi- seküler veya kavmiyetçi ve dini referanslarla yönetilen totaliter yapılara dönüştü. Fiili ve fikri sömürgeci kurtulalım derken, daha sert bir sarmalın içine düştüler. Kabile ve mezhep farklılıkları jeo-kültürel yapıyı daha mikro bölünmeleri ve kutuplaşmaları pekiştirdi⁴⁰. Mevcut karmaşa ve kaos önemli oranda bu yapının ürünüdür.

“Siyasi (ortak) akıl”

Yasemin devrimi adı altında yaşanan gelişmeler de Arap aydınları hilafet ve kavmiyetçi yapıların dışında 3. yönetim tarzını arıyorlar: “**Siyasi (ortak) akıl**” modeliyle kurulacak dini değerleri dikkate alan modern bir devlet zihniyeti geliştirmeye çalışıyorlar. Onlara göre, bu, halkın/ümmetin devleti olacaktır, akide/dini öğretinin devleti değil. İhvanu'l-Muslimin kurucusu Hasan el-Benna, talebesi Abdülkadir Udeh, Seyyid Kutup'un fikirlerinden; Yusuf Kardevi'nin önerilerinden istifade edilecek. Bunların yanı sıra modernizemle yüzleşen Muhammed Abid Cabiri, Muhammed Arkun, Burhan Galyon, Abdullah Urevi, Rıdvan Seyyid gibi oldukça farklı yelpazedeki âlimlerin fikirlerine başvurulacağından bahsedilmektedir. Bu arayışlar bağlamında cevabını aradığımız soru/n tekrar hatırlayalım:

Soru(n); gerçekten ABD, 2. uyanış dalgasıyla küresel güçlerin ve küresel sermayenin temsilcileri konumunda olan kavmiyetçi-patrimoniyal yönetimlerin tasfiyesine yardım mı ediyor? Yoksa hem İran'ın dünyanın önemli enerji merkezi olan Ortadoğu'da etkin olmasının önünü kesmek, hem de bölgede Irak işgalinden sonra iyice bozulan imajını düzeltmek için **soğukkanlı bir reel politik** mi izliyor?

Özellikle İsrail'in Filistin'e yönelik politikalarını ve ABD'nin Irak işgalini Arap halkları seyretti ama bu aynı zamanda müthiş bir **karşı bilinç** de oluşturdu. Türkiye, İsrail ilişkilerinde Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Gemisinde yaşananlar sonucunda ortaya çıkan Birleşmiş Milletler raporu, Türkiye'nin itirazı, uluslar arası gerilimler ve Mısırlıların Kahire İsrail büyükelçiliğini basmasıyla ortaya çıkan gelişmelerle zirveye ulaştı.⁴¹ Buna bir de çoğu Arap ülkesinde yoksulluk ve yolsuzluk getiren, öncelikle küresel sermayeye ve kendi çevresine hizmet eden “Kleptokrasiler”in totaliter uygulamalarını ilave edersek bu bilinç iyice güçlendi. Çünkü mevcut yapı, “üretimsizlik” üzerine kurulmuştur. 450 milyar dolar rezervi olmasına rağmen Suudi Arabistan başta olmak üzere, zengin-fa-

kir Arap ülkeleri tüketim üzerine kurulmuştur. İlber Ortaylı'nın ifadesiyle söyleyecek olursak, “Üretemeyen toplumlar örgütlenemezler. Böyle toplumlar 50 tane bahar yaşasalar, arkasından kızgın yaz sıcağı ve soğuk gelir. Evvela toplumun üretmesi lazım. Bu olmadıkça, buralara bahar kolay gelmez.”

2. Uyanış dalgası diye de isimlendirilen gelişmeler, acaba mevcut kavmiyetçi yönetimler ve onların şahsında küresel güçlere, özellikle ABD'ye karşı oluşan bu “karşı bilinç”in ortaya çıkaracağı belirsizlikleri en aza indirmek için desteklenen soğukkanlı bir reel politik gereği olan bölgesel hareketlilik olabilir mi? Bana bu daha tutarlı gibi geliyor.

Soğukkanlı reel politik ve Sivil İtaatsizliğin İflası

Tunus'da sular duruldu ama yeni yönetim diye sunulanın hakikaten demokratik ve sosyal adaleti sağlayacak, yolsuzluk ve yoksulluğu kaldıracak projeleri var mı? Mübarek gitti deniliyor. O, Enver Sedat'ın politikalarını nasıl bir başka kulvarda devam ettirdiyse, yeni gelenler (diymeyeceğim; çünkü aynı kadro) “Mübareksiz bir Mübarekçilik” yapacak gibi gözüküyor. Halk bunu anladı galiba, yeniden hareketlendi Mısır'da. El-Baraday var, diyeceksiniz ama O'nun da geçmişine bakınca, bölgede etkin güçlere rağmen politikalar üretebilecek biri mi diye sormak gerekiyor.

Yemen'de durum aynı, bu gerçeği bildiğinden olsa gerek, Başkan Salih, bensiz bir hafta zor idare edersiniz diye muhaliflere rest çekmişti. Amerika'nın göstericilerin taleplerine dikkat edilmeli sözünün olası çözüm önerilerinin reddi anlamına geldiği için “Amerika kim oluyor, kendi işine baksın” diye bir karşı çıkış yapmak istedi. Ama hemen ertesi gün, yanlış anlaşıldım diyerek geri adım atması mevcut yapıların siyasi konumlarını belirlemek için önemli veriler.

Yemen yönetimi, sivil itaatsizliği kırmak için devrim güncesinde görüleceği üzere birçok kez görevden çekilebileceğini, Körfez İşbirliği Konseyi'nin önerilerine açık olduğunu, kabul

edeceğini söyledi ama her defasında vazgeçti. Artık halkın sinir uçlarıyla oynamaya başladı, her türlü tahriki yaptı. Ölüm ve yaralanma ile sonuçlanan eylem yaptı. Ama buna karşılık görmeyince ana muhalefeti oluşturan liderlere yönelik kışkırtmalara başladı. Uzlaşma veya diyalogun bittiği (6.5.11) resmen Ali Abdullah Salih tarafından ilan edildi. Muhalifler terörist, yobaz ve yol kesiciler diye nitelendirildi, görevden resmi sürecisi yani 2013 kadar çekilmeyeceğini deklere etti.⁴²

SONUÇ: Bütün dünyanın gözü önünde gerçekleşen sivil katliamlar, Suriye ve Libya'daki olaylar tarafından örtülendi. Hâlbuki bireysel silahlanmanın dünyada en fazla olduğu ülkelerden biri olan Yemen'de yapılan ve oldukça başarılı olan sivil itaatsizlik eylemleri, yönetim-kabile ve yönetim-El-Kaide adı altında yapılan çatışmalarıyla başarısızlığa uğratıldı.

Burada önemle durulması gereken husus, Gandhi örneğinde görüldüğü gibi bir başarı sağlayamaması, istilacı güçlerin yabancı olmaması, neo-patrimonyal (yöneticilerin ve elit bir tabakanın) yıllardır devletin gelirlerini aralarında paylaşımı, halkın yoksulluk ve her türlü demokratik hak ve özgürlüklerinden yoksunluğunu getirdi.

1990 yapılan devrim öncesi ve sonrasında nasıl önemli bir gelişme sağlanamadıysa maalesef Arap Baharı öncesi ve sonrasında özgürlük, demokrasi ve liberal değerler adına bir kazanım olmadı. Üstelik halkın yaşam kalitesi daha düştü, gıda fiyatları iyice arttı, paranın değeri daha düştü. Yüzde 40'ının açlık sınırında yaşadığı Yemen halkı, 7 ayı geçen halk ayaklanmalarının oluşturduğu ekonomik ve siyasi krizle mücadele ediyor. Belki yeni isimler gelecek, yeni programlarla bölgede etkili olacak, ama yakın dönemde halkın refah durumunda önemli bir gelişme olmayacak gibi gözüküyor.

Bununla birlikte Arap dünyasında başlayan değişim ve dönüşümün sadece bölgesel olacağı ve buralarda gösterilen direnişlerin ve sivil itaatsiz eylemlerin küresel boyuta taşınmayacağı

anlamına gelmeyeceğini vurgulamak gerekir. Nitekim İngiltere, İspanya, Yunanistan, İsrail ve en son ABD görülen eylemler, mevcut ekonomik eşitsizliklere, haksızlıklara, yoksulluğa başkaldırıdır. Kahire ile Madrid, Londra, Kudüs ve New York arasında adil bir yönetim, ekonomik istikrar, iş ve gelecekte ümit var olma kaygısındaki gençlerin anarşist eğilimler taşıyan sivil itaatsizlik eylemlere dönüşmektedir.

Tunus, Mısır, Libya, Yemen'de demokrasi yok, totaliter yapılar mevcut, ama diğer batı ülkeleri demokrasinin yılmaz savunucuları gözüküyor, fakat gençlerin sorunları aynı, işsizlik, fakirlik, gelecekte hiçbir ümidin kalmamasından bunalan gençler, oralarda değişim ve dönüşüm istiyor.⁴³ Nitekim 17 Eylül 2011 dünya finansının sembol caddesi ve New York Menkul Kıymetler Borsasının bulunduğu "Wall Street" te ekonomik sömürüye karşı başlayan gösteriler ABD'nin Los Angeles, Chicago, Denver ve Seattle gibi kentlerine de yayılmaya başladı. Brooklyn köprüsünü trafiğe kapattıkları gerekçesiyle 700 kişinin şiddetle bastırılarak gözaltına alınmasına rağmen gösteriler devam ediyor. Arap dünyasındaki gösterilere karşı demokratik olunmasını isteyen ABD yönetimi, kendi ülkesinde aynı tavrı göstermiyor.

Sonuç olarak, tikel olarak incelemeye çalıştığımız Yemen'de organize eylemlerle sivil itaatsizliğin bütün iyi niyetli çabalara rağmen başarısızlığa uğraması, eş zamanlı olarak dünyanın farklı bölgelerinde görülmeye başlayan ve haksız uygulamalara yönelik direnişlerin sivil itaatsiz boyutlarının ihmal edilmesini gerektirmiyor.

DİPNOTLAR

1 I. Dünya savaşı sonrasında müttefikler tarafından kurulan ve iki savaş arasında sembolik olarak bağımsızlıklarını ilan eden ülkeler, II. Dünya savaşı sonrası sömürgeci Batı devletleri tarafından çizilen yapay sınırlar temel alınarak birer birer bağımsızlıklarına ulaşımlardır. Ömer Turan, "Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta: Ortadoğu" Yenışafak, İstanbul 203.s.293.

2 Joseph S.Nye, Jr ve David A Welch, Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, çev. Renan Akman. İş Bankası Yay. İstanbul 2010. XVI. 6-13.15.92 vd; Haydar Çakmak, (der.) Ulusal arası ilişkiler, Platin Yay. Ankara 2007, s.138-160 (Realizm, Neorealizm, Liberalizm ve Yapılandırmacı Yaklaşımlar bölümleri yazarı Yücel Bozdağlıoğlu,); Deniz Ülke Arıboğan, Uluslararası ilişkiler Düşüncesi, İstanbul 2007, s.243 vd.

3 Bölgeyle ilgili gizli örgütlerinde hedefleri olabileceğine dair değerlendirme için bkz. Serdar Turgut Iluminati neye hazırlanıyor? (24/10/2011) Tavistock görünürde bir düşünce üretme merkezi olarak kendini gösteriyor. Ama aslında dünyanın çeşitli yerlerindeki ülkelerin yönünü belirlemek için çalışıyorlar.

Birlikleri de var, burada özellikle Freud'un beyin yıkama yöntemleri üzerine çalışıyorlar ve bu yöntemlerin kitleler üzerindeki kullanımlarını araştırıyorlar. Vesonunda dünyanın her bölgesindeki farklı kültürlerle ve farklı siyasi iklimlere yönelik yöntemleri çıkarıyorlar. Bu tür gizli bilimlerle uğraşanlar son olarak Arap Baharı'nın da birdenbire çeşitli ülkelerde ortaya çıkmasını, bu örgütün çalışmalarına bağlıyorlar. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/672552-illuminati-neye-hazirlaniyor>

4 Nye ve Welch, age, s.15, 295; John Simmons "Economics" The Study of Middle East". Ed. Leonard Binder, New York 1976, s.571.

5 Mehmet Akif Okur, Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk, a kitap, Ankara 2010, s. 18, 20,25, 52.

6 Davutoğlu, age, s.56-57,66.

7 Davutoğlu, age, 7, 45, 137, 556.

8 Ahmet Davutoğlu, Medeniyetler Çatışması, Der. Murat Yılmaz, Vadi Yay. Ankara 1995, s. 179-185; Mevlüt UYANIK, Osmanlı Düşünce Tarihinde Parlamenter Sistem Arayışları: İslamiyetin Belirleyiciliği Üzerine Değerlendirmeler, Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002/2, s.47-60; a.m.f. Osmanlı İslahatlarının Nihai İfadesi Olarak Üç Taz-ı Siyasat Ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Etkisi, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye, Ankara. 2002, 14/790-800; Türkiye'nin Uluslaşma/Yeni Kimliğini Oluşturma Sürecinde Osmanlı Kültürünün Yeri, Dini Araştırmalar Dergisi Osmanlı Düşüncesi Özel Sayısı, c.2/5. (1999); UYANIK Mevlüt, Medeniyetler Arası Diyaloğda Modern Türkiye'nin Konumu ve Önemi, Yeni Türkiye 2/9, (1996); ICAPA [International Conference of the Asian Philosophical Association] The Path to Alliance of Civilisations, University of Indonesia, Cakarta.4-6 November 2009; Günümüzde Medeniyetler Arası Çatışma Tezleri Ve Doğu-Batı Algılamaları" Milli Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Etkinlik Programı Kültürlerarası Saygı, Hoşgörü Ve Diyalog Eğitimi Kursu 16-20 Mart, 2009, Mersin, Erzurum, 30 Mart-3 Nisan 2009, 27 Nisan-1 Mayıs Rize, Mevlüt UYANIK, Medeniyetlerarası Uyumun Simgesi: Türkiye, Yenişafak Gazetesi. 4 Ekim 2003; Huntington, Samuel P. (2006) *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Okyanus Yay. Çev.M.Turhan, Cem Soydemir, İstanbul. Deniz Ülke Arıboğan, Uluslar arası İlişkiler Düşüncesi, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.291 vd; Umut Uzer, Medeniyetler Çatışması, Haydar Çakmak, (der.) Uluslararası İlişkiler, Platin yay. Ankara. 2007.

9 Turan, age, s. 15, 31-32.

10 Simmons. Agm, s.371/372; İbrahim M. ABU-RABİ Arap Dünyasındaki İslami Uyanışın Göze Çarpan Özellikleri: Çok Boyutlu Bir Yaklaşım Doğru, http://medeniyetmektebi.org/mm/index.php?option=com_content&task=view&id=41717&Itemid=40

11 Sabah Gazetesi. 16.08.2011. <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/08/16/irakta-12-ayri-yerde-bombali-saldiri-66-olu-suriye-ordu-halkina-karsi-her-gun-silahli-operasyon-yapiyor>. <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/08/16/lazkiye-ates-altinda>

12 Uyanık,Mevlüt, <http://www.haberlotus.com/2011/04/ji-arap-uyanisi-mi-sogukkanli-reel-politik-mi/>

13 Okur, age, 18, 20,25, 52,259, 289,309

14 Mevlüt Uyanık, <http://www.stargazete.com/acikgorus/kabilecilik-degismeden-arap-dunyasi-degismez-haber-337461.htm>

15 Davutoğlu, age, s.330

16 Welch ve Nye, age, s.376.

17 Davutoğlu, age, s.139, 314 vd, Ortadoğu'nun ABD'nin tekelinde olduğu mesajı, körfez savaşı öncesinde ABD karıştığı ile bilinen Irak ve İran gibi bölgeye sıkı işbirliğinde olan ve onlara silah yardımı yapan Avrupalı güçlerdir. Aynı eser, s.345; Okur, age, s.18, 20,25, 52, 259,289-291, 309.

18 UYANIK Mevlüt, <http://eilahiyat.com/alphacontent/esz-mainmenu-272/esz-272/2170-yemen-bcak-kemie-dayand.html>; <http://www.corumhakimiyet.net/YazarlarDetay/2599/YEMEN-BICAK-KEMIGE-DAYANDI.aspx> Din Hegomonik Bir Siyasatın Aracı Olamaz, Siyasi, Tarihi, Dini ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet, edit. Mümtaz'er Türköne, Ufuk Kitapları İstanbul. 2007, s.43-63.

19 Thukydides zamanından bu yana uluslar arası politikada bu husus çok etkilidir. Welch ve Nye, age, s.31

20 Mahir Arar, Yemen Times,10.02.2011:6. Mevlüt Uyanık Türkiye Siyasetine Dışarıdan Bakmak, <http://www.haberlotus.com/?p=2439>.

21 Cemal Haşimi, Yeni Türkiye ve Avrupa Devrimleri Birbirini Besliyor. Sabah. 24/10/2011:24

22 Turan, age,s.57-59,67-68. krş. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-yemen-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

23 Turan, age, s.121-126

24 Davutoğlu, age, s.353 vd, Mevlüt Uyanık <http://www.corumhakimiyet.net/YazarlarDetay/2549/ORTADOGU-DA-BARIS-ICIN-2-KADES-ANLASMASI.aspx>

25 El-Siyasiye, Yemen; 6.3.2011:7, 17

26 <http://www.stargazete.com/acikgorus/yemen-de-sii-sunni-hatti-haber-331353.htm>

27 Kırılğan ve başarısız devlet terimleri için bkz. <http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/yemen.pdf> ve <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/iran-gulf/yemen/102-popular-protest-in-north-africa-and-the-middle-east-II-yemen-between-reform-and-revolution.aspx>

28 İslamist radicalism in Yemen Julie Cohn (The Council for Foreign Relations (USA) http://www.yementimes.com/defaultdet.aspx?SUB_ID=34468, Muhammed b.Selam, el-Kaeda in the Arabian Peninsula, Yemen Times, 17.2.2011:5; Noah Browning, Yemen, Ancestral Home of Osama bin Laden, National Yemen,13.2.2011:6) Mevlüt Uyanık] Yemen'de tarihe tanık olmak <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1100095>

29 HASAN ZAİD- Şii El Hak partisi lideri Hasan Zaid geçiş konseyi üyeliği için adı geçen bir başka siyasi lider. Kuzeydeki Husi ayaklanmalarına desteği ile tanınan Hak Partisi 2005'den beri süren Husi ve ordu arasındaki savaşların savunuculuğunu yapıyor. Sana üniversitesi Felsefe ve Psikoloji bölümü mezunu Zaid birçok devlet okulunda görev yaptı. . 22/06/2011 –AA. Sinan Yiter

30 Mevlüt Uyanık, Yemen: Uzlaşma için Son Fırsat. http://medeniyetmektebi.org/mm/index.php?option=com_content&task=view&id=41698

31 Uyanık, Mevlüt, Yemen: Uzlaşma İçin Son Fırsat <http://www.corumhakimiyet.net/YazarlarDetay/2559/YEMEN-UZLASMA-ICIN-SON-FIRSAT-1.aspx> http://medeniyetmektebi.org/mm/index.php?option=com_content&task=view&id=41698 Orta boy ve renkli olarak basılmış bir bildiride de Devrim Hakkında Âlimlerin Görüşleri naklediliyor. Abdülmecid b. Abdulaziz Zindani, Yusuf Karadavi ve Süleyman b. Kahd el-Avde'nin resimleri ve dönemin artık gençlere ait olduğunu, bunların siyasi ve ahlaki olarak başarıya ulaşacak güçleri olduğuna dair sözleri yazmışlar. [13.5.2011] Uyanık, Mevlüt. <http://eilahiyat.com/alphacontent/esz-mainmenu-272/esz-272/2170-yemen-bcak-kemie-dayand.html>

32 Mevlüt Uyanık, Arap Uyanışı mı, Soğukkanlı Reel Politik mi? Eski-Yeni Düşünce Dergisi, Yıl: 2011, Sayı: 21, Sayfa:106; <http://www.timeturk.com/tr/2011/04/07/yemen-devrimi-tikandi.html>

<http://www.haberpusula.com/sivil-itiatsizligin-iffasi-yemen-haberi-516106.html>

<http://www.haberpan.com/haber/sivil-itiatsizligin-iffasi-yemen> <http://www.timeturk.com/tr/2011/05/25/sivil-itiatsizligin-iffasi-yemen.html>

33 Sinan yiter, SANA (A.A) - SANA (A.A) - 11.08.2011 ve 08.09.2011 - <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/04/08/korfez-ulkeleri-salihe-arabuluculuk-onerdi> <http://www.usakgundem.com/haber/63240/yemen-39-de-gostericiler-imzalanmasi-beklenen-klk-baris-planina-temkinli-yaklasiyor.html>

34 Mevlüt Uyanık, Yemen Halkı barışçı devrim istiyor. <http://www.yeniasya.com.tr/haber-detay2.asp?id=6203>, <http://www.aksyon.com.tr/aksyon/haber-29145-213-yemen-libya-olmak-istemiyor.html>

35 ADEN/SANA (A.A) - 06.09.2011 - Sinan Yiter. Bu tespitleri daha Arap baharının başlangıcında yapmış ve kamuoyuna sunmuştu. Mevlüt uyanık, Yemen'de devrim tikandı. <http://www.forumgazetem.com/2011/04/dr-mevlut-uyanik-yemende-devrim-tikandi-ve-ulkede-karamsar-bir-tablo-olustu/> <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=231808>, <http://www.75main.com/hot-news/50-hot-news/51554-yemen-devrimi-tkand>

36 Sinan Yiter, Anadolu Ajansı. 15-16.2011 SANAA

37 Sinan Yiter SANA (A.A) - 18.09.2011. <http://www.aa.com.tr/aktuel-haberler-aasacak-bolgede/93953-yemende-catismalar-siddetleniyor> . <http://www.timeturk.com/tr/2011/09/19/yemen-de-agir-bilanco-26-olu.html>

38 Sabah Gazetesi. 20/10/2011:23. <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/09/20/suudi-tanklari-53-kisinin-oldugu-sanada>, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/09/20/yemende-tansiyon-yukseliyor>, <http://www.timeturk.com/tr/2011/09/19/yemen-de-ateskes.html>

39 Sinan Yiter, SANA (A.A) - 23.09.2011. http://www.yementimes.com/defaultdet.aspx?SUB_ID=34505

<http://www.aa.com.tr/tr/kategoriler/dunya/94600-salihin-donusu-kutlaniyor>

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18808117.asp>, <http://www.timeturk.com/tr/2011/09/23/yemen-de-binler-salih-in-donusunu-protesto-etti.html>

40 Davutoğlu, age, s.330

41 Mevlüt Uyanık, Türkiye'ye Politik Turlar <http://www.corumhakimiyet.net/Yazarlar/6/MEVLUT-UYANIK.aspx>, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/09/12/arap-baharinin-ruhu-tahrir-meydanidir>; <http://tr.euronews.net/2011/09/10/buyukelcilik-baskini-sonrasi-kahire-gergin/>

42 Mevlüt Uyanık, Yemen: Uzlaşma için Son Fırsat http://medeniyetmektebi.org/mm/index.php?option=com_content&task=view&id=41698

43 Tolga Tanış, "Arap Baharı yok, bu küresel bahar" <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/18879697.asp>. <http://www.medya73.com/quot-wall-street-karsitlari-nin-gosterileri-suruyor-haberi-778235.html>

GAZZE ABLUKASI ve TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Prof. Dr. Hakan Taşdemir

Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Gazze'ye yönelik abluka, Haziran 2007'de İsrail ve Mısır tarafından birlikte uygulanılmaya başlayan bir ablukadır. Bu abluka Gazze'yi kara, hava ve denizden kuşatmaktaydı. Mısır, Hüsnü Mübarek yönetiminin devrilmesinin ardından 28 Mayıs 2011'de Refah Sınır Kapısını insan geçişlerine açsa da mal geçişlerini ve 18-40 yaş arasındaki erkeklerin geçişini sıkı şekilde kontrol etmeye devam etmektedir ve İsrail de abluka devam ettirmektedir.

Gazze ablukası zaman içinde tepki çekmeye başlamıştır. Bu tepkiler siyasi olduğu gibi insani nitelikli de olmuştur. Bu kapsamda Gazze'ye dünyanın ilgisini çekmek için girişimler olmuştur. Bunların bir kısmı Gazze'ye insani yardım ulaştırılması kampanyalarıdır.

Gazze'ye yardım amacıyla 2010 yılı içinde bir deniz filosu oluşturulmuştur. Bu filo "Gazze'ye Özgürlük Filosu (Gaza Freedom Flotilla)" olarak adlandırılmıştır.

Özgür Gazze Hareketi (Free Gaza Movement) ve İnsani Yardım Vakfı (İHH) tarafından organize edilen, içinde Türkiye'den Mavi Marmara gemisinin de bulunduğu üç yolcu, üç kargo gemisinden oluşan, dünyanın değişik ülkelerinden gönüllü ve aktivistlerle birlikte insani yardım malzemeleri taşıyan Filo, 2010 yılının Mayıs ayında Gazze'ye doğru yola çıkmıştır.

İsrail, Filo'nun Gazze'ye gitmesine müsaade etmeyeceğini, gerekirse müdahale edeceğini bildirmiştir.

31 Mayıs 2010'da İsrail Silahlı Kuvvetleri Filo'ya müdahalede bulunmuş, tüm gemilere el koymuş ve Mavi Marmara gemisinde bulunan dokuz Türk vatandaşını öldürmüştür.

Bu saldırı sonrasında Türk-İsrail ilişkileri hızlı bozulma sürecine girmiştir. Türkiye, saldırı dolayısıyla İsrail'in kendisinden özür dilemesini, hayatını kaybedenler için tazminat ödemesini ve Gazze ablukasını kaldırmasını şart koşmuştur. Ancak bunların hiçbirisi gerçekleşmemiştir.

Bu konuyu ele almak, incelemek ve rapor hazırlamak için, BM Güvenlik Konseyi tarafından, dört kişilik bir komisyon kurulmuştur. Komisyon şu kişilerden oluşmuştur: Her ikisi de hukukçu olan Yeni Zelanda'nın eski başbakanı Geoffrey Palmer ve Kolombiya'nın eski başkanı Alvaro Uribe'nin yanı sıra Türkiye'yi temsilen emekli büyükelçi Özdem Sanberk ile İsrail'i temsilen Joseph Ciechanover Itzhar.

Palmer Raporu, 2 Eylül 2011'de yayınlanmıştır. Rapor, İsrail'in Gazze Şeridi'ne uyguladığı deniz ablukasını hem yasal/meşru (legal) hem de uygun/yerinde (appropriate) görmektedir. Bu görüş, İsrail'in ablukayı savunurken kullandığı argümanlarla uyuşmaktadır. Zira İsrail, ablukayı Hamas ve diğer Filistinli gerillaları deniz yoluyla engelleme tedbiri olarak görmekte ve bunu güvenliği açısından elzem kabul etmektedir. Rapor İsrail'in bu argümanını yasal ve uygun olarak değerlendirmektedir.

Palmer Raporu, dokuz Türk vatandaşının öldüğü Mavi Marmara saldırısı sebebiyle İsrail'in aşırı güç kullandığını ancak uluslararası hukuku ihlal etmediğini; şiddet ve kargaşanın sorumlusunun ise hem İsrail hem de gemideki aktivistler olduğunu belirtmektedir.

Söz konusu rapor, İsrail tarafından memnunkla karşılanmıştır. Zira Rapor'da İsrail'in askeri müdahalesi aşırı güç kullanımı dolayısıyla kınanmış buna karşılık uyguladığı abluka meşru kabul edilmiş, sorumluluk ise İsrail kadar Türk aktivistlere de yüklenmiştir.

Türkiye, Rapor'dan hiç memnun olmamış ve onu "yok" saydığını ifade etmiştir.

BM İnsan Hakları Konseyi için hazırlanmış olan ve 13 Eylül 2011'de yayınlanan uzmanlar raporu, Gazze ablukasının gayrimeşru ve kabul edilmez olduğunu ortaya koymuştur. Bu gelişme Türkiye'nin politikalarıyla paralel ve memnuniyet vericidir. Zira bu rapor Türkiye'nin görüşleriyle mutabık ve uluslararası hukuka uygundur. Bu sebeple bu rapor ve hazırlanmasında esas teşkil eden insan hakları ve insani hukuk kuraları çerçevesinde Gazze'deki durumun ele alınması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan rapor, beş bağımsız uzman (özel raportör) tarafından hazırlanmıştır. Bu özel raportörler değişik konularda uzman ve sorumlu kişilerdir: Olivier De Schutter gıda hakkı özel raportörüdür. Anand Grover, en üst standartta beden ve ruh sağlığı hakkı, Catarina de Albuquerque, sağlıklı içme suyu ve koruyucu hekimlik hakkı, Maria Magdalena Sepulveda Carmona aşırı fakirlik ve insan hakları, Richard Falk ise 1967'de işgal edilmiş Filistin topraklarındaki insan haklarının durumu özel raportörüdür.

Söz konusu bağımsız uzmanlar, Palmer Raporu'nun Gazze ablukasını meşru bulmasını eleştirmektedirler. Bağımsız uzmanlara göre deniz ablukası, sivilin insan hakları üzerinde büyük ve orantısız etkiler yapan İsrail'in Gazze'yi kapatma/çevreleme politikasının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu sebeple Palmer Raporu deniz ablukasını meşru sayarken bu gerçeği görmezden gelmiştir.

Bağımsız uzmanlar, "Dört yılı aşan ablukanın bir sonucu olarak, 1.6 milyon Filistinli kadın, erkek ve çocuk temel insan haklarından mahrum bırakılmakta ve topluca cezalandırılmaktadırlar. Bu durum, uluslararası insan hakları ve insani hukukun açık bir ihlalidir." demektedirler. Dolayısıyla İsrail ablukasının Filistinli sivillere büyük zararlar veren insani bedeli bulunmaktadır.

BM bağımsız uzmanlarına göre "yarısından fazlasını çocukların oluşturduğu Gazze'deki si-

vil halkın haysiyet ve asgari refahını sağlayacak kararlı adımlar atılmalıdır. Gazze ablukasına hemen son verilmelidir. Gazze halkına uluslararası hukuka uygun koruma verilmelidir.”

Uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insani hukuka göre, işgal altında bile Gazze halkı, normal yaşam ve bunun devamlı gelişmesi hakkına sahiptir. Bu hak, sağlık hizmet ve imkanlarıyla birlikte normal, yeterli gıda ve temiz, ulaşılabilir, yeterli suya sahip olmayı kapsamaktadır. Gazze halkının en üst düzeyde bedensel ve ruhsal sağlık koşullarına sahip olma hakkı da vardır. Bununla birlikte bu insanlar uzun yıllardan bu yana ortalama değerlerin çok altında olan ve gittikçe azalan standartlar ile çok ağır koşullar altında yaşamaktadırlar.

Gazze'deki gıda durumuna bakıldığında, Gazze halkının 2/3'ü gıda güvenliği ve imkanına sahip değildir ve ablukanın “hafifletilmesi” bile bu durumu değiştirmemiştir. Gıda hakkı özel raportörü olan Oliver De Schutter insanların, aileleri için; gıda, ilaç veya su arasında kabul edilmez bir tercih yapmaya mecbur bırakıldığını da söylemektedir.

İsrail'in askeri önlemleri dolayısıyla, Gazze'nin ekilebilir topraklarının % 35'i ve balıkçılık alanlarının % 85'inden faydalanılamamaktadır. Oliver De Schutter, tarım ve balıkçılığa dayalı hayatın yeniden inşa ve gelişmesi, dış yardımlara bağlılığın azaltılması, tarım ve deniz alanlarına girişi yasaklayan tedbirlerin acilen kaldırılması için İsrail'e çağrıda bulunmuştur.

Gazze'deki su durumuna bakıldığında, bölgedeki suyun % 90-95'i sağlıklıdır ve insan kullanımına uygun değildir. Ayrıca büyük miktarda atık su doğaya bırakılmaktadır. Sağlıklı içme suyu ve koruyucu hekimlik (hıfzısıhha; sanitasyon) hakkı özel raportörü Catarina de Albuquerque, bu gerçeğin Gazze halkının sağlık ve varlığına ciddi bir tehdit olduğunu belirtmektedir. Bununla bağlantılı olarak su ve koruyucu hekimlik haklarının tam kullanımını sağlayacak acil tedbirler gereklidir. Bu kapsamda, Gazze'deki su ve hıfzısıhha sistemlerinin yeniden inşası için

gerekli malzemelerin bölgeye girişinin İsrail tarafından kolaylaştırılması öncelikli bir husustur. Aksi takdirde bu genel sağlık felaketi azalmadan artarak devam edecektir.

Özel raportör Catarina de Albuquerque, Gazze'deki yegane içme suyu kaynağı olan sahil şeridindeki yer altı sularını aşırı tahripten korumak için acil tedbirler alınması gerektiğini belirtmiştir. Yer altı sularının atık sularla kirletilmesi, aşırı kullanımı ve artmış olan tuzluluğu ileri boyutlardadır. Tehlikeli ve korkutucu olan husus, bu hayati su kaynağına verilen zararın telafisi asırlar alabilir.

Gazze'deki sağlık hizmetleri ele alındığında, uygulanan abluka Gazze'deki sağlık hizmetlerinin düzgün çalışmasını engellemiştir. Zira sağlık alt yapısının geliştirilmesini engelleyerek; tıbbi araçlar, onların bakımının yapılması ve temel ilaçların bölgeye girişine kısıtlamalar getirilmesi bu sonucu doğurmuştur.

En üst standartta beden ve ruh sağlığı hakkı özel raportörü olan Anand Grover, temel sağlık hizmetlerindeki önemli eksiklikler dolayısıyla ciddi sağlık sorunu olan hastaların Gazze dışındaki hastanelere gitmek mecburiyetinde kaldıklarını rapor etmiştir. 2010 yılının ikinci yarısında tedavi için Gazze dışına gidecek hastalara verilen izin çok az oranda artmıştır. Buna rağmen hastaların beşte biri, izin verilmemesi veya geciktirilme dolayısıyla hastane randevularına gidememektedir. Özel raportör Anand Grover; bu hastaların tıbbi imkan, araç ve hizmetlere ulaşmasının garanti edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zira İsrail Hükümeti'nin sağlık hakkına saygı göstermesi zorunluluğu, bu ülkenin sağlık hizmetlerinden eşit faydalanmayı yasaklamaması veya sınırlamaması anlamına gelir.

Gazze'deki yoksulluk incelendiğinde, aşırı fakirlik ve insan hakları özel raportörü Maria Magdalena Sepulveda Carmona, Gazze halkının maruz bulunduğu yoksulluk ve mahrumiyetin başlıca sebebi İsrail ablukasıdır, demektedir. Özel raportör, “Gazze'deki tüm giriş noktaları, kişilerin serbest dolaşımına; yatırım, endüstri

ve tarım ürünlerinin engellenmeksizin bölgeye girişine ve Gazze'de üretilen malların ihracatına açılmalıdır. Bunlar Gazzelilere, onları yoksulluktan kurtaracak ekonomik imkanları sağlayacaktır." tespitini de yapmaktadır.

Özel raportörün vurguladığı bir diğer husus, bölgeye yeterli miktarda ilaç, yakıt, alt yapının tamiri için yedek malzemenin girişinin sağlanmasının önemli ve acil bir ihtiyaç olduğudur. Bu çerçevede; çimento, kum ve diğer inşaat malzemelerinin Gazze halkına ulaştırılması gereklidir.

Uluslararası hukuk bakımından Gazze ele alındığında, bağımsız uzmanlar şunları ifade etmişlerdir: İsrail birçok uluslararası insan hakları anlaşmasına taraf bir devlettir. Bu sebeple İsrail, işgal altındaki insan hakları yükümlülüklerini Filistin topraklarında uygulama sorumluluğu altındadır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), BM'nin insan hakları kuruluşları ve işlemleri ve BM insan hakları yüksek komiserleri, Batı Yakası ve Gazze'nin tümünde uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insani hukukun aynı anda uygulanması gerektiğini devamlı olarak dile getirmişlerdir.

Raporun sonunda, bağımsız uzmanlar Gazze ablukasının uluslararası hukuku ihlal etmeye devam ettiğini dile getirmişlerdir. Bu sonuç ve tesbitin, 31 Mayıs 2010'daki saldırıyı incelemek üzere BM İnsan Hakları Konseyi tarafından atanan uluslararası grubun (international fact-finding mission) Eylül 2010'daki raporunda da bulunduğu hatırlatılmaktadır.

Bağımsız uzmanlar, siyasi liderler ve davranışları sebebiyle Gazze halkının insan haklarına saygısızlık yapılmasının kabul edilemez olduğunu dile getirmektedirler. Zira cezalandırılan Hamas hükümeti değil Gazze halkının kendisidir.

Sonuç olarak, Gazze'de yaşayan halk, İsrail ablukasını dolayısıyla insan haklarını kullanamamaktadır. Abluka, Gazze halkına ekonomik, sosyal ve kültürel hakları bakımından büyük sıkıntılar vermektedir ve Gazze halkının hayatını ve varlığını tehdit eder hale gelmiştir.

Türkiye, Gazze'de yaşanan faciaya sessiz kalmamıştır. Türkiye, bölgedeki halkın ciddi sıkıntı içinde olduğunu görmekte ve bunun sona ermesini arzulamaktadır.

Türkiye, ablukayı kaldırmaya yönelik her türlü uluslararası girişime destek olmakta ve kendisi de bu yönde girişimlerde bulunmaktadır. Zira Türkiye, Gazze ablukasını gayrimeşru saymaktadır. Bu sebeple sorunu siyasi ve hukuki platformlarda dile getirmekte ve canlı tutmaktadır. En son BM Genel Kurulu'nun açılışında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan konuya değinmiştir.

Bağımsız Uzmanlar Raporu, Gazze'de insan hakları ve insani hukuk kurallarının ihlal edildiğini söylemektedir. Buna sebep olan ablukayı uluslararası hukukun ihlali ve gayrimeşru saymaktadır.

Bu tespitler, Türkiye'nin Gazze ablukasına yaklaşımıyla benzerdir. Bu tür insani ve hukuki rapor ve görüşler Türkiye'nin Gazze ablukasına ilişkin politikasını desteklemekte ve güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

"Blockade of the Gaza Strip", http://en.wikipedia.org/wiki/Blockade_of_the_Gaza_Strip, (Erişim tarihi: 27.09.2011).

"Gaza Freedom Flotilla", http://en.wikipedia.org/wiki/Gaza_Freedom_Flotilla, (Erişim tarihi: 27.09.2011).

Hakan Taşdemir, "Gazze Ablukası: Bağımsız Uzmanlar Raporu vs. Palmer Raporu", <http://www.ankarastateji.org/yazar/hakan-tasdemir/gazze-ablukasi-bagimsiz-uzmanlar-raporu-vs-palmer-raporu/>, (Erişim tarihi: 27.09.2011).

"How can Israel's blockade of Gaza be legal? – UN independent experts on the "Palmer Report"", <http://www.srfood.org/index.php/en/component/content/article/1-latest-news/1594-how-can-israels-blockade-of-gaza-be-legal--un-independent-experts-on-the-palmer-report>, (Erişim tarihi: 27.09.2011).

TÜRK DIŞ POLİTİKASINI ETKİLEYEN YENİ GLOBAL AKIMLAR VE STRATEJİK DEĞİŞİKLİKLER

Prof. Dr. Oya Akgönenç

Ufuk Üniversitesi, Siyaset Bilim ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

2010 yılının son aylarından itibaren Orta Doğu bölgesinde başlayan halk ayaklanmaları ve toplumsal değişimler halen devam etmektedir. Batı medyası, sürümünü arttırma gayreti içinde bu olaylara çarpıcı bir isim vermeye çalışmış, yazarlar da bu isme rağbet göstermiştir. Böylece olaylar “Arap Baharı” olarak adlandırılmıştır. Oysa ki olayların “Bahar” tanımının uyandırdığı ümit veren olumlu gelişmelerle bir ilgisi yoktur. Olayların Magrib (Kuzey Afrika) bölgesinde başlamasından bu yana sekiz aydan fazla vakit geçmiştir. Gelişmeler, beklenen sonuçları verememiştir. Değişmeler olmuş fakat halkın beklediği türden *gelişme, iyileşme ve Bahardan sonra gelen bereket ve Yaz rahatlığı gerçekleşmemiştir*.

• *Mağrib Olaylarının Gelişimi:*

(1) Arap Baharı olarak adlandırılan Halk Ayaklanmaları, her hangi bir Baharı müjdeleyecek türden değildir. Sonuçları itibariyle de adeta, “*İlk Bahar*” değil de “*Son Bahar*” gibi olmuşturlardır.

(2) Bu halk ayaklanmaları yeknesak değildir. Geniş bir çerçeve içine konularak tahlil edilemezler. Belli ülkelerde büyük değişiklikler göstermektedirler.

Mağrip olarak bilinen Kuzey Afrika Arap ülkelerinde hiç beklenmeyen tarzda halk hareketleri başlamıştır. Batı medyası Tunus’ta başlayan bu olaya “Yasemin İhtilali” adını takmıştır. Bu ayaklanma kanla, ateşle, şiddetle yoğrulmuş

olup, Tunus olayları bir *halk devrimi* niteliği taşımaktadır. Ayaklanmalar, dalga dalga bölgenin diğer ülkelerine de yayılmıştır. Gelişmeler adeta Çarlık Rusya'nın 1917 Komünist ayaklanmasını akla getirmektedir. Ülkesini terk eden Cumhurbaşkanı Bin Ali'nin durumu ise, despot liderlerin sonlarının ne kadar zavallı ve acıklı olduğunun bir göstergesi olmuştur.

Tunusu, Cumhuriyet olmasına rağmen despotça adeta bir krallık gibi yöneten, Fransa'nın getirdiği laik rejimi, Fransada'kinden daha da katı şekilde uygulayan Bin Ali, sonunda kurtuluşu karısı ile Tunus'tan kaçmakta bulmuştur. Kaçarken de yanlarında da bir buçuk tona yakın altın götürmüşlerdir. Ayrıca, 12 milyar dolarlık mal varlığına Fransızlar tedbir koymuştur.

Mısır'da ki durum da bunun benzeridir. Otuz yıldır başta olan Hüsnü Mübarek ülkeden kaçmamıştır ama muazzam bir servet biriktirmiştir. Şu anda hem yargılanmaktadır, hem de Mısır idaresi Mübarek ailesinin elindeki muazzam servetin Mısır halkına iadesi için gayret göstermektedir.

Ortadoğu bölgesinde ki bir çok liderin durumu da aynıdır. Ülke zenginlikleri sadece küçük bir zümrenin elinde ve kullanımında kalmış, halkın büyük çoğunluğu günde sadece birkaç dolarla (günde yaklaşık 4-5 tl) geçinmek gibi çok zor ekonomik şartlarda yaşamaya zorlanmıştır. Ülkelerin çoğunda halk, *fakirlikten, işsizlikten ve hayat pahalılığından ezilip, kavrulmuş ve hiç bir hal yolu, ümit kapısı kalmayınca da sokaklara dökülmüştür.*

Mağrib ülkelerindeki ayaklanmaların sebepleri:

Sosyal adaletsizlik, gittikçe artan işsizlik, ülkede pekçok şeyin hak ve adalete göre değil de "rüşvete göre" işlemesi ve ortada adil bir düzenin olmaması baş sebepler olarak gösterilebilir. Yönetici ve siyasetçilerin sürekli olarak sadece şahsi kazançlarını düşünmeleri, sürekli zenginleşmeleri ve buna karşılık halkın rahat ve yaşa-

mında hiç bir ilerleme ve iyileşmenin olmaması da büyük bir etkidir.

1881 den beri Fransa ve İngiltere'nin etkisi altına giren bu eski Osmanlı toprakları, 20. yüzyılın başından itibaren bu ülkelerin sömürge idaresi altında girmiştir. Bu siyasi manda altında yarım asırdan fazla yaşayan Mağrip ülkelerinde ve bölgenin genelinde zamanla bir "sömürge kafası" hakim olmuştur. Halkın demokratik gelişimi ise adeta durma noktasına ulaşmıştır. Bu gün birçok Mağrip ülkesinde ibadet, fikir ve söz hürriyeti olmayıp, dindar insanlar büyük baskı altına alınmışlar veya ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır.

Devlet ve hükümetler iş üretmemiş, mevcut işler de belli zamanlar için kişilere adeta "kiralanmıştır". Bu ülkelerde "orta sınıf" erimiş, yok olmuştur. Kısacası ekonomik, mali sıkıntı ve dar boğazların yanı sıra manevi değerlerin de yozlaşması veya baskı altında kalması bugünkü ihtilallerin zeminini hazırlamıştır. İletişim ve internet çağının gelişmesi ile kitleler etkilenmiş, teşkilatlanmış, TV ve Radyo gibi iletişimin hakim olduğu çağımızda bu vasıtalarla yararlanarak dünya çapında etkili olacak hareketler başlatmışlardır.

Şu anda, ayaklanmalar sonucunda ülkeyi veya idareyi bırakan eski liderlerin yerine gelen kişiler, yıllarca o diktatörlerin sadık arkadaşları olan kişilerdir. Sadece "*yeni bir yüz*" olarak yönetimi ele almış, ama kafa yapısı ve idealler aynı kalmıştır. Bu kişilerin yönetiminde, köklü bir yeniliğin yapılabilmesi mümkün değildir.

Önemli ayrıntılar:

- Olayların ortasında beklenmedik yerlerde, hükümet dairelerine ateş edilerek, halk galeyana getirilmiştir. Bu kıskırtmayı yapanlar ele geçirilince bunların Arap olmayıp, Avrupa'lılar oldukları görülmüştür. Oraya "yaban domuzu avlamaya geldiklerini, onun için silahla dolaştıklarını" söyleyerek kurtulmaya çalışmışlardır. Aynen

1911-14 arası, Arap aşiretlerini Osmanlı'ya karşı isyana teşvik eden Lawrence gibi.

- Bu halk hareketlerinin belli bir lideri bulunmamaktadır. Daha çok “kollektif direniş” olarak çeşitli kuruluş ve derneklerin tertiplediği olaylar olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile bastırılmaları ve kontrol altına alınmaları da daha zor olmaktadır.
- En önemlisi de başlangıçta zannnedildiği gibi ABD tarafından “BOP çerçevesinde” hazırlanmış olaylar değildir. Bu ayaklanmaların çoğunda, ABD adeta hazırlıksız yakalanmış olup, gelişmelere göre politika belirlemeye başlamıştır. Mesela, Tunus ve Mısır olayları başladığında uzun süre sessiz kalmış ve sonradan “halkın haklı taleplerinden yana olduklarını” belirten bazı beyanlarda bulunmuşlardır. Daha çok “bekle- gör” politikası izlemişlerdir.
- Dikkat edilmesi gereken husus, bu ayaklanmalarda en faal olanların Avrupalılar olmasıdır. Fransa, İngiltere, İtalya, Hollanda gibi ülkelerin adamları veya ajanları her olayın içinde bulunmuşlardır. Bunun en çarpıcı örnekleri Tunus ve Libya'da görülmüştür.

• *Ayaklanmalarda ki farklılıklar:*

Her ne kadar, olaylar genelde “Arap Baharı” olarak adlandırılrsa da, aralarında sapma kaydedenler olduğu görülmektedir:

1- Bunlardan birincisi **Bahreyn** dir. Burada olaylar daha çok bir mezhep çatışması düzeninde gerçekleşmiştir. Küçük bir sünni lider kadrosu ile geniş bir Şii halk ve çalışanların ekonomik ve mezhep çatışması halini almıştır. Bu son derece tehlikeli bir gelişme olup, ne yazık ki Irak savaşının başlamasından bu yana ABD tarafından adeta teşvik edilen bir durumdur. Irak'ta mevcut bulunan Sünni, Şii çatışması, sadece ülkeyi işgal eden ABD ve Avrupa güçlerinin işine yaramıştır. Onlar kendi aralarında çatışırken veya savaşta işgale karşı işbirliği yapmaktan imtina ederken,

dıştan gelen güçler ülkenin tümünde kontrol kurmayı ve devam ettirmeyi başarmışlardır. 2003'ten beri bu durumda değişiklik olmayıp, bu çatışma Orta Doğunun diğer taraflarına da yayılma istidadı göstermektedir. Ne var ki, bu durumdan karlı çıkan İran olmaktadır. Şii etkisi özellikle Mezapotamya bölgesinde ve Basra Körfezi etrafında artmaktadır.

2- Bir diğeri **Suriye'dir**. Suriye'de yukarıdaki olayın tam tersi gerçekleşmekte olup, küçük bir (%9) Nuseyri grubun, yaklaşık %90'lık bir Sünni gruba tahakküm etmesi sonucunda olaylar artık patlama noktasına varmıştır. Burada, iktidarını 32 yıldır bu şekilde “demir yumrukle” yürüten Esad ailesi ve etrafında ki grup, kendilerine yöneltilen dostane tavsiyelere ve tüm tenkitlere, kulak asmamaktadırlar. Esad idaresi haşin uygulamalarından vazgeçmemektedir. Ayaklamalara rağmen zulm ve baskı devam etmekte ve hiç bir değişiklik gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla olayın “Bahar” olacak tarafı kalmamış, kanlı, katliam ve “Kış” ölümü haline gelmiştir.

3- **ABD** tenkit, hatta tehditlere rağmen çok fazla birşey yapmamaktadır. Bu gözden kaçmamalıdır. ABD, daha çok bölgede ki diğer ülkeleri teşvik etmektedir bu konuda çok dikkatli olup, stratejiyi doğru belirlemek gerekmektedir. Bu gün Türkiye böyle bir tuzağa düşüp, yardım için müdahale etmeye kalkarsa, yarın da başkaları, bazı yardımlar için, Türkiye'ye girmeyi planlayabilir.

4- **İsrail'in** bu konuda hiç sesi çıkmamaktadır. İsrail, Golan tepeleri konusunda Suriye ile çekişme halinde olduğu halde Esad rejiminin gitmesini pek istememektedir. Tanıdığı ve ne yapacağını tahmin ettiği bir “düşmanı”, ne yapacağını bilemediği bir yeni düşmana(müslüman kardeşler grupları) tercih etmektedirler. Şu anda İsrail'in çekindiği düşmanı zaten Esad idaresi ezmektedir. Bu da İsrail için tercih edilir bir durumdur. Bu denklem de gözden kaçmamalıdır.

5- Suriye'ye, Irak'ta olduğu gibi müdahale etmekte kolay değildir. **Rusya ve Çin** Suriye'nin arkasında durmakta ve bir müdahale talebi geldiği takdirde Birleşmiş Milletler (BM) toplantısında bu karara karşı çıkacaklarını ilan etmektedirler. Rusya, Suriye'nin çok eski bir müttefiki olup, onu yalnız bırakmayacağını ifade etmiştir. Kaldı ki Rusya tekrar Ortadoğu'nun içinde olmak için zaten fırsat beklemektedir.

6- Suriyenin arkasında **İran da** bulunmaktadır. İran için Suriye Lübnan (Hizbullah) bağlantısı çok önemli olup, bu bağlantı Sünni Arap ülkeleri arasında bir bölünme meydana getirmekte ve bölgede İran'ın etkisini genişletmektedir.

Kısacası, Suriye olayları yüzeyde görüldüğünden veya medyada yasıldığında çok daha karmaşık ve tehlikeli gelişmelere gebe bir durum arz etmektedir. Genç Esad, kişi olarak reformları gerçekleştirmek istese bile ailesi açısından, aşireti açısından bu olay bir **"ölüm- kalım mücadelesi"** olarak görüldüğünden, bunu yapmasına izin verilmeyecektir.

Dikkat edileceği gibi Orta Doğuda hem **küresel güçler** ve hem de **Bölgesel güçler** mücadele etmektedirler. Dolayısı ile Türkiye, bu gelişmeler karşısında kendi parametrelerini dikkatle çizmeli ve stratejisini fevkalade bir ihtimamla geliştirmelidir. Türkiye bazı güçler tarafından adeta tam bir **"kurt kapanı'na"** doğru itilmeye çalışılmaktadır. Bu duruma izin verilmemeli ve mutlaka bertaraf edilmelidir. Türkiye, doğru ve karşı hamleler hazırlamalıdır.

Gelişmelerin şekil değiştirdiği kırılma noktası:

Libya olayları, başlı başına farklılık arzeden bir durumdur. Burada yeni ve tehlikeli uygulamalar ve NATO'nun devreye konması olayı görülmektedir.

"Arap Baharı" olarak adlandırılan halk ayaklanmaları, Suriye'den Fas'a , Irak'tan Yemen'e kadar bütün bölgeyi sarsmaktadır. Bu sosyo-ekonomik Tsunami yıkıcı dev dalga, bölgede ki ülkelerin çoğunda mevcut olan "tek adam" rejimleri de yıkılmaya başlamıştır. Ortadoğu'da yayılan bu isyan hareketleri sonucunda uluslararası siyasi dengelerinde ve güvenlik politikalarında da önemli değişiklikler görülmeye başlamıştır. Libya'da burada ki halk hareketi, tam anlamı ile bir ülkeyi bölme hareketi haline dönüşmüştür.

Dikkate değer diğer bir gelişme de dış dünyanın tutumunda izlenmiştir. Bahreyn'de kan gövdeyi götürürken, Batıdan hiç müdahale olmamış ve hiç bir protesto yükselmemiştir. ABD'nin 5.

filo'sunun dinlenme yeri olan Bahreyn'de emir ve idareciler, halk ayaklanmasını en sert şekilde bastırmışlardır. Batı, bu olaylar karşısında, herhangi bir insan hakları ihlalden veya demokratik kısıtlamalardan Suriye'de ise de biraz protesto ve birtakım yaptırımların ötesine geçilmemiştir.

Öte yandan, **Libya'da bunun tam tersi bir tutum sergilenmiştir.**

Bu ayaklanmada "halkların demokratik haklarından, sivillerin korunmasından" bahsedilerek, isyan edenlere yardım eli uzatılmıştır. **Uluslararası egemenlik hakları çiğnenerek, egemen bir ülkeye, savaş durumu olmadan, silahlarla müdahale edilmiştir.** Libyada ki **isyancılar** Fransa, İngiltere, İtalya ve ABD gibi ülkelerden yardım istemiş ve **elde etmişlerdir.** Bu ülkeler resmen "savaşta olmadıkları" halde, Libya'ya saldırmış ve onu defalarca bombalamışlardır. (Başta itiraz etmesine rağmen sonunda NATO bağlantıları ve mes'uliyetleri öne sürülerek Türkiye de bu olayın içine katılmaya zorlanmıştır.).

Türkiye bazı güçler tarafından adeta tam bir "kurt kapanı'na" doğru itilmeye çalışılmaktadır. Bu duruma izin verilmemeli ve mutlaka bertaraf edilmelidir. Türkiye, doğru ve karşı hamleler hazırlamalıdır.

Bu saldırılar, Fransa ve İngiltere'nin yanı sıra ABD ve sonra da NATO tarafından, uluslararası hukuka dayanmadan ve ülkenin egemenliğini ihlal eder şekilde gerçekleştirilmiştir. Haftalarca süren hava saldırılarında Libya'nın hava güçlerini tahrip ettikten sonra limanlarında demirli duran savunma gemilerine de saldırılar yapılarak deniz kuvvetleri tahrip edilmiştir. İşte, ***işin püf noktası ve en tehlikeli kısmı da bu hukuksuz müdahalelerin yaygın hale dönüşmesi hususudur.*** Aslında tüm Orta-doğu ülkeleri ve halkları büyük tehlike altındadırlar. Zira, bu sapmalar sonucunda **uluslararası politikalarda tekrar "Güç'ün ve Güçlünün" hakim olduğu "19 ve 20. yüzyıl sömürgecilik politikalarına"** hızlı bir geri dönüş başlatılmış bulunmaktadır.

NATO'nun Yanlış Kullanış:

NATO bu günlerde, ana kuruluş gayesinden bir hayli uzaklaşmış bulunmaktadır. Adeta orada da bir "deviasyon" yaşanmaktadır. NATO, tam altmış iki yıl önce Komünizme karşı hür dünyayı korumak ve onları totaliter veya baskıcı rejimler altında ezilmekten kurtarmak için kurulmuş bir teşkilattır. Bu askeri teşkilat, bazı Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi kararlarını gerçekleştirmek için de devreye sokulabilmekteydi. "Soğuk savaş" yıllarında yararlı görevler ifa etmiş 1990'lı yıllarda Bosna-Hersek savaşında ve Kosova'da önemli ve faydalı görevler üstlenmiştir.

NATO 1990'lı yılların başında Sovyetlerin çözümlmesi ve Yugoslavya'nın dağılmasından yani Komünizmin yıkılışından sonra kuruluş gayesini tamamlamış, adeta hedefini kaybederek yeni arayışlar içine girmiştir. İşte bu süreçte, o za-

mana kadar ana hedefi olan "Kızıl tehlikeyi yok etme misyonu" yerine "Yeşil Tehlikeyi (İslamı)" ikame etmeye başlamıştır. Bunu yaparken de "İslami terör ile mücadele edildiğini" öne sürerek, değişik İslam coğrafyalarında "bir savaşçı güç" olarak boy göstermeye başlamış, İslam ülkelerinde büyük tahribatlara yol açmıştır.

Dünya ve ABD siyasetinde, 2001 yılında, New York'taki İkiz Kulelerin vuruluşu ile yeni bir dönem başlamıştır. Bu olaydan itibaren ABD, askeri ve siyasi dikkatini ve gücünü, Orta Asya

ve Orta Doğu'da yoğunlaştırmış bulunmaktadır. Afganistan tam 10 yıldır savaş alanı halindedir. Afganistan, Amerikan güçleri ve diğer devletlerden toplanan Koalisyon güçleri ve NATO tarafından sürekli bombalanmakta olup, askeri harekate da maruz kalmakta ve toprakları işgal altında bulunmaktadır. Olayın sonu henüz görülmemiştir.

Orta Doğu'ya gelince Irak, Amerikan müdahalesi ile 7 yıldır tam bir işgal altında bulunmaktadır. Irak'ta yaşayan halkları, gaddar bir diktatörden

kurtarmak ve gizli "kitle imha silahlarını" bularak yok etmek gibi kamu oyuna sunulan amaçlarla Irak'a giren ABD ve diğer Avrupa devletleri tam 7 yıldır orada savaşmaktadırlar. En büyük zararı Irak halkı görmüş olup, tahribat hala devam etmektedir.

Adı geçen her iki yerde de, NATO kısa bir süre sonra devreye girmiştir, halen bu ülkelerde fiilen savaşa devam etmektedir. NATO, böylece ABD'nin yükünü hafifletmekte ve onlara uluslararası "haklılık" kazandırmaktadır. Bu gelişmeler, bir NATO ülkesi olan Türkiye için zor durumlar yaratmaktadır.

NATO'nun hedefi olan "Kızıl tehlikeyi yok etme misyonu" yerine "Yeşil Tehlikeyi (İslamı)" ikame etmeye başlamış. Bunu yaparken de "İslami terör ile mücadele edildiğini" öne sürerek, değişik İslam coğrafyalarında "bir savaşçı güç" olarak boy göstermiş, İslam ülkelerinde büyük tahribatlara yol açmıştır.

Diğer taraftan Mağrip ayaklanmaları Libya'ya ulaştığında, umulmadık bir şekilde, **“isyancılara” yardım bahanesi** ile Fransa, İngiltere ve ABD'nin işe karıştığı, İtalya ve Hollanda'nın da aktif olarak isyancılara destek verdiği görülmüştür. Fransa ve İngiltere başından itibaren, Libya'yı ve özellikle de Hükümet (Kaddafi) güçlerini bombalılarak isyancılara yardımcı olmuşlardır.

Kısa bir süre sonra da ABD Tomohawk füzeleri yollayarak olaya katılmış ve ABD baskısı ile NATO devreye girmiştir. Böylece NATO güçleri de “Kaddafi güçleri”ni bombalamaya başlamışlardır. Sivil halk katledilmiş, sivil hedefler vurulmuştur.

Bütün bu saldırılar gerçekleşirken bu ülkelerin hiçbirisi Libya ile “savaş halinde” değildir. Libya hiç birisine savaş ilan etmemiştir. Yani **bu olaylar, egemen bir ülkeye uygulanan keyfi operasyonlardır**. Olayların en vahim ve en endişe verici yönü de budur.

- **Yeni Tehlikeli Uygulamalar ve Hatalar:**
- Avrupa ve Batı, yeniden 19 ve 20. yüz yılın **vahşi sömürgecilik politikalarına** geri dönmüş bulunmaktadır.
- Batının bazı ülkeleri bu **“yeni sömürgeciliği”** geliştirirken, bazı Arap ülkelerinden destek ve yardım almış bulunmaktadır. Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri bunlardan açık katılımlı olanlarıdır. Bu katılım, tam bir **“zihni esaretin”** sonu-

cudur. Bütün zenginlik ve modernliklerine rağmen, hala Avrupa devletlerine, **zihnen tutsak olmalarının bir sonucudur**.

- **Arap Birliği ve İslam Konferansı Örgütleri** de olaylar karşısında fevkalade pasif ve sessiz kalarak adeta “zımni onaylarını” vermişlerdir. Bu da, bu teşkilatların **etkisizliğinin ve cesaretsizliğinin** en bariz örneğidir.

Bütün bu gelişmelerde etken olan faktörlerden birisi de, Kaddafi'nin hiç seilmeyen bir lider olması ve dostunun bulunmamasıdır. Kaddafi'ye kızgın olan birçok lider (Arap veya diğer) içlerinden Kaddafi'nin bu duruma düşmesinden adeta memnun olmuşlardır.

Lakin, uluslararası politika ve ilişkiler **“kişisel sevgi veya nefretler” üstünden yürütülemez**. Bu çok büyük bir hata olur. Mühim ve esas olan, **bölge liderlerinin, bölgenin müşterek çıkarlarını korumak ve bölge dengelerini esas alarak karar vermeleridir**. Bugün Libya'ya ses çıkartmayanlar, muhtemelen yakın bir gelecekte aynı veya benzer durumlarla kendileri karşılaşabilirler. Zira **“gücün üstün olduğu diplomasi”**nin geri dönüşü için kapının açılışına kendileri yardımcı olmuşlardır.

- NATO, burada ki müdahalesini kolayca anlatabilecek durumda değildir.
- Türkiye, Fransız ve İngilizlerin saldırılarını kontrol altına almak amacı ile NATO'nun devreye girmesine razı olmuş ama yine de onların saldırılarının önüne geçmemiştir.

Sivil halkı koruma bahanesi ile Türkiye operasyona ikna edilmiş ama sonra NATO güçleri, istedikleri gibi, kontrolsüz şekilde saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Türkiye NATO içinde ki “veto” yetkisini kullanamamıştır.

- Hiç bir Avrupa devleti ve ABD, ihlal edilen uluslararası hukuktan veya suçsuz olarak öldürülen Libya'lı sivillerin insan haklarından bahsetmemektedir.

- Nedense, Batı güçlerinin ilgi alanı ve korumaya çalıştıkları, Libya'nın petrol bölgesinde bulunan “isyancılar” olup, hukuksuz bir şekilde o bölge petrollerini “isyancılardan” tehlikeli bir uygulama başlatmış bulunmaktadırlar.

Şu anda Libya petrollerinin %35 inin Fransızlar tarafından, geri kalan kısmının da İngiliz, İtalya, Hollanda ve ABD arasında bölüşüldüğü konuşulmaktadır. Türkiye bu bölüşmenin dışında tutulmuştur.

- Bütün bu gelişmeler, dünya ve bölge politikalarında yeni ve önemli bir döneme girildiğinin işaretidir. Bu da **Yeni Sömürgecilik** dönemidir.

• Diğer Etkenler : Ekonomik Etkenler

Dünyada ve özellikle Avrupada hissedilmekte olan Ekonomik kriz, değişiklikleri tetikleyen sebeplerin başında gelen bir faktördür. Avrupa

ekonomilerinin adeta “iflas” noktalarına gelmiş olması, ABD'nin ekonomik sıkıntıları bir türlü atlatamaması, Batı ülkelerini agresif (saldırgan) bir tutum içine sürüklemiş bulunmaktadır. Bu ülkeler dikkatlerini Orta Doğunun paraca ve kaynakça zengin olan ülkelerinin topraklarına

çevirmişlerdir. Bunun, en yeni örneği Libya'ya yapılan saldırılardır. Libya, alan olarak büyük ve yeraltı kaynakları çok zengin bir ülkedir. Nüfusu ise son derece küçüktür (6,5 milyon). Uzun yıllar, tek adam rejimi ile idare edilen halkı değişikliğe hazır bir ülke olarak, Avrupa ve Batı ülkelerine bekledikleri fırsatı sunmuştur. Avrupa devletleri de Arap dünyasında en zayıf olanı parçalayarak işe başlamışlardır. Libya, ne bu sırada ne de daha önce, herhangi bir devlete savaş ilan etmemiştir. Tam aksine birçok Avru-

Diğer taraftan Mağrip ayaklanmaları Libya'ya ulaştığında, umulmadık bir şekilde, “isyancılara” yardım bahanesi ile Fransa, İngiltere ve ABD'nin işe karıştığı, İtalya ve Hollanda'nın da aktif olarak isyancılara destek verdiği görülmüştür. Fransa ve İngiltere başından itibaren, Libya'yı ve özellikle de Hükümet (Kaddafi)güçlerini bombalıyarak isyancılara yardımcı olmuşlardır.

pa devleti orada iş yapmakta ve büyük paralar kazanmaktadır. Ama bir grup isyancının Mısır sınırı yakınında olay başlatması ile, Avrupa devletleri harekete geçmiş ve o bahane ile özellikle İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Hollandalılar ve diğerleri sıra ile olaya müdahil olmuş ve bizzat yardım ederek isyancıları desteklemişlerdir. Sonra olaya ABD ve onun ısrarı ile de NATO karışmıştır. Hepsi birlikte, Kaddafi güçlerine karşı savaşmışlardır. Şu anda ise yeni bir hükümet iş başındadır. Eylül 2011 içinde Paris'te yapılan özel Libya toplantısında, Avrupa ve dünya devletlerinin Libyalılara nasıl yardım edecekleri kararlaştırılmıştır.

Böylece Avrupa devletleri açısından oldukça yararlı iş-pazarları ve imkanları açılmış olmaktadır. İşsizlik konusunda sıkıntısı olan Avrupa devletleri için bu çok yararlı bir durumdur. Libya petrolleri gizli anlaşmalarla bölüşülmüş ve “aslan payını” da saldırıları yöneten Fransa tarafından alındığı söylentileri bu toplantılarda ısrarla dile getirilmiştir. Fransanın cevabı ise, **“bu durum savaş ganimetidir. Konuşulacak bir şey yoktur”** şeklinde çok ilginç ve düşündürücü bir cevap olmuştur. Dünya ve

olmayıp, yavaş yavaş artan ve şimdilerde kendini daha çok belli etmeye başlayan bir tutumun, tehlikeli bir akımın habercisidir. Bu olay, Batı dünyasının içine girdiği tehlikeli dönemi ve toplumsal ruh halini açıkça gözler önüne sermektedir.

- Olayların gelişimini bütün İslam alemi ve Türkiye dikkatle izlemelidir. Çünkü Avrupada ve genel olarak Batı’da tehlikeli işaretleler belirmeye başlamıştır.

Libya petrolleri gizli anlaşmalarla bölüşülmüş ve “aslan payını” da saldırıları yöneten Fransa tarafından alındığı söylentileri bu toplantılarda ısrarla dile getirilmiştir. Fransanın cevabı ise, “bu durum savaş ganimetidir. Konuşulacak bir şey yoktur” şeklinde çok ilginç ve düşündürücü bir cevap olmuştur. Dünya ve bölge politikaları adeta yeniden 19. Yüz yıl Güç Politikaları şekline dönüşmüştür. Batı artık yeni bir Sömürgecilik dönemine girmiş bulunmaktadır.

bölge politikaları adeta yeniden 19. Yüz yıl Güç Politikaları şekline dönüşmüştür. **Batı artık yeni bir Sömürgecilik dönemine girmiş bulunmaktadır.**

- **İslamafobya ve Zenafovbya(İslam Korkusu ve Yabancı Düşmanlığı):**

Değişmekte olan Avrupa:

Norveç’te ırkçı,İslam düşmanı ve Mason bir genç pekçok masum insanı öldürdükten sonra tutuklanınca ,soğukkanlılıkla “...toplumları uyandırmak ve kitlelerin dikkatini gerçekler üstüne çekmek için ‘korkunç ama gerekli olan eylemlerin’ gerçekleştirilmesinin şart olduğuna inandığını söylemiştir. Yaptıklarını inkar etmemekte ve pişman olmadığını söylemektedir.

- Bu eylem kesin olarak münferit bir olay

- Avrupa’da ve dünyada sinsice artırılan bir İslamafobya (**İslam düşmanlığı**) görülmektedir. Norveç’te yapılan bazı gösteri yürüyüşlerinde, Norveçli gençlerin eski Haçlı şovalyeleri gibi giyinmeleri, o günlere olan özlemlerini belirtmektedir.
- Avrupada ve özellikle Batı dünyasında ırkçılık, yabancı düşmanlığı (**xenophobia**) şeklinde tezahür etmekte ve gittikçe yaygınlaşmaktadır. Batı parlamentolarında ırkçı partilerin (neo-Nazis) temsilci sayıları artmaya başlamıştır.
- Özellikle Avrupada yeni bir sömürgecilik hırsı (**neo-colonialism**) ve sömürgecilik girişimi başlamış ve uygulamalar adeta “açık bir politika” haline gelmiştir. (Libya örneğinde olduğu gibi)

- Küreselleşen ve maddiyatın kölesi haline gelen dünyada, bu gidişatı önleyecek yeterince güçlü **manevi denge unsurları** bulunmamaktadır.

Artmakta olan İslam korkusu (İslamafobya)

Avrupa'nın bir çok ülkesinde İslamafobya (İslam korkusu ve düşmanlığı) kendini açıkça hissettirmeye başlamıştır. Özellikle 2005 yılından sonra bu "korku ve düşmanlık" tırmanışa geçmiştir. Yeni Papa, 2005 yılında göreve gelince makam adı olarak kendisine "Benedictus" adını seçmiştir. Benedictus yani "yeniden düzenleyen, iyileştiren" anlamına gelen bu isim, yeni papanın çalışma planlarına ve hedeflerine uygun bir isimdir. Papa, 2000'li yılları "Asya'nın Hristiyanlaştırılması" yılları olarak ilan etmiş bulunmaktadır. Bunlar, Vatikanın kendi ilan ettiği hedefler arasındadır.

Diğer taraftan, Avrupa ülkelerinde "işçi" olarak bulunan grupların ekonomik düzeyleri geliştikçe, Avrupa ülkelerine daha çok entegre olup, çocuklarının eğitim seviyesi yükseldikçe bu "misafir işçiler" artık bir yük olarak görülmeğe başlanmıştır. Avrupalı yerli gençler, işçilerin okuyan ve iyi iş bulan çocuklarını, "**kendi işlerini kapam yabancılar**" olarak görmeye başlamışlardır. Misafir işçilerin o zamana kadar sağladığı fayda ve hizmetler unutulmuş ve toplumda artan bir düşmanlık başlamıştır. "Misafir işçi"lerin büyük bir kısmı Müslüman ülkelerden gelmiş kişiler olup, bunların arasında da çok sayıda Türk bulunmaktadır. Müslümanların Avrupa'da kaldıkları yıllar uzayıp, nüfusları da arttıkça, manevi ihtiyaçlarını karşılamak için camiler yapmaya, dini eğitim merkezleri açmaya başlamışlardır. Son yıllarda bu gayretler de göze batmaya ve özellikle de minarelere karşı tepki oluşmaya başlamıştır. Avrupa ve Batı'da ki değişikliklerden bir kaç örnek vermek gerekirse:

- İsviçre'de camii'lerin yanına minare yapılması "şehrin silüetini değiştiriyor" gerekçesi ile yasaklanmıştır.

- Avusturya bu yasağı aynen almış ve uygulamaya başlamıştır.

- Danimarka, Hollanda gibi yerlerde İslam korkusu ve düşmanlığı aşırı noktalara taşınmış ve Karikatür krizi (peygamberin karikatürü) buralarda patlak vermiştir. Yerel hükümetler bu olayları toleransla karşılamışlardır.

- ABD'de Florida'da bir rahip, kendisine yapılan bütün uyarılara rağmen merasimle Kuran-ı Kerim yakmıştır.

- Norveç'teki mason ırkçı genç ise, artık tüm Müslümanların bu topraklardan (Avrupa'dan) kovulması ve Haçlılar dönemindeki "Tapınak Şovalyeleri"nin yaptığı gibi Müslümanlarla sonuna kadar mücadele edilmesi gerektiğini, 1500 sayfalık bir Manifesto ile açıklamıştır.

- İsveç, Norveç, Danimarka, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde yeni Nazi (Neo-Nazi) partiler güç kazanmaya ve popüler olmaya başlamıştır.

- Yunanistan, Atina'da camii yapma iznini ancak şehir dışında sanayi bölgesinde yapılmak üzere vermiştir.

- Biraz daha geriye gidilirse, Bosna-Hersek'te, Srebrinaca'da 8000 Müslüman erkeğin katli de Hollanda'nın koruması altındaki bölgede bizzat Hristiyan Sırplarca yapılmıştır.

Bunun yanı sıra tanınmış siyasilerin ve yazarların söylemleri hatırlanmalıdır:

- Margaret Thatcher (eski İngiliz Başbakanı), NATO'nun yeni görev konsepti içine "İslam terörünü ve İslamla mücadeleyi koymuştur.
- Sarkozy (Fransa Başbakanı) İslam ülkelere büyük bir hırs ve öfkeyle saldırmaktadır. (Libya örneği) içeride de ise müslüman öğretmenlerin baş örtüsü takmalarını yasaklanmıştır.

- George W. Bush (eski ABD Başkanı) İkiz Kulelerin vurulma haberi üzerine “Haçlı seferleri başladı” diyerek harekete geçmiştir. Afganistan ve Irak’ın işgalleri onun emri ile 2001 ve 2003’te gerçekleştirilmiştir.
- Salman Rüştü (Şeytan Ayetleri)nin yazarı, Hint’liyi İngiltere koruma altına almıştır.
- Fransa İçişleri Bakanı Claude Gueant, koyu bir Müslüman alehtarı olarak bilinmektedir. En sonki eleştirileri namaz kılanlar hakkında olmuştur.
- **Neo- Kolonializm veya yeni Sömürgecilik :**

Batı ve Avrupa ülkeleri, başka ülkeleri sömürmek üzere geliştirdikleri **“sömürgecilik politikalarının”** sosyal ve psikolojik alt yapısını “ırkçılığa” dayandırmaktadırlar. Ne var ki, özellikle 1960’li yıllardan itibaren bu sömürgelerini kaybetmeye başlamışlardır. Durum, 2000’li yıllardan sonra daha da inişe geçmiş olup, bugün Avrupa devletlerinden bazıları ekonomik iflasın eşiğindedirler.

Avrupa ülkelerinde ekonomik durum bozuldukça, aralarında ki “yabancıların” da en az kendileri kadar rahat yaşayabilmeleri, çok çalışarak işlerini genişletmeleri, Avrupada ki bazı kurum ve kişileri rahatsız etmeye başlamıştır. Bu durum, Avrupa ülkelerinde ki “ırkçılığı” ve “yabancı düşmanlığını” kamçulamıştır. Yeni-nazi hareketler ve aşırı sağcı partilerde hızlı bir artış görülmüştür. Avrupa ve Batıda, birçok yerde, ırkçılık ve koyu dini taasup (islamafobyaya) birbiriyle kaynaşarak, **tehlileli bir “sosyal ayrışım”** yaratmaya başlamıştır.

Buna, bir de **“sömürgecilik isteği ve içgüdü”** karışınca, bu üçlü karışım Avrupa devletleri içinde **sosyal dengeleri alt-üst edecek bir silah** haline dönüşmüştür. Bu durum ve uygulamanın en çarpıcı örneği günümüzde devam eden Libya savaşıdır. Fransız,

İngiliz, Hollanda ve İtalya ile birlikte ABD’nin Libya’ya saldırması ve NATO ile müdahaleye devam etmeleri, adeta “Libya’nın kolonileştirilme” sürecidir.

Küreselleşen dünya ve Kapitalizmin baskısı artmaktadır. Küreselleşme, maddiyatcılığın herşeyin üstüne çıktığı bir ekonomik denge olarak her yerde kendini hissettirmektedir. Bu hem yeni sömürgeciliğe, hem ırkçılık ve “yabancı düşmanlığına” ve bu arada da “islam düşmanlığına” zemin hazırlamaktadır. Bugün Norveç’te gerçekleşmiş olan menfur olay sadece bir “çılgın”ın münferit bir eylemi değildir. Bu olay, adeta, dünyada başlamış olan yeni bir akım ve dönemin **haberci işareti, uyarı ateşi** olarak kabul edilmelidir. Tehlike tam olarak anlaşılmalı ve hızla karşı önlemler alınmalıdır. Tehlikeli gelişmelere karşı hazırlıklı olunmalıdır.

Türkiye, bütün bu değişimlerden etkilenmekte olup, her an tetikte olmalı ve değişimleri dikkatle izlemelidir.

Türkiye, müteffiki olan devletlerle çalışırken, kendi çıkarlarını en ön safta tutmalı ve müttefik olmanın mecburiyetlerini yerine getirirken, kendi ülkesinin de öz çıkarlarının asla zedelenmemesi için tüm gayreti göstermelidir.

Yabancıların teşviki genelde “Türkiye’yi bulunduğu bölgede yalnızlaştıracak ve onu tamamen Batı’ya bağımlı kılacak türdendir. Oysa, Türkiye’nin tarihi ve kültürel bir mirası ve tabii bir etki havzası mevcuttur. Yabancıların buraya müdahale etmesine veya Türkiye’yi bu tabii hakkindan ayırmasına izin verilmemelidir.

En çok da sürekli övmelerle, Türkiye’ye aşırı güven veren ve sonra da en tehlikeli maceralara sokmak isteyen müttefik ve dostlara karşı fevkalade temkinli ve müteyakkız olmakta büyük yarar vardır.

TÜRKİYE'DE REJİMİN ANAYASAL KURGUSU BAĞLAMINDA EKONOMİK VE POLİTİK YAPILANMA

Cemil Ertem
Gazeteci Yazar

Türkiye birçok açıdan çok önemli bir sürece giriyor. Başbakan Erdoğan'ın dediği gibi 29 yıllık bir darbe sürecini anlatan 12 Eylül Anayasası'nın yerine yeni bir anayasa yapmak hiç şüphesiz bir başlangıcı ifade ediyor. Memur-Sen, 81 ilde yaklaşık 50 bin kişinin katıldığı 'Yeni Anayasa' anketi ve çalışmasını 'Sahadan Yeni Anayasa' başlığı altında, bir süre önce, açıklamıştı.

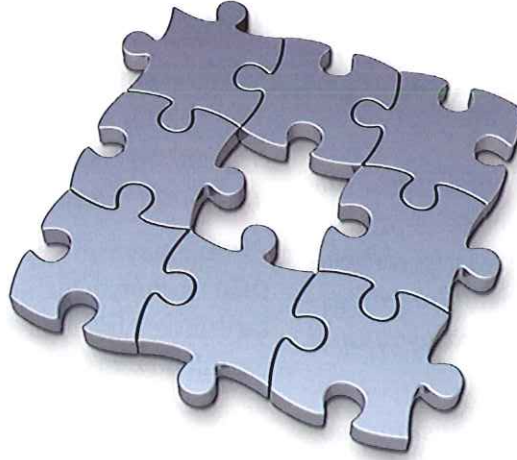
Çok çarpıcı sonuçları yansıtan bu kapsamlı çalışmada 81 ilde her kimlikten, görüşten yurttaşlar, yeni bir anayasa yapılmasını isterken, bu yapım sürecine katılmak istediklerini de büyük bir çoğunlukla dile getirmişler.

Bir toplum, geçmişe sünger çekip yeni bir başlangıç yapmak istemese yeni bir anayasa talep eder mi? Şüphesiz hayır... Bütün anayasalar bir başlangıcı ve bu başlangıcın uzlaşısını ifade eder. Türkiye'de, darbe anayasaları dâhil olmak üzere, yüz yılı aşkın süredir yapılan anayasalar, toplumun değil, devletin ve onun bürokrasinin değişen koşullara ayak uydurma metinleri olmuş ve bunları gerçekten bürokratlar 'uydurmuşlardır.' Şimdi ilk defa halk kendi anayasasını yap-

mak istiyor. Bu, bir yeniden başlama ve geçmişin kötülüklerinden kurtulma iradesi aynı zamanda. Anayasalar sosyal sınıfların talebi ve mümkün olan en yüksek uzlaşısı ile oluşturulursa barışçı ve kalıcı olur. Memur-Sen'in araştırmasında

yeni anayasayı, en yüksek gelir grupları ile en düşük (yoksul) gelir grupları en çok istiyor. Bu bize çok anlamlı bir başlangıç işareti veriyor. Yani toplumun en yoksul kesimleri ile, yeni dönemin sermaye birikimini üstlenecek kesimleri, eskiye sünger çekip, deyim yerindeyse yeni bir cumhuriyetin ilk adımlarını atmak istiyorlar.

Türkiye'de yeni Anayasa oluşturulması süreci, yalnız oluşacak Anayasa'nın içeriği bakımından değil, Anayasa'nın şekilsel yapım süreci olarak da, en az içerik kadar, önemlidir. Çünkü Türkiye'de Anayasalar şimdiye değin 'yukarıdan' bürokratik süreçlerle yapılmış ve bunun doğal sonucu olarak, bir müddet sonra, sosyal ve ekonomik değişimin gerisinde kalarak toplumun cenderesi haline dönüşmüştür. Yeni Anayasa Platformu'nun (YAP) şimdiye değin, Yeni Anayasa Süreci'nde yaptığı gözlem ve çalışmalara katılan yurttaşlar; 'Yeni Anayasa geçmişe dönük hiçbir bağlayıcı hükmü içermemelidir'

görüşünü ağırlıklı olarak dile getirmişlerdir. Yeni Anayasa'nın geçmişe dönük bağlayıcı hükmü içermemesi ortak dileği, tek ırkı öne çıkaran ve bu ırka dayalı ulus-devletin ötekileştirici, ayrıştırıcı ve tekleştirici faşizan dayatmalarını ve bu dayatmaların oluşturduğu ideolojik bütünlüğü, bize göre, reddetme anlamına geliyor. Türkiye'de Anayasa süreçleri, daha önceki bahislerde belirttiğimiz gibi, dışarıyla bütünleşmiş bir sermaye birikim rejimine tekabül eder. Ancak bu sermaye birikim rejiminin sınıfsal aktörleri Anayasaları yapmamıştır. Tam aksine, hâkim sınıfsal aktörler adına Anayasaları, iktidara devlet katında ortak olan 'sivil' ve asker bürokrat sınıf yapmıştır. Böyle olunca Anayasalar bu sınıfın ideolojik metinleri olarak ortaya çıkmış ve ulus vurgusu 'ötekileştirme' ve 'düşmanlaştırma' bağlamında Anayasaların ruhuna sinmiştir.

Türkiye'de darbe ve Anayasa süreçleri birbirini takip eden ve hem siyaseti hem de sistemi bütünüyle yeniden yapılandıran süreçlerdir. Bu süreci Osman Can 'Özelleştirmeler ve Anayasa' çalışmasında şöyle özetler:

"Türkiye 170 yıl önce (1839) başlatılan ancak 1909 Anayasa değişiklikleriyle Anayasal düzeyde kurumsallaşan 100 yıllık istisna dönemini geride bırakıyor. Bu döneme yalnızca başlıklar halinde değinildiğinde kabaca aşağıdaki sıralamayı yapmak olasıdır:

Devletin askeri, idari ve adli yapısının modernleştirilmesiyle ülkenin kurtarılabilceğine inanılan dönem,

Anayasal kurumlar bazında, yani üstyapıda yapılacak değişikliklerle dağılma sürecindeki toplumun bir arada tutulabileceğine inanılan dönem,

Ekonomik liberalizasyon ile devletin gelişebileceğine inancın egemen olduğu dönem (Kuruluş dönemi-1923 İzmir İktisat Kongresi),

Uluslararası ekonomik kriz nedeniyle ve pragmatik gerekçelerle sarılınan devletçilik dönemi (1929'dan itibaren başvurulanan devletçilik),

1950 ile kaldığı yerden liberalizasyona devam dönemi,

Seçkin bürokratik odakların mistifiye ettikleri bir kuruluş efsanesinden sapmanın rövanşı niteliğindeki 27 Mayıs operasyonu ile yaşanan ve devletçiliğin esas alındığı 20 yıllık sapma dönemi,

24 Ocak kararlarının icrası niteliğindeki 1982 Anayasasıyla yola devam. 1982 Anayasa koyucularının gördüğü bir gerçek vardır: Homo-economicus yaratılmadan homo-liberalis ve homo-democraticus yaratılamazdı. Bu nedenle toplumun tüm arkaik, sosyal, dinsel, ideolojik bağlarından koparılıp, (buna korkularından, geçmişle yaşadığı sorunlardan kopmayı da ekleyebiliriz) deliberativ bir siyasal ortama hazır hale getirilmesi gerekiyordu. 12 Eylül'ün görünür aktörleri bunu göremese de, bugünün artık anakronikleşmiş bürokratik seçkinlerinin görmediği gibi, süreç bu şekilde işledi.

Yeni dönem homo-economicus'u yarattığı gibi, "homo-liberalis", ardından "homo-democraticus" ve "homo laborans et sociale"ın yaratılmasının olanaklarını yaratmıştır."

Bu Anayasal süreçler ve ekonomi, daha doğrusu sermaye birikim rejimleri, Cumhuriyet'in tarihinde birbirini, gecikerek de olsa, örten bir özellik arz etmiştir. Bugün geldiğimiz aşamada, 82 Anayasası'na sinmiş devletçi gelenekle Türkiye'nin kriz sonrasındaki yeni ekonomik büyümeyi karşılayamayacağı açıktır. Bu açıdan 82 Anayasası'nın tümüyle değişmesi hatta yeni Anayasa'nın geçmişteki tüm Anayasalardan ve onları yapan ulus-devletçi ideolojik birikimden referans almaması gerekmektedir. Çünkü Türkiye hem AB süreci bağlamında hem de Ortadoğu bağlamında sınırları aşan yeni ve reel alanları zorlayan büyüme paradigmasına geçecektir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni liberal dalganın daha büyüğü Ortadoğu devrimleri ile Türkiye'deki değişimin birleşmesi ile ortaya çıkacaktır. AB, Ortadoğu ve Büyük Mağrip bağlamı bize göstermektedir ki, Türkiye, önümüzdeki süreçte, büyük hukuki değişimleri

bu iki önemli dış dinamik baskısıyla daha erken ve zorunlu olarak yapacaktır. Çünkü Türkiye'nin son 10 yılı göstermiştir ki, AB dinamiğinin etkisi özellikle cuntacı-statükocu güçlerin etkisiyle engellenmiş. AB süreci ile ilgili yoğun olumsuz propaganda yapılmıştır. Ancak bu sürecin AB krizi ve Ortadoğu-Mağrip ayaklanmaları ile birleşmesi önümüzdeki günlerde bu iki önemli dış dinamiği, daha etkili hale getirecek ve üst-yapıdaki değişimi hızlandıracaktır. Ancak Türkiye, hem Ortadoğu'daki bu değişimleri hem de Avrupa'da kriz sonrası gelişecek önemli değişiklikleri karşılayacak süreçleri geçirmiştir.

Şimdi Türkiye'yi 12 Eylül Anayasası'na götürülen tarihin ekonomi-politik açıdan kapısını aralayalım.

'ESKİNİN' TASFİYESİNİN EKONOMİK TARİHİ: RANT DEVLETÇİLİĞİNDEN ÖZELLEŞTİRMELERE

Türkiye'de asker ve sivil devlet bürokrasisi, başından beri, suyun başını tutmuştur. Oktay Yenal buna "rant devletçiliği" der. Devlet ekonominin bir unsuru değil, kendisidir. Yine Yenal bu devletçiliği üç ayağa oturtur. Denetleme, rant dağıtma ve enflasyoncu finans ayağı. Denetleme ve rant dağıtma ayakları Osmanlıdan beri devam eden müesseselerdir.

Yani devlet elitleri, kendi çıkarları ve refahları doğrultusunda ilkönce kaynakları ve üretimi denetliyor-yönlendiriyor sonra da elde edilen artığı bir rant olarak paylaşıyordu.

Bu açıdan, Osmanlı-Cumhuriyet bürokrasisi aslında devamlılık arz eder. 1950'ye kadar devlet, denetleme ve rant dağıtma ekonomisi ile ayakta durmuştur.

Bu iki ekonomiye 1950'den sonra yeni bir kardeş gelir. Enflasyoncu finans. Aslında enflasyon, yukarıda da anlattığımız gibi, başından beri bir gelir aktarım mekanizması olarak, Türk burjuvazisini ortaya çıkarma, palazlama aracı olarak kullanılmıştır. 1950'den sonra Yenal'ın enflasyoncu finansı, ticaret burjuvazisinin bir

bölümünün sanayileşerek uluslar arası sermaye ile işbirliği yapması ve bu çerçevede öne çıkmaya başlamasını kolaylaştırmıştır. Yani 1950'den sonra ticaret burjuvazisinin en öndeki kesimi, hızla palazlanarak tekelci sanayi sermayesi konumuna terfi etmiştir.

Bu yapıya Demokrat Parti iktidarı enflasyon yolu ile kaynak aktarmıştır. Bu kesimin uluslar arası sermaye ile birlikte yatırım yaparak hale gelmesi için Türkiye'de iktidar değişikliği gerekecektir. Yani 27 Mayıs darbesi, Türkiye'de toprağa ve ticarete dayalı zenginlikten sanayiye ve uluslararası ilişkilere dayalı zenginliğe geçişin adımıdır.

Bu adım Koç'ları yaratmıştır. The New-York Times 1970'lerin başlarında Koç Holding'e ilişkin bir yorumunda "Türkiye'de iş âlemi üç sektöre ayrılmıştır. Devlet sektörü, özel sektör ve Koç sektörü" diye manidar bir yorum yapmıştır. Koç Holding bugün tek başına ülkemizde yerli sermaye birikimi yok tezini çürütmektedir. Ancak Koçlar ve benzerleri askeri ve 'sivil' bürokrasiyle ittifaklarını hiçbir zaman bozmamışlardır. Bu açıdan Türkiye'deki tekelci sermaye yapısına pekâlâ 'devletçi sermaye' diyebiliriz. İşte 1960 Anayasa'sı dâhil bütün bu dönemde yapılan üst-yapı değişiklikleri ve bu yönde atılan adımlar, bu sermaye yapısının, uluslar arası sermaye yapısı ile ittifakı ve bu ittifakın çıkarları gereği gündeme gelmiştir. Mesela bu tekelci sermaye, 1960'dan itibaren iç pazara dönük, ücretlerin görece yüksek olduğu, ürettiği malı kırdan şehirlerin çeperlerine göçmeye başlayan kitlelere satacağı yeni bir ekonomik yapılanmayı dayatmıştır.

Özellikle planlı dönem ve ithal ikameci süreç emek-yoğun bir sermaye birikimini gerektirmiştir. Bu dönem devlet kaynaklarının, aynı zamanda, Merkez Bankası ve Hazine kullanılarak yağmalandığı bir dönemdir. Ama bu süreci tabii ki tamamlayan iç pazarda görece refah ve 1960 Anayasa'sı ile sağlanan nispi 'demokrasi' ortamı olmuştur. Ama bu süreç, aynı zamanda, bir devletçi yağma düzeni de adeta kurumsallaştırmıştır. Bu sürecin sonunda Türk maliyesi,

Demirel'in o ünlü deyişiyle 70 cente muhtaç haline gelmiş ve deniz 70'lerin sonunda bitmiştir. 24 Ocak kararları bu anlamda 12 Eylül öncesi bir sonuç olarak gündeme gelmiştir.

12 Eylül'le birlikte uygulanan 24 Ocak kararları ve liberalleşme süreci, 1989'da Türk parasını koruma kanununun rafa kaldırılmasıyla, doruk noktasına varmıştır ama Türk banka ve finans sistemi bu radikal değişimi üstlenecek nitelik ve nicelikte değildir henüz. Türkiye'deki 'mali derinlik' çok yoğun sermaye girişlerini karşılayacak konumda değildi. Dolayısıyla bu şartlarda sağlanan mali liberalleşme ister istemez, yağmacı devletçi anlayışı, borsa ve diğer mali piyasalara taşımaktan başka bir işe yaramadı. Zaten bu sürecin aktörleri 2001 krizinin, finans tarafındaki, yaratıcısı olacaklardı.

Sonuçta, hızlı ve ölçüsüz "liberalleşme", 1980'li yılların ortalarına kadar yürütülmüş devletçi yağmayı bir başka biçimde sürdürüp kendi yeni zenginlerini yaratmıştır. İhale yasasının ve etiğinin olmadığı bir ülkede herhangi bir orta boy işletmenin satın alması ciddiyetinde bile olmayan özelleştirmeler devletin ve bu dönemin yeni zenginlerini yarattı. 24 Ocak'ta başlayan süreci, bir çok açıdan, homojen ve kesintisiz olarak niteleyemeyiz. Bu süreç, bütün Cumhuriyet boyunca süren devletçi yağma ile harmanlanmış ölçüsüz ve kuralsız bir "liberalleşme" ve kriz sürecidir. Doksanlı yıllarla gelen koalisyon hükümetleri ve özelleştirmeler, banka vurgunları mafya burjuvazisini tam anlamıyla ortaya çıkarmış ve bu kesimin gemi azıya alan iktidarı Doğudaki kirli savaşla, uyuşturucu kaçakçılığı ve korucu ekonomisiyle birleşerek, Cumhuriyet oligarşisinin en kanlı ve en çürü-

müş yüzünü açığa vurmuştur. 1994 krizi ve onu tamamlayan 2001 krizi bu çürümüş yağma ve finans sermayesini hallaç pamuğu gibi atarken, Türkiye yeni bir döneme, zorunlu olarak, adım atmıştır. Tabii bu sürecin ekonomik yanı böyle olunca sözüm ona 'liberalleşme' hukuk tarafına hiçbir zaman geçememiş ve bu alanda 12 Eylül aynen korunmuştur.

YAĞMACI DEVLET SERMAYESİNİN DİRENİŞİ VE YENİ SERMAYENİN DİNAMİĞİ

Anadolu'da, özellikle Kayseri, Gaziantep, Denizli, Konya gibi şehirlerde AB'ye hatta gelişmekte olan Asya ve Amerika'ya ihracat yapan, küresel dev markalarla yarışan Türk şirketleri ortaya çıktı. Bu şirketlerin ortaya çıkma ve küresel bir kimlik kazanma süreci ise çok yenidir.

Türkiye'nin geleneksel zenginleri ve aileleri bu süreçten daha da güçlenerek çıkmanın yollarını aradılar. Bu süreçte, Çukurova, Sabancı ve Koç gibi gruplar oldukça radikal adımlar atarak, arkalarından gelen "yeni" zenginlere liderliklerini kaptırmamaya çalıştılar. Ancak özellikle medya ve banka-finans alanlarında birçok yeni grup küresel desteklerle ve ortaklıklarla geleneksel sermayenin önüne geçmeyi başardı.

Öte yandan Anadolu'da, özellikle Kayseri, Gaziantep, Denizli, Konya gibi şehirlerde AB'ye hatta gelişmekte olan Asya ve Amerika'ya ihracat yapan, küresel dev markalarla yarışan Türk şirketleri ortaya çıktı. Bu şirketlerin ortaya çıkma ve küresel bir kimlik kazanma süreci ise çok yenidir.

1980'e gelindiğinde imalat sanayindeki istihdamın yüzde 35'i, katma değer de yüzde 43,5'i kamu sektöründen kaynaklıydı. Bu zamana değin, Anadolu sermayesi olarak adlandırılan yerel sermayeleri ise sanayide devlet ve büyük sermaye ile girdi-çıkı ilişkilerine girip girmemesine göre gruplandırmak olanaklı görünmektedir. Girdi-

çıktı ilişkilerinde iki farklı biçim gözlenebilir: (1) Yerelde üretilen hammaddelerin ilk aşama sınai işleminden geçirilmesinden sonra gerekli yerlere aktarılması, (2) büyük sermaye veya devlet tarafından üretilen yarı-mamul malların montaj vb. işlemlerden geçirilerek yerel-bölgesel pazara sunumu. Bunların dışında, yerel-bölgesel pazara yönelik olan gıda, dokuma, ağaç ürünleri ile taş-toprağa dayalı sanayi gibi küçük ölçekli, küçük sermayeli, düşük katma değerli geleneksel sanayilerde uzmanlaşmış bir kesimin de yaşam alanı bulabildiği, hatta bunlardan bazılarının 'orta' sayılabilecek büyüklüklere eriştiği görülmüştür.

İşte bu işletmelerin birçoğu 1980'den 2001 krizine giden süreçte, yalnız iç pazarı değil, konjonktür gereği, dışarıyı da düşünerek çok önemli adımlar atarak, Türkiye'de geleneksel sermayenin tamamlayıcısı ve bayisi olmaktan çıktılar.

2001 krizini takip eden süreçte, Anadolu'da yapılan ve çoğu KOBİ ölçülerinde olan bu işletmeler hızla kurumsallaşarak küresel rekabetin ve teknolojinin gereklerini yerine getirmeye başladılar. Özal'la başlayan bu süreç 2001 krizi sonrası ve Ak Parti iktidarları döneminde daha belirginleşerek devam etti. 1950'lerden sonra "resmen" uygulanmaya başlanan ithal ikameci dönemde, Anadolu'nun "zenginleri" İstanbul, İzmir gibi kentlere sanayici olmak için gitmişlerdi. Ancak Özal dönemi sonrası doksanlı yılların başında bu zenginler Anadolu'da yatırım yapmak için geri döndüler. Şimdi Forbes'ın zenginler listesinde göreceğiniz yeni kuşak sanayicilerin çoğu, bu süreçte ortaya çıkan sermayedarlardır.

Ancak Türkiye genelinde, 1980 sonrasında burjuvazinin iç bileşenlerindeki dengeler bakı-

mından nasıl bir değişim yaşandığına bakıldığında, sektörel açıdan finans ve ticaret sektörlerinin sanayi ve tarım aleyhine bir ağırlık kazandığı görülmektedir. Ancak, bu söylenenler, yatay ve dikey bütünleşmesini tamamlamış büyük holdingler için geçerli değildir. Büyük sermayeli sanayinin 1980 sonrasında tekelleci-oligopolcü fiyatlama sayesinde kar oranlarını önemli oranda artırdığı saptanmaktadır. Sanayi sektörünün finans ve ticaret karşısında gerilemesi daha çok küçük ve orta büyüklükteki sanayi sermayesi için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu saptama, büyük ölçüde, 2000'li yıllardan sonra hızla geçerliliğini yitirmeye başlamıştır.

Sonuç olarak, 1980 sonrası dönemde ser-

mayenin önemli oranda tekelleştiği, özellikle İstanbul'da üslenen, holding biçiminde örgütlenmiş, finans, ticaret vb. ayaklarını oluşturmuş, yabancı ortaklı kesimlerinin ağırlığını artırdığı görülmektedir. Bunun yanında, Türkiye'nin dün-

ya ekonomisi ile eklemlenme biçiminde yaşanan gelişmelere bağlı olarak, ilkönce tekstil, mobilya, gıda ve hammadde yoğun sektörlerde yoğunlaşan, daha sonra da makine ve maden gibi ağır sanayiye içeren alanlarda dış pazarlara dönük üretim yapan, küçük-orta ölçekli bir sanayi sermayesi de gelişebilmiştir.

İşte bu ikinciler hızla Türkiye'yi dünyaya bağlama doğrultusunda adım atarak, Türkiye'deki demokratikleşme sürecini desteklemiş ve son on yılda Türkiye'de dışa açılmayı ve AB üyeliği perspektifini -neredeyse- geleneksel sermayenin elinden almışlardır.

Türkiye'de dünya pazarlarıyla rekabet eden,

eski geleneksel sermayeden bir çok yönden ayrılan bu sermaye yapısı, aynı zamanda, Türkiye’de gerçek anlamda bir liberalleşmenin de yolunu açmaya başlamıştır. Yine bu süreçte, bizce bu temel gelişmeye bağlı olarak, Türk Medeni Kanunu ve Aile Hukukunda 2003’ten başlamak üzere değişiklikler olmaya başlamıştır. Yine aynı şekilde, Yeni İş Kanunu (2003) Türk Medeni Kanunu’nda mal rejimi düzenlenmesi (2004) Yeni Türk Ticaret Kanunu (2007) , Borçlar Kanunu (2008) ve nihayet referandumla gelen Anayasa tadilatı. Bütün bu değişimin arkasında dünya pazarlarında rekabet eden yeni bir burjuvazinin olduğunun altını çizmek gerekir. Ama öte yandan küresel sermayenin yeni teknoloji ve yeni ekonomi tarafını temsil eden yapıları da Türkiye’nin jeoekonomik öneminin farkına varmış ve bu bahsettiğimiz yeni girişimci-sermaye sınıfı ile işbirliği yapma yolunu seçmiştir. Bunda hiç şüphesiz, bize göre, Avrupa’nın giderek derinleşen ve siyasi bir krize dönüşen durumunun payı vardır.

Avrupa’nın krizi, hiç şüphesiz, Türkiye’nin ve Türkiye’deki bu ‘yeni sınıfın’ önemini artırıyor. Artık Avrupa’nın genişlemesi Türkiye üzerinden olacaktır. İçinde yaşadığımız kriz ortaya çıkardı ki Avrupa temel ekonomik dinamiklerini önemli ölçüde yitirmiştir. Bu önemli gelişme, sistemin yeniden yapılanmasının doğu merkezli olacağına işaretlerinden birisidir. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz: Bu kriz zenginliğin kaynağını değiştiriyor. Zenginliğin kaynağının değişmesi ise çok basit bir değişimi anlatmıyor. GM, Ford gibi yapıların var olan üretim zincirlerini değiştirmek zorunda kalmaları krizi anlattığı kadar kapitalizmin yeni dönemini de anlatıyor. Zenginliğin ancak serbest piyasa ortamında yapılacak üretimle olacağını, “Ulusların Zenginliğinde” Adam Smith anlatmıştı. Adam Smith’in kuramını oluşturduğu dönem, üretime dayalı sermaye birikimini ve “serbest rekabeti” anlatır. Bu yıllar, yani 1700’lerin başı ve sonu arasında geçen dönem, İngiltere ve Kara Avrupa’da yeni bir sistemin oluşmaya başladığı dönemdir.

Devrim niteliğinde bilimsel buluşlar, bu bu-

luşların getirdiği teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin edebiyat, müzik gibi üst düzey sanatsal alanlarda kendini göstermesi yeni bir dönemi anlattığı kadar, insanlık tarihinin en önemli ve köklü “sıçramasını” anlatıyordu. Burjuva sınıfının doğuşu ve Schumpeter’in deyişiyle yıkıcı yaratıcılığı devreye girmişti.

Yeni ticaret yollarının hızla açılması, Britanya’nın bir imparatorluk olarak yükselişi ve Amerikan kolonilerinin bağımsızlık savaşı, kapitalizmin ilk önce ticarete sonra da sanayiye dayalı egemenliğinin temellerini atıyordu.

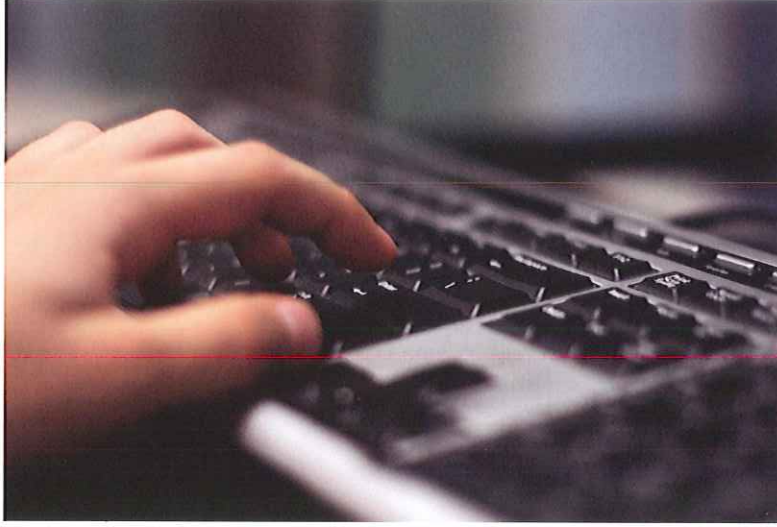
Kapitalist piyasanın kendiliğinden dengesini kapsamlı olarak anlatan bu anlamda klasik iktisadın başyapıtı sayılan Smith’in “Ulusların Zenginliği,” “zenginliğin,” önündeki en büyük engelin devletin piyasanın doğal işleyişine müdahalesi olduğunu söyler. Smith’e göre; “doğal özgürlük” ortamında devletin başlıca işlevi adalet ve hukuk düzeni, ulusal savunma ve bazı kamu kurumlarının alt-yapı yatırımlarını sürdürmesi olmalıdır. Ancak Smith zamanında tekel hakkı merkantilizmin devletten elde ettiği imtiyazlarla sınırlıydı. Teknolojiyi üreten ve teknoloji rantıyla büyüyen karteller ve emperyal devlet kapitalizmiyle Smith tanışmamıştı. Ancak kapitalizmin işleyişi Smith’in teorisini yerle bir etti.

Kara Avrupa’sı, kendi iç dinamikleriyle hızla gelişen, sömürgelerle birlikte rekabet edilemez bir ticaret ağı ve sanayi yapısı kuran Anglosakson egemenliğine karşı, devleti öne çıkaran ve kendi gecikmesini devlet kapitalizmi ve yayılmasıyla telafi eden başka bir yolu seçti.

Almanya’nın daha sonra İtalya ve İspanya’nın bu yönelimi, Smith’in serbest rekabetçi kapitalizminden çok ayrı ama daha kanlı bir dünyanın kapılarını açtı. Zenginliğin kaynağı “serbest rekabetçi” sanayi üretiminden tekeldi devlet kapitalizmine geçmişti.

1860’da Almanya, sınaî üretimin değeri bakımından, Britanya, Fransa ve ABD’nin arkasından dördüncü sıradaydı. 1913’e, yani Birinci Dünya savaşının hemen öncesinde, Almanya 1860’da 2 milyar Mark olan sanayi üretimini

20 milyar Mark'a ç ı k a r a k , ABD'den sonra sanayi üretiminde ikinci sıraya yükseldi. Demir-çeliğe dayanan silah sanayi Alman sıçramasını gerçekleştiriyordu. Alman birliği ve Nazizm, yeni bir zenginliği ve dönemi anlatıyordu. Faşizm

İkinci Dünya Savaşıyla birlikte yenildi; ama aynı zamanda insanlığa devletçi kapitalizmin en uç uygulamasının mirasını bıraktı. İkinci Dünya Savaşı sonrası tekelci devlet kapitalizmi, hem yıkılan Avrupa'yı yeniden inşa etti; hem de Amerika'nın ekonomik ve siyasi egemenliğini anlatan ve bizi bugünkü krize götüren yeni sömürgeciliği hâkim kıldı. Bu zenginlik, aslında Nazilerin zenginlik anlayışının kaynağı olan devlete, demir-çelik sanayilerine, daha sonra petrol ekonomisine ve savaşa dayanıyordu. Şimdi bu ekonomi bu krizle birlikte kesin olarak bitti. Sonuç olarak bütün bu açıklamalardan sonra, şöyle bir prospektifte bulabiliriz:

Türkiye'de de, bu krizle birlikte, kendini yenileyemeyen, eski ölçekte ve anlayıştaki işletmeler ortadan kalkacak; bu zorunluluk. Zenginliğin yeni kaynağı, ne petrol, ne şişirilmiş finans ne de savaş sanayine dayalı demir-çelik endüstrisi. Zenginliğin yeni kaynağı bilgi ağları, iletişim, nano teknoloji ve ötesi. Örneğin, küresel geniş bant patlaması hiç dinmeyen bir hızla sürüyor. Önümüzdeki on yıllık bir perspektifte medya sektöründe, dijital ve mobil iletişim araçlarının ve internet ağlarının ağırlığı çok hızlı artacak. Önümüzdeki beş yıl içinde Asya-Pasifik ve Latin Amerika en hızlı büyüyen bölgeler olacak. Her iki bölgede de internet reklâmcılığı, internet erişimi harcamaları, TV yayıncılık aboneliği ve lisans ücretleri, video oyunlarında çift

haneli büyüme rakamları bekleniyor. Latin Amerika, bu alanlarda, yüzde 10,6'lık bir Yıllık Bileşik Büyüme Oranı (YBBO) sergiliyor. En büyük ikinci pazar olan EMEA'nin ise (Avrupa, Ortadoğu, Afrika) medya ve iletişimde 2012'de yüzde

6,8'lik bir YBBO ile 2012'de 792 milyar dolarlık hacme yükseleceği öngörülüyor. Bu veriler bize aslında bugün büyük Ortadoğu değişiminin de anahtarını veriyor. İşte krizden çıkış burarlardır. Zenginliğin yeni kaynağı da bu alanlardır.

KRİZ SONRASI DÜNYA DİNAMİĞİ TÜRKİYE'DEN YANA

IMF'nin, 2026 yılına değin, ülke ekonomilerinin büyüme ve dünya GSYH'sından alacakları payları tahmin eden raporu, çok önemli bir gerçeği ortaya koyuyor: *Artık gelişmiş ülke, gelişmiş ülke farklarını giderek ortadan kaldıracak yeni bir sürece giriyoruz.* Bu süreç, finans sermayesinden başlamak üzere sermayenin yeniden yapılanmasını ve buna bağlı yeni sermaye birikimini gündeme getirecek. Bu gelişme özellikle Türkiye için çok önemli; çünkü Türkiye'deki hâkim sermaye yapısının ilkönce kabuk değiştirmesi sonra da tümüyle yenilenmesi, Türkiye için, bir müddet sonra, çok önemli bir siyasi değişimin de habercisi. Yeni bir para ve finans sistemi G-20'nin kurumsallaşmasıyla mümkün ancak bu mutlaka olacak ve bu finans sisteminin merkez ülkelerinden birisi, hiç şüphesiz, Türkiye. Bunun dışında yeni dönemin enerji yolları Türkiye'de kesişiyor. Ceyhan petrol dâhil enerji fiyatlarının belirlendiği ve enerjinin yeniden değerlendirilip dağıtıldığı çok önemli küresel bir enerji merkezi olabilir. Bunun çok güçlü işaret-

Önümüzdeki on yıllık bir perspektifte medya sektöründe, dijital ve mobil iletişim araçlarının ve internet ağlarının ağırlığı çok hızlı artacak. Önümüzdeki beş yıl içinde Asya- Pasifik ve Latin Amerika en hızlı büyüyen bölgeler olacak. Her iki bölgede de internet reklâmcılığı, internet erişimi harcamaları, TV yayıncılık aboneliği ve lisans ücretleri, video oyunlarında çift haneli büyüme rakamları bekleniyor.

leri ve bu alana yapılan önemli yatırımlar, projeler var. Büyük bir ihtimalle de, İran ve Irak'ın bütün bu konseptte uygun ekonomik ve siyasi yeniden yapılanması ve Ortadoğu'nun yeni dengeleri Türkiye'nin siyasi şemsiyesi altında gerçekleşecek.

Çok değil 2017'de dünyanın yeni ekonomik lideri Çin, IMF'nin, Dünya GSYH'sından aldıkları pay itibarıyla en büyük ekonomileri sıralayan listesindeki ilk 15 ülke içinde Avrupa'dan sadece dört ülke var. Türkiye, burada 13. sırada. Ancak, yukarıda ki gerçekleri göz önüne alırsak, Türkiye'nin önümüzdeki on yıl içinde, ilk 10 büyük ekonomi arasına girmesi büyük olasılık. Çünkü IMF'nin raporunda, Türkiye'nin 13. sıraya yükselmesi İspanya, İtalya ve Kanada'nın geriye gitmesiyle oluyor. Eğer enerji ve finans da, beklenen gelişmeler gerçekleşirse, Türkiye'nin ekonomik dengeleri çok daha radikal bir değişime uğrayacaktır.

Aslında Avrupa ekonomisi artık, Almanya, Fransa ve İngiltere olmak üzere üç merkezin üstünde duruyor. Bu üç ülkede, sanayi alanında, hızla eski yerlerini terk ediyorlar. Türkiye, özellikle makine sanayinde Almanya'nın yerini almaya aday gözüküyor. Türkiye sanayisi bu krizde istihdam kaybına uğradı ama İspanya gibi temel dinamiklerini yitirmedi; tam aksine AB pazarına alternatif yeni pazarlar yarattı.

Seksenli yıllarda ama daha çok doksanlı yılların

başından itibaren Körfez ülkelerinde biriken sermaye, yatırımlarını, şimdi çok zor durumda olan ve bazıları batmış olan Amerikan yatırım bankaları aracılığıyla Anglosakson finans sermayesi çerçevesinde değerlendiriyordu. Bu yatırımların ancak bir bölümü Kara Avrupası merkezli sanayi şirketlerine gidiyor; büyük bir bölümü de ABD'yi finanse etmek üzere, dolar bazlı kâğıtlara gömülüyordu. Körfezin ve Suudilerin petrol kaynaklı birikimleri, Rus oligarkların enerji ve devlet yağmasından gelen birikimleriyle birleşerek ilkönce Amerika'ya gidiyor; bu paralar Amerikan Hazinesi ve Enron gibi skandal-naylon Amerikan şirketleri arasında paylaşıldıktan sonra, kalan, milyar dolarlık hedge fonları ellerinde bulunduran "para sihirbazları" aracılığıyla "gelişmekte olan" pazarlara yönlendiriliyordu. Bütün bu süreçte Çin gibi ülkelerde dolar ve Amerikan Hazine kâğıdı alarak, Ame-

rikan militarist sanayisini ve şişen Mortgage ve Wal-Mart ekonomisini beslediler.

Bu sürecin sürdürülebilir olup olmadığını bir kenara koyun, sürecin kendisi, kapitalizm için bile akıldışı ve çarpık bir yapıyı yaratarak, temel ekonomik dinamiklerini kaybetmiş bir Avrupa ve borçla yaşayıp dünyayı tehdit eden bir Amerika'yı insanlığın önüne koyup bıraktı. Şimdi bütün bu çarpıklığı ilk farkına varan tabii ki Amerika oldu. Bunda Bush'un ve neoconların politikalarının tabii ki çok önemli bir payı vardı ama balonu başından beri şişiren

Amerika'ydı. Şimdi Obama, bütün bu sürecin ve yapının adeta simgesi olan "şişman ve hasta" finans ve banka sisteminden başlayarak temel misyonuna uygun adımları atıyor. FED'in genişlemeci para politikası bunun en somut örneği. Banka sistemindeki hastalıklı tekelci yapının kırılmasının küresel yeniden yapılanmanın çok önemli bir adımı olacağı belli. Çünkü Obama'yı artık krizde olan AB'nin merkez ülkeleri de destekliyor. Avrupa'nın, bir kez daha, Anglosakson hâkimiyetini takip etmekten başka çaresi yok gibi gözüküyor.

Şimdi gelelim Türkiye'ye; bir kere, Körfezden Suudilere oradan enerji oligarklarına kadar, burnumuzun dibinde olup, Amerika'dan başlayarak dünyayı dolaşan sermaye bazılarının sandığı gibi buhar olmadı. Artık bu sermayenin gideceği en önemli adreslerden birisinin Türkiye olması kaçınılmaz bir küresel iktisadi gerçeklik olarak karşımızdadır. Çok yakında, başta Türkiye olmak üzere, Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ve

Aslında Avrupa ekonomisi artık, Almanya, Fransa ve İngiltere olmak üzere üç merkezin üstünde duruyor. Bu üç ülkede, sanayi alanında, hızla eski yerlerini terk ediyorlar. Türkiye, özellikle makine sanayinde Almanya'nın yerini almaya aday gözüküyor. Türkiye sanayisi bu krizde istihdam kaybına uğradı ama İspanya gibi temel dinamiklerini yitirmedi; tam aksine AB pazarına alternatif yeni pazarlar yarattı.

Ortadoğu'ya doğrudan yatırımlar önemli ölçüde artacak. Hatta bütün bu coğrafyaya Türkiye üzerinden sermaye akışı sağlanacak. Zaten bunların bir bölümü gerçekleşmeye başladı. Ama bütün bu hızlı ekonomik değişimi Türkiye, bu banka sistemiyle ve var alan ekonomi programıyla omuzlayamaz. Türkiye'nin yeni Anayasa kadar yeni bütünlüklü bir ekonomi programına ihtiyacı vardır. Çok yakında en az 2001 krizi kadar kapsamlı bir değişime bu alanda hazırlıklı olalım. Bu değişim, eğer ki yeni Anayasa ve bunu karşılayacak bütünlüklü bir ekonomik programla

karşılanırsa, 2001 krizi gibi olumsuz değil olumlu ve yapıcı bir tablo olarak karşımıza çıkar.

Bu değişim, aynı zamanda finans alanında, yeni bir bankacılık anlayışının, etiğinin ve yönetiminin işbaşına gelmesiyle olacaktır. Bankaların reel kesimi finanse etme anlayışları ve yöntemleri tamamen değişecek ve bu yönelim Türkiye merkezli başlayacaktır.

Türkiye sermayesini bütün bu süreçte el değiştirerek küresel sermayenin bir parçası olması beklenen bir gelişme ancak bu gelişmenin tabii ki çok önemli siyasi ve hukuki tamamlayıcı sonuçları olacaktır.

SONUÇ YERİNE: YENİ ANAYASAL SÜRECİN DİNAMİKLERİ

Dünya, 21. Yüzyılla birlikte üçüncü bin yılı belirleyecek çok önemli değişimlerin eşliğinde. Bu değişim, hiç şüphesiz ikinci savaş sonrası dâhil, insanlığın en büyük dönüşümlerinden bi-

ridir ve Türkiye, bu dönüşümün en önemli aktörlerinden biri olmaya adaydır. Kapitalist sistemin ikinci savaş sonrası ABD'nin önderliğinde oluşturduğu birikim rejimi 2008 küresel kriziyle sona ermektedir. Dünya ekonomisi bütün kurumlarıyla yeniden biçimlenirken, ülkelerin sistem içindeki hiyerarşik pozisyonları değişmektedir.

G-20'nin bütün bu süreçte, sistemin ekonomik ve siyasi yeniden yapılanmasının merkezi konumunda olması beklenmektedir. Dolayısıyla, önümüzdeki süreç, G-20'nin kurumsallaşarak kendi kurumlarını yaratması ve/veya mevcut Bretton-Woods kurumlarının yenilenerek G-20 mutabakatı çerçevesine alınmasını içerecek düzenlemeleri öne çıkartacak. Küresel mali sermayenin kalbi ABD'den sökülüyor. Dünyanın en ücra köşelerine para-sermayeyi ulaştıracak bu kalp, şimdi Asya ile Avrupa'yı birleştiren bir yere, yani dünyanın yeni merkezine doğru gidiyor.

Kriz sonrası yenisünya düzenini ortaya çıkaran en önemli merkezlerden birisi Ortadoğu olacaktır. Zaten Ortadoğu yıllardır ekonomik ve politik dengelerin yeniden biçimlendiği, çok önemli bir bölge olmuştur. Kriz sonrası da Ortadoğu, gerek coğrafi konumu nedeniyle gerekse enerji geçişleriyle yenisünya düzeninin merkez bölgelerinden birisi olacaktır. Soğuk savaşın statik, iki kutuplu dengesinin yerine, dinamik ama istikrarlı yeni bir düzen oluşuyor. Burada Türkiye, Rusya ve İran eksen devletler olarak bu düzenin kurucusu ve bölge ekonomilerini yöneten, denetleyen güçler olmaya aday. Böyle olunca, Türkiye'nin ekonomik olarak sınırları bütün bir Ortadoğu olarak düşünülmelidir. Nitekim Türkiye öteden beri bölgede siyaseten aktif bir politika uygulamakta ve eskisi gibi "köprü" değil "yapıcı" olma rolünü üstlenmektedir. Bunun dışında Türkiye, başta enerji, inşaat olmak üzere birçok alanda K.İrak'tan başlamak üzere yatırımlar yapmakta, bölge ekonomisinin gelişmesi ve batıya bağlanması için aktif olmaktadır. Öte yandan AB krizi Türkiye'nin önemini AB için artırmaktadır. Çünkü AB tarihsel bir yıkım olarak dağılacak -ki bu insanlık için de çok büyük bir

yıkımdır- ya da kendi doğusuna doğru genişleyecektir. İşte bu makalede de ayrıntılarıyla anlattığımız bu süreç ve bu sürecin tetiklediği tarihsel dış dinamikler, Türkiye'de rekabetçi yeni bir bölgesel sermaye gücü ile bulaşarak iktisadi yeniden yapılanmayı hızla hukuki alana doğru da çekmektedir. Ancak Türkiye'nin son on yılı yargı vesayeti olarak anlatacağımız hukuki alanın iktisadi iç ve dış dinamiklere direnişi ile örülüdür.

Türkiye'nin önünde yeni bir Anayasa süreci var. Ancak yeni Anayasa süreci yalnız Türkiye'nin değil; AB'nin ve Ortadoğu, K. Afrika ve Ön Asya'nın da gündeminde... Böylece önümüzdeki yıllar, bütün bu büyük hinderlantın yeni ekonomik-siyasi ve nihayet hukuki yapılarla yeniden inşa edildiği zamanlar olacak.

KAYNAKÇA

- A.G. Frank; Re Orient: Global Economy in the Asian Age; University of California Press- 1997 S: 345
- A. Smith, Milletlerin Zenginliği- 2006- İş Bankası Yayınları- İst.
- G. Arrighi, Adam Smith in Beijing-1994-Verso
- Common Wealth, M. Hard, A. Negri-2009
- Ç.Keyder; Memalik-İ Osmaniye'den Avrupa Birliği'ne -2003; İletişim Yayınları-İst.
- G. Kazgan, Milletlerin Zenginliği içinde sunuş... 2006- İş Bankası Yayınları- İst.
- IMF-Word Outlook-2010
- Word-Bank- Global Development Horizons 2011
- Multipolarity: The New Global Economy
- İ. Atiyas, B. Oder Türkiye'de Özelleştirmenin Hukuk ve Ekonomisi-TEPAV-Ank.
- Osman Can; Özelleştirmeler ve Anayasa- Bir Liberal Dönüşüm Serüveni-Yayınlanmamış makale.
- İ. Tekeli; Türkiye için Siyaset ve Toplum Yazıları- Tarih Vakfı Yayınları- 2011-İst.
- J.A. Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi-- Alter Yayınları-2007-İst
- K. Marx, Kapital cilt 1-S: 327- 2011- Yordam Yayınları-İst.
- K. Marx, Kapital cilt 1-S: 330- 2011- Yordam Yayınları-İst.
- A. Smith, Milletlerin Zenginliği-Birinci Kitap S: 14- İş Bankası Yayınları-2006-İst.
- O. Yenal; Cumhuriyet'in İktisat Tarihi-S: 132 2003- Homer Kitabevi-İst.
- YAP- Ara Rapor-31/05/2011

Yeni Türkiye'ye Açılan Kapı: Demokratik Anayasa Perspektifi

Doç. Dr. Erdinç Yazıcı

Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Öğretim Üyesi

Özgürlük ve Siyaset

Hukuk, esas itibarıyla insanın özgürlük talebi ve başkaları ile birlikte yaşama ihtiyacının ortaya çıkardığı zorunlu bir biraradalığın ürünüdür. İnsanoğlu tarihsel serüveni içerisinde akla sahip olduğunda irade kullanma imtiyazına, irade kullanma hakkına ve imtiyazına sahip olduğunda da özgürlüğe ihtiyaç duymuştur. Hayatta insan fitratında var olan özgürlük iradesi, hangi gereğe dayandırılmaya çalışılırsa çalışsın özünde insanın fitri zenginleşme fonksiyonunu sınırlama hamlesi olması bakımından gayri insanidir. Nitekim, özgürlük düşüncesinin felsefi kaynakları da insandaki bu özgürleşme iradesini, bu fitrata dayayarak açıklayagelmışlerdir.

Yukarıdaki perspektiften bakıldığında, bugünün çağdaş toplumlarında demokrasiye duyulan ihtiyacın, aslında insanın özgürleşme kanallarını açmaya dönük bir ihtiyaç olduğu da rahatlıkla görülebilir. Bugün yeryüzünde demokrasi, söz konusu özgürlüğün insan tarafından kullanılabilmesi bakımından mümkün olabilen en geniş ve en zengin toplumsal ve siyasal vasatı sunduğu için önemlidir.

Makro planda, siyasal tarih açısından bakıldığında, geçen yüzyıldan bu yüzyıla aktarılan siyasal kültürün büyük bir birikimi ve değerli bir tecrübeyi içinde taşıdığı rahatlıkla görülebilir. Esas itibarıyla demokratik siyasal kültür bu birikimin çok önemli bir boyutunu içermektedir. Demokratik bir toplumda siyaset, esasında otoriter toplumlar da siyasetin gözettiği hedeflerden çok farklı değildir. Herhangi bir toplumda siyaset adaletli bir barış toplumuna giden yol ve yönelimleri farklı perspektiflerden ortaya koyan bir dizi araçtan başka bir şey değildir. Nitekim yeryüzünde kaydedilmiş

en zalim yönetimler bile benimsedikleri siyasetin bu amacı gözettiğini iddia etmişlerdir. Bu noktada farklılaşma, demokrasinin bu amaca ulaşmada tecrübe edilmiş en güvenilir yol olduğunda ortaya çıkmaktadır.

O halde bir toplumda siyasetin, yukarıdaki temel amacı gözetmesinin çok ötesinde, amaca ulaşmada kullanılacak temel yaklaşımların-siyasetlerin farklılığının ve çeşitliliğinin meşruluğunu gözetmesi, demokrasi için çok daha gerekli bir başlangıç noktasını oluşturur. Nitekim bu farklı siyaset anlayışlarının oluşturduğu dayanışma ve farklılaşma çizgilerinin oluşturduğu örgütlü toplumsal harmoninin adı da sivil toplumdur. Böyle bakıldığında sivil toplum ile demokrasi arasındaki vazgeçilemez bağ, bütün çıplaklığı ile ortaya çıkar ve bu karmaşık yapıyı işletecek bir hukuk formuna, bir adil toplumsal sözleşmeye ihtiyaç, zorunlu bir ihtiyaç olarak dışa vurur.

Anayasanın Anlamı Ne?

Esas itibarıyla anayasalar, toplum, birey ve devlet arasındaki ilişkileri tanzim etmek üzere oluşturulan ve siyasal içeriği ile bir toplumsal sözleşme özelliği taşıyan metinlerdir. Anayasacılık hareketleri denilen dinamiklerin etkisinde gelişen ve modern tarihsel süreçlerin içinde yeni biçimler kazanan anayasalar, içerdikleri muhteva ile modern hukuk metinlerinin temelini oluşturmuşlardır.

Yukarıdaki perspektiften bakıldığında anayasalar, toplumda farklı toplumsal zümre ve çıkar guruplarının da bir arada barış içerisinde yaşmalarının güvencelerini oluşturan ortak hukuk metinleri olarak ortaya çıkarlar ve bu zümrelerin ve gurupların birbirlerine karşı sınırlarını garanti altına alırlar. Diğer bir boyuttan ele alındığında

anayasalar, devlet ile birey arasındaki ilişkileri düzenleyen ve karşılıklı sınırları güvenceye alan üst hukuk metinleri olarak algılanabilirler.

Batı tecrübesi içerisinde bakıldığında anayasalar, çalkantılı toplumsal süreçlerin ürettiği devlet/siyasal otorite ile çıkarları farklılaşmış toplumsal zümrelerin birlikte barış içinde bir arada var olmalarını mümkün kılan hukuksal yapılar. Batıda, son iki yüzyıl içerisinde, söz konusu toplumsal barışı getiren bir toplumsal sözleşme olarak demokratik anayasaların ortaya çıkışı hiçte kolay olmamış, anayasaların bugünkü olgunluk ve muhtevaya kavuşabilmeleri zorlu bir sürecin sonunda mümkün olabilmektedir.

Batıda, anayasaların henüz bir toplumsal sözleşme özelliği kazanamadığı ve toplumsal dengelerin oturmadığı dönemlerde anayasalar, kolektif beklenti ve ortak çıkarları değil, genellikle yalnızca bir sınıfın ya da zümrenin çıkarlarını meşrulaştırmış ve maksimize etmişlerdir. Nitekim batı tecrübesi, son tahlilde aynı zamanda bu tip otoriter ve faşizan anayasa örnekleri ile de dolu bir tecrübedir.

Bütün yukarıda atfı yapılan karmaşık ve sorunlu geçmişine rağmen bugün artık çağdaş dünyada anayasalar, çerçevesini temel insan hak ve özgürlüklerinin çizdiği, mümkün olduğunca ideolojik ve siyasal ön kabullerden arındırılmış, yine mümkün olduğunca geniş toplumsal zümre ve çevrenin toplumsal konsensüsünü temsil eden ve bireyin devlete karşı özgürlüklerinin korunarak geliştirilmesi retoriği üzerinde oluşturulmuş üst hukuk metinleri olarak kabul görmektedirler. Bir başka ifade ile artık bu metinler, hukukun üstünlüğüne dayanan, demokrasi ve katılım eksenli oldukları sürece birer çağdaş hukuk üst metinleri olarak kabul görmektedirler. Nitekim bu metinler üzerinden de devletler, hukukun üstün olduğu devletler haline gelmektedirler.

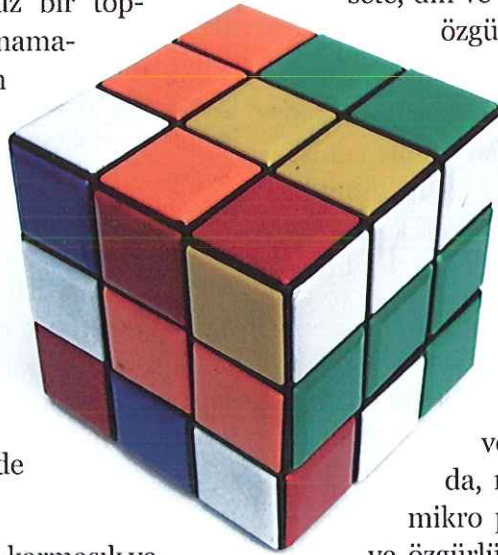
Yeni Türkiye ve Yeni Anayasa

Gündelik kısır tartışmaların arasından sıyrılarak serinkanlı bir biçimde şu soru sorulabilir: Türkiye bugün sahip olduğu dinamizm ve tarihsel birikim ile kendini dönüştürerek bir yirmi birinci yüzyıl gücü olma imkanına ne kadar sahiptir? Aslında bu soruya verilecek cevap ve bu soru karşısında durulacak yer, yeni yüzyılda Türkiye'nin durabileceği müstakbel yeri de belirleyecektir. Ancak genel olarak bakıldığında ve muhtelif faktörler bakımından değerlendirildiğinde Türkiye'nin bu imkana sahip olabileceği rahatlıkla söylenebilir.

Kuşkusuz yukarıdaki hedefe Türkiye'nin yürüyebilmesinin öncelikli koşulu, ekonomiden siyasete, din ve vicdan özgürlüğünden sendikal

özgürlüklere her alanda ciddi bir yeniden yapılanmayı başarabilmesinden geçmektedir. Toplumunu oluşturan muhtelif kesimler için bugün Türkiye'de hak edilen bir yeniden yapılanmayı; sivil toplumdan hukuk devletine, bireysel özgürlüklerden demokratik, çağdaş ve milli bir eğitime kadar her alanda inançla, kararlılıkla ve heyecanla savunmak aslında, makro planda güçlü Türkiye'yi, mikro planda büyüyen ekmeği, refahı ve özgürlüğü savunmaktır 2011'in Türkiye'sinde bu zemini oluşturabilmenin güvenli yolu ise yeni bir anayasanın yapımına katkı vermekten geçmektedir.

*Güçlü ve barış içerisinde özgür bir geleceği inşa edebilmek bakımından, bütün tartışmaların ötesinde, yeryüzünde bugün **toplum-devlet- birey ilişkilerinin** adil tanzimi için demokrasiden daha uygun bir araç henüz daha bulunamadığına göre, bizler için ülkemizde demokratik zemini güçlendirerek **daha adil ve daha güçlü bir Türkiye'yi** kurmaya çalışmak tek çıkış yolu olarak görünmektedir. Bu noktada **Türkiye'nin yeni dönem ihtiyacının öncelikle insanı öne çıkaran, hukukun üstünlüğünü öngören demokratik ve sivil bir***

anayasa olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kamu çalışanları açısından bakıldığında da bugün Türkiye’de özgür bireyi, sivil ve demokratik bir anayasayı savunmak varlıklarının zorunlu bir fonksiyonu olarak görülebilir.

Türkiye bugün, vesayet odağının, demokrasi-nin temelini ve yaşama iklimini yapay sivil toplum kurumları ile tahrip ettiği bir geçmişi yavaş yavaş geride bırakırken, gerçek sivil toplum kurumları-nın gittikçe gelişeceği ve yeni Türkiye’nin yapıcılar-ı arasında onurlu yerini alacağı bir geleceğe yürü-mektedir. Türkiye’de sürmekte olan yeni anayasa tartışmaları ve çabalarını ülkemizde daha geliş-miş bir demokrasinin, daha gelişmiş bir örgütlü, sivil toplumun inşa edilebilmesi bakımından bü-yük fırsat olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Sivil ve Demokratik Bir Anayasayı Çağırın Olgı: Yeni Türkiye

Türkiye 19. Yüzyılın sonunda, batıdaki ana-yasa taleplerinin çok dışında koşullarda anayasa tartışmaları ve çabaları ile tanışmıştır. Batıda sa-nayi devrimi ile gelen yeni sosyal yapının ürettiği sınıf ve zümrelerin siyasal iktidar, devlet ve kendi içlerinde var olan çatışma dinamiklerini, ortak bir uzlaşma ve bir arada yaşama beklentisi bağlamın-da bir barış anlaşması ile denetleme ihtiyacı, bir toplumsal sözleşme olarak anayasaları doğur-muştu. Oysa imparatorlukta batılı bir toplumsal farklılaşma sözkonusu olmadığı için, anayasacılık hareketleri daha çok bürokrasinin kendisini sul-tana karşı güvence altına alması ve azınlıkların pozisyonlarını kuvvetlendirmesi çabaları olarak anlaşılmalıdır.

Bir toplumsal sözleşme olarak anayasa ve ana-yasaya asıl meşruiyetini sağlayacak millet eği-menliğinin anlamlı olabilmesi, öncelikle birey merkezli sosyolojik inşa ve siyasal bir olgu olarak milletin ortaya çıkmasını gerektirir. Oysa geçen yüzyılın başında Türkiye, derin köylülüğün ve siyasal anlamda edilgen bir olgu olarak reayanın varlığını sürdürdüğü bir geleneksel toplum özel-liği taşıyordu. Bu bağlamda istensede batı tipi bir toplumsal sözleşmenin hayata geçmesi imkansız-

dı. Çünkü Türkiye bunun için gerekli toplumsal unsurlardan mahrumdu. Oysa bu unsurların ya-vaş yavaş hayat bulduğu son otuz yılın Yeni Tür-kiyesi, gerçek bir anayasa yapabilmenin koşulla-rının yeni yeni hayat bulduğu sağlam bir süreci önümüze koymaktadır.

Yukarıda bahsedilen toplumsal unsurların daha iyi anlaşılabilmesi açısından konu biraz daha derinleştirildiğinde şöylece özetlenebilir: Türkiye’nin son yüz yılı, savaşlar, göçler, krizler, modernleşme ve yenileşme çabaları üzerinden uzun Türk tarihinin belki de en çetrefilli ve zor yüzyılıdır. Söz konusu yüzyılda, yukarıda sayılan temalar üzerinden yaşananlar, sıradan bir tarihsel sürecin taşıyıp getirdiği dinamikleri değil, aslında geleneksel bir tarım ve ticaret toplumundan, bir bunalımlar anaforu içerisinden geçerek sanayi toplumuna geçiş çabaları yaşayan bir toplumun hikayesini ortaya koyar. Bu çaba somut planda bir fiziki format değişikliği olarak köylülüğün tas-fiyesini söz konusu ederken, aslında daha derin-de zihniyet dünyası ve kurumsal yapıda köklü bir dönüşümü ifade etmektedir. Burada söz konusu öneme sahip dönüşüm, fiziki köylülüğün çözül-mesinden daha çok kurumsal köylülüğün çözül-mesidir. Çünkü burada kurumsal köylülük çözü-lürken modern kurumsal bir yapı olarak birey ve yurttaşlık olgularının öne çıkışının paralellliğini unutmamak gerekir.

Türkiye’de, cumhuriyet döneminde ortaya çı-kan ve özellikle çok partili dönemde hız kazanan kırdan şehre göç ve sanayileşme olgusu, gelenek-sel Türk toplumunun sosyo-kültürel sisteminde-ki çözülme ve dönüşüm sürecine güçlü bir ivme kazandırmıştır. Bahsedilen dönüşüm ivmesi, ku-rumsal planda köylülüğün de bir bakıma dönü-şüm ivmesidir. Yeni dalga modernleşme dönemi olarak da ifade edilebilecek bu süreçte, gelenek-sel-köylü bir yapıdan süratle modern bir sosyo-kültürel sistem üretememe sorunu, Türkiye’de bugünkü sosyo-kültürel kimlik sorununun bir bakıma kaynağını oluşturmaktadır. Bu sorun, bir bakıma geç modernleşme sorunu olarak da ifade edilebilecek erken doğum bir modernleşmenin küvez şartlarında tamamlanmasını öngören bir

sürecin çetrefil karakterini de açıkça ortaya koymuştur. Türkiye'de bu bağlamda ele alınan sosyolojik eksik doğumun doğal bir çıktısı ise vesayet rejimi ve vesayet demokrasisidir.

Bir başka bağlamdan bakıldığında Türkiye'de, altmışlı yıllarda çözölen geleneksel şehir kültürü yerine modern bir şehir kültürü üretememenin bunalımları üzerine, çözölen köy/yükselen gecekondu paradoksunun ürettiği yeni kent-çevre kültürü (ya da bazı iddialara göre kültürsüzlüğü) yarattığı yeni gecekondu/varoş olgusu ile sosyokültürel sistemdeki derin yozlaşmayı süratlendiren bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Burada paradoks sivil bir siyasal karakter taşımayan fiziki köylülüğün gecekondu ve varoş yoluyla yaşadığı aidiyet ve dönüşüm sancılarının siyasal merkeze karşı bir demokratik itirazla iç içe geçerek varlık kazanmasıdır. Nitekim Türkiye yetmişlerin bu çok ağır paradoksunu ve bu yapıyı iki binli yıllarda yeni Türk şehirlerinin orta sınıfı haline dönüştürerek aşmaktadır. Bu süreç, çoğunluk otoriterizminden demokrasiye, kolektif yerel reflekslerden sivil-bireysel itirazlara, dolayısıyla sentetik bir vesayet demokrasisinden gerçek bir demokrasiye açılan kapıdır. Nihayet bu kapı, Türkiye'nin ilk sivil siyasi sözleşmesi olarak yeni anayasayada açılan kapıdır.

Yine sürece dönüp, Türk toplumunun son elli yılda içinden geçtiği toplumsal dönüşüm süreci dikkate alındığında, bu sürecin bir ucunda gelenek öbür ucunda modern, bir ucunda geleneksel kurumsal ilişkiler- geleneksel siyaset etme biçimleri gibi- diğer ucunda modern sanayi toplumu kurumları vardır. Türkiye'de bu dinamikleri yeteri kadar harekete geçiremeyen modernist çabaların tabii güzergahı maalesef, şekli modernleşme çabaları üzerinden içerik olarak köylü bir yönetme ve siyaset etme üslubunu öne çıkarmıştır. Türkiye'de doğası gereği toplumsal ve siyasal çoğulculuğu taşıyıp getiren modernleşme süreçlerinin tam tersine, bu modernist köylülük kendine yakıştırdığı modernist seçkin cıllanın tüm örtücülüğüne rağmen despotik karakterini krizler karşısında gizleyememiştir.

Türkiye'de, trajik bir biçimde gelenekseli tasfi-

ye etmek ve modernî inşa etmek için yola çıkmış modernleşirmeci elit bürokratik zümreler varlıklarını sürdürmeyi zamanla köylülüğü kurumsal olarak yeniden üretmekle kazanabilir hale gelmişlerdir. Türkiye gibi ölkelerde bu defa çatışma, toplumun dinamiklerinin ürettiği yeni zümrelerin- ki bu zümreler yeni orta sınıfında inşa alanıdır- kendi köylülüklerini tasfiye çabaları ile iktidarını kurumsal köylülük üzerine kurmuş modernist bürokratik elitlerin kurumsal köylülüğü savunma çabaları arasında ciddiyet kazanmıştır. Türkiye, vesayetlin hızlı bir çöküş yaşamaya başladığı 2003 başında tam anlamı ile şöyle bir fotoğraf sunmaktaydı: Kurumsal köylülüğün savunucusu gerici modernist elitler ve organik modernleşmenin temsilcileri gelenekçi ilerici zümreler... 2003'ten 2011'e uzanan zaman içerisinde denklemin tamamen değiştiği ve Türkiye'de sivil güçlerin ve zümrelerin yeni ve sivil bir anayasa yapabilecek bir noktaya geldikleri memnuniyetle görölmektedir.

Türkiye 2011'de bugün, derin köylülüğünü çözerek yeni bir toplumsal ve kültürel sistemi inşa etmek bakımından son virajı almak üzeredir. Bugün Türkiye'nin karşı karşıya olduğu yapay krizler, köylülük düzenine yeniden dönüşün siyasal araçlarını asker-sivil bürokratik güçlere yeniden sunabilir mi? Bu soruya evet diyebilmek çok şükür artık, geline bu noktada ırmakların tersine akıtılabileceğine evet diyebilmek anlamıyla eşdeğerdir. Artık Türkiye'nin makus talihinde kritik eşik aşılmaktadır. Türkiye tarihinin ilk demokratik, sivil ve hukukun üstünlüğüne dayanan çağdaş anayasasını yapabilmenin koşulları ortaya çıkmıştır ve asıl Modern Türkiye şimdi doğmaktadır.

Bu bağlamda özetlendiğinde kanaatimizce bugün Türkiye, geldiği toplumsal gelişme ve siyasal olgunluk düzeyi ile, hukukun üstünlüğüne dayanan bir toplumsal sözleşme olarak baştan sona sivil ve demokratik bir anayasayı sonuna kadar hak etmektedir. Darbelerin gölgesinde ve darbelerin güdümünde hazırlanmış anayasalarla artık Türkiye yeni bir yüzyılda bir yere gidemez. Türkiye bugünkü gelişmişlik düzeyi ile, 1920 ruhu ile evrensel hukuk değerlerini bütünleştirerek **millet egemenliğine dayanan bir demokra-**

tik anayasayı yapabilecek olgunluktadır. Artık Türkiye'de, toplumla barışan siyasetin ve devletin, bölgesiyle barışarak dünyada daha etkili ve yapıcı roller oynama yolunda emin adımlarla ilerleyen bir ülkenin hak ettiği anayasa, 1980 darbesinin izlerini ve ruhunu taşıyan bir anayasa olamaz. Bu bağlamda Türkiye için yeni bir anayasa vazgeçilemez bir ihtiyaçtır.

Türkiye Başarabilir, Başaracaktır!

Türkiye'de artık bugün, siyasetten ekonomiye eğitimden yargıya köklü bir anlayış değişikliğine ihtiyaç kaçınılmazdır. İşsizlik, yoksulluk, yolsuzluk, gelir dağılımı adaletsizliği, terör, eğitim, kayıt dışı ekonomi gibi Türkiye'nin kronik bazı sorunlarının çözümü bugün artık doğru politikalar kadar ciddi bir anlayış değişikliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu anlayış ve zihniyet değişiminin çerçevesini hiç kuşku yok ki yeni toplumsal dinamikler ve yeni dünya ile barışık bir yeni anayasa çizebilir.

Türkiye yukarıda vurgu yapılan sorunların çoğunu bir milli güvenlik sorunu olarak algılayıp, açık-örtülü vesayet düzenine işi havale ettiği zamanlardan itibaren, aslında bu sorunların doğru çözümü şansını kaybetmiştir. Hatta vesayet düzeni bu sorunların bazılarının sürmesinde kendi güvenliği açısından bir yarar ummuştur. Bulunulan bu noktada iç ve dış düşman konsepti üzerine oturtulmuş bir güvenlik ve savunma algısının ürünü olan 1982 darbe anayasası ile Türkiye hiçbir yere gidemez. Söz konusu reflekslerden sıyrılmış **özgürlükçü ve sivil bir anayasa** Türkiye'nin hakkıdır.

Türkiye'de bugün artık herkesin kendi değerlerinden, kimlik ve kişiliğinden, yaşama biçiminden vazgeçmeden, başkalaşmadan, yozlaşmadan kendisi kalarak toplumda var olabileceği bir hukuku fazlasıyla hak etmektedir. Bunu mümkün kılacak bireysel özgürlüklerle ilgili düzenlenmeler yeni anayasanın oturacağı temel zeminlerden birisi olmalıdır. Çünkü Türkiye cumhuriyeti vatandaşlarının buna hakkı vardır ve önümüzdeki süreçte kriz ve çatışmaları en az hasarla atlatabilmenin yolunun bireyi ve sosyal dokuyu güçlendirmekten geçtiği açıkça görülmektedir. Bu süreç içinde anlaşılmalıdır ki Türkiye ancak bütünleşerek güçlenebilir.

Yine bizce yeni dönemde dünya gücü Türkiye hedefine açılan ilk adım da öncelikle, bu hedefe uygun toplum-devlet uyum ve bütünleşmesine sahip, darbe tartışmalarının çok gerilerde kaldığı sivil ve özgürlükçü bir Türkiye'yi kurmaktan geçmektedir. Bugünkü koşullarda inanıyoruz ki artık bu Türkiye'ye ulaşmak için mesafe artık oldukça kısalmış durumdadır. Bölgesel ve küresel bir güç olarak yeni Türkiye hayalinin ve umudunun tüm zorluklara rağmen önünün sonuna kadar açık olduğu, ancak bunun başta yeni anayasa olmak üzere büyük bir restorasyon ile başarılabileceği unutulmamalıdır.

Yukarıda sözkonusu edilen restorasyon, öncelikle anayasa zemininde, ekonomiden siyasete din ve vicdan özgürlüğünden sendikal özgürlüklere her alanda ciddi bir yeniden yapılanmayı başarabilmek demektir. Öyle inanıyoruz ki insan emeğine ve emeğiyle yaşayan kamu görevlilerine İLO ve Avrupa Birliği normlarına uygun saygıyı ve kabulü gösteremeyen bir anayasa ne çağdaş ne de demokratik olabilir. Bu bağlamda yeni anayasa ile birlikte kamu çalışanlarına grev hakkını da kapsayan bir çalışma hayatı perspektifi vazgeçilemez bir ihtiyaç olarak kabul edilmelidir.

Sonuç olarak özetle ifade etmek gerekirse, Türkiye'nin yeni dönem ihtiyacının öncelikle insanı öne çıkaran, hukukun üstünlüğünü öngören demokratik ve sivil bir anayasa olduğu açıkça görülmektedir. Bugün Türkiye'nin yeni toplumsal profilinden bakıldığında, özgür bireyi, sivil ve demokratik hakları öne çıkaran yeni bir anayasa ihtiyacı bütün çıplaklığı ile öne çıkmaktadır.

Kendi değerlerine, tarihine ve coğrafyasına dayanarak ileri gitmeyi hedef alan yarının çağdaş ve güçlü Türkiye'nin kapısını açacak düstur önce **insana saygı** düsturudur. Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'e bilinen vasiyetinde olduğu gibi **insanı yaşat ki devlet yaşasın** düşüncesinin sıcaklığında ve aydınlığında Türkiye'nin yeni anayasası insanı merkeze alan çağdaş toplum sözleşmesi olarak her yurttaşı kucaklayan bir sözleşme olarak bugünün kuşaklarının yeni kuşaklara hediyesi olmalıdır.

KAMUDA SOSYAL POLİTİKA

Memur-Sen'in Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata Katkısıdır.